

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΔΗΓΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥ

Σωτηρία Γεωργοτά
Σύμβουλος Εκπαίδευσης Κέρκυρας

Δήμητρα Κωτσιοπούλου
Σύμβουλος Εκπαίδευσης Καρδίτσας
Β ΜΕΡΟΣ

Προτεινόμενη αναφορά στο υλικό:

Πεντέρη, Ε., Χλαπάνα, Ε., Μέλλιου, Κ., Φιλιππίδη, Α., & Μαρινάτου, Θ. (2021). *Οδηγός νηπιαγωγού - Υποστηρικτικό υλικό. Πυξίδα: Θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο-Διδακτικοί σχεδιασμοί. Στο πλαίσιο της Πράξης «Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» του ΙΕΠ με MIS 5035542.*

Προτεινόμενη αναφορά στον πίνακα ζωγραφικής:

Το έργο βραβεύτηκε στον 1^ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης. Αποτέλεσε συνεργατική δράση του Νηπιαγωγείου Γόννων και του 13^{ου} Νηπιαγωγείου Λάρισας. Υπ.Εκπ. Γεωργία Μούσιου Δήμητρα Κωτσιοπούλου.

Περιεχόμενο γνωστικού αντικειμένου

1. Ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης (2018), οι ικανότητες της διά βίου μάθησης ορίζονται ως ένας συνδυασμός επαρκών γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων, όπου:

- **οι γνώσεις** αναφέρονται σε ήδη εδραιωμένα γεγονότα και αριθμητικά στοιχεία, έννοιες, ιδέες και θεωρίες που υποστηρίζουν την κατανόηση ενός συγκεκριμένου τομέα ή αντικειμένου,
- **οι δεξιότητες** ορίζονται ως η ικανότητα και η δυνατότητα εκτέλεσης διαδικασιών και αξιοποίησης των υφιστάμενων γνώσεων για την επίτευξη αποτελεσμάτων, και
- **οι στάσεις** αντιστοιχούν στην προδιάθεση και τις νοοτροπίες δράσης ή αντίδρασης απέναντι σε ιδέες, άτομα ή καταστάσεις.

Σε αυτή τη φάση, η/ο νηπιαγωγός προσδιορίζει με συγκεκριμένο τρόπο το «τι» επιδιώκεται να μάθουν τα παιδιά (γνώσεις), το «πώς» θα έχουν τη δυνατότητα να το εκτελέσουν (δεξιότητες) και το «γιατί» θα το εφαρμόσουν σε σύνδεση με τη νοοτροπία που αναμένεται να υιοθετήσουν (στάσεις).

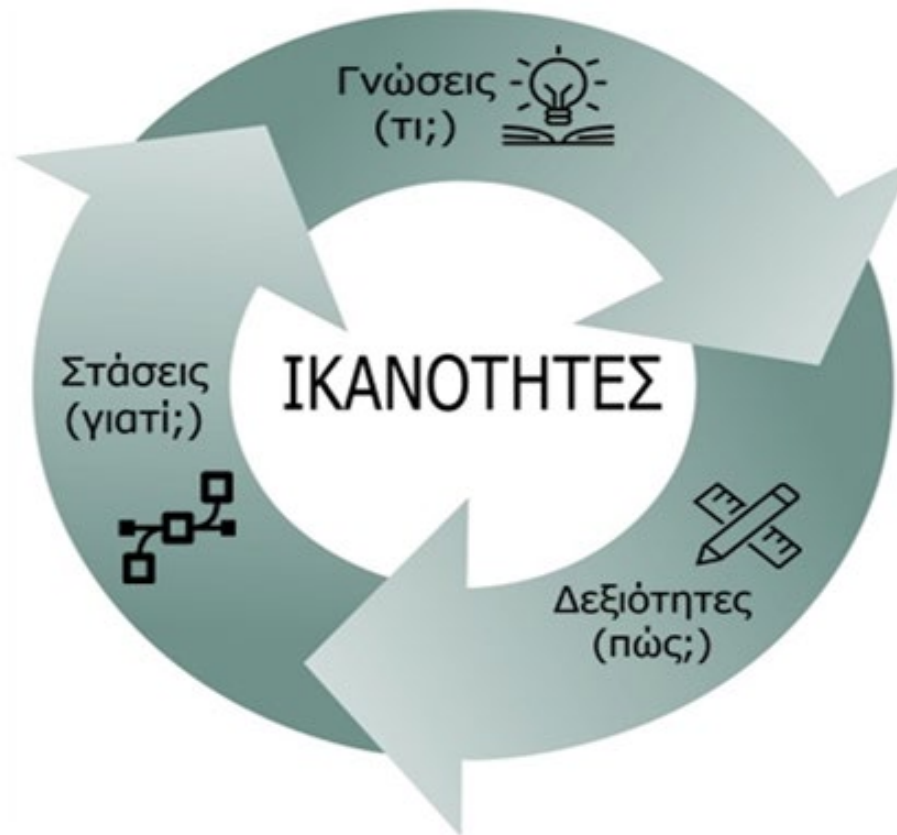
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η έννοια της «ικανότητας» στο Πρόγραμμα Σπουδών του νηπιαγωγείου ορίζεται ως η ανάπτυξη και κινητοποίηση ενός συνόλου επαρκών γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων, που απαιτούνται προκειμένου τα παιδιά να ανταποκριθούν κατάλληλα και αποτελεσματικά στις απαιτήσεις, τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στον 21ο αιώνα .

Οι παγκόσμιες ικανότητες αποτελούνται από ένα επαρκές σύνολο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων που απαιτούνται για την εξασφάλιση ενός δίκαιου, αειφόρου κόσμου, στον οποίο κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να πραγματοποιεί όσα τού επιτρέπουν οι δυνατότητές του (Council of Europe, 2019).

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης, υιοθετείται το μοντέλο μιας εργαλειοθήκης βασικών ικανοτήτων που οργανώνεται σε τέσσερις (4) υποδοχές που εμπεριέχουν τρεις (3) κατηγορίες βασικών ικανοτήτων η κάθε μία. Κάθε υποδοχή περιλαμβάνει κατηγορίες ικανοτήτων οι οποίες δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Εργαλεία σκέψης

- Η συστηματική καλλιέργεια της σκέψης θεωρείται σημαντική για τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών και τίθεται στο επίκεντρο της απόκτησης ικανοτήτων.
- Η σκέψη προϋποθέτει αντίφαση και αμφιβολία, που αποτελούν σημαντική αφετηρία για τη μάθηση, επιτρέποντας τη γνωστική σύγκρουση με υπάρχουσες ιδέες και την οικοδόμηση νέων γνώσεων.
- Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο του 21ου αιώνα, οι ικανότητες σκέψης είναι βασικά στοιχεία του προγράμματος σπουδών του νηπιαγωγείου, παρέχοντας τα απαραίτητα εφόδια για μαθησιακές καταστάσεις που απαιτούν επινοητικότητα, πρωτοτυπία, στρατηγικό συλλογισμό και άλλες ικανότητες.
- Οι ικανότητες σκέψης είναι λειτουργικά εργαλεία που κάθε παιδί χρειάζεται να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά, αντιμετωπίζοντας προβλήματα, ερωτήματα ή άγνωστες καταστάσεις.

Τα εργαλεία σκέψης βασίζονται σε τρεις βασικές ικανότητες: (α) κριτική σκέψη, (β) δημιουργικότητα και (γ) επίλυση προβλημάτων και στοχαστική λήψη αποφάσεων:

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

α. Κριτική Σκέψη

- Ορισμός και ρόλος: Η κριτική σκέψη είναι μία σύνθετη γνωστική ικανότητα που βοηθά τα παιδιά να αναλύουν, να επεξεργάζονται και να αξιολογούν δεδομένα. Στοχεύει στην αντικειμενική ερμηνεία πολύπλοκων θεμάτων και τη λογική εύρεση λύσεων.
- Χαρακτηριστικά: Είναι στοχευμένη σκέψη, αποστασιοποιημένη από προκαταλήψεις και υποκειμενικές κρίσεις. Ενεργοποιεί τα παιδιά να ερμηνεύουν, να αιτιολογούν και να αξιολογούν τις επιλογές και στρατηγικές τους για επιθυμητά μαθησιακά αποτελέσματα.
- Σημασία και εφαρμογές: Είναι ισχυρό εργαλείο για την αναζήτηση της "αλήθειας του νοήματος" σε διαφορούμενα θέματα, την επανεξέταση απόψεων, τη δημιουργία λογικών επιχειρημάτων και την πρόκριση λύσεων με βάση την τεκμηρίωση.
- Ανάπτυξη και διδασκαλία: Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης απαιτεί απομάκρυνση από προσωπικές πεποιθήσεις και δέχεται διάφορες σκοπιές. Είναι δυσκολότερη διαδικασία για μικρά παιδιά, αλλά η αυτενέργεια και οι διδακτικές προσεγγίσεις που ενθαρρύνουν τη λήψη αποφάσεων συμβάλλουν στην ανάπτυξη της.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

β. Δημιουργικότητα

- **Ορισμός και χαρακτηριστικά:** Η δημιουργικότητα αφορά την ικανότητα δημιουργίας νέων έργων με βάση την επινοητικότητα, την γνωστική ευελιξία και τη φαντασία. Περιλαμβάνει τη διατύπωση νέων ιδεών ή τον συνδυασμό γνωστών δεδομένων για τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων.
- **Χαρακτηριστικά και παράγοντες:** Συμπεριλαμβάνουν τη **διαίσθηση, την ευρηματικότητα, την ανάληψη ρίσκων και την "έξω από τα στεγανά" σκέψη**. Αποτελεί διαδικασία που οδηγεί τα παιδιά μακριά από συμβατικές ιδέες, ενισχύοντας την περιέργεια και προωθώντας την παραγωγή εναλλακτικών καινοτόμων λύσεων.
- **Δημιουργικότητα στο νηπιαγωγείο:** Στο νηπιαγωγείο, η δημιουργικότητα (little-c creativity) ανακαλύπτεται σε καθημερινές ενέργειες και έργα των παιδιών, που σχετίζονται με τη μαθησιακή διαδικασία και αφορούν στην πρωτότυπη και ευφάνταστη διαχείριση ζητημάτων.
- **Ανάπτυξη και διδασκαλία:** Η δημιουργικότητα δεν αποτελεί σπάνιο προσόν, αλλά μπορεί να καλλιεργηθεί μέσα από συγκεκριμένες διδακτικές μεθόδους και αλληλεπιδράσεις, όπου τα παιδιά ανασυνθέτουν και μετασχηματίζουν πληροφορίες και γνώσεις σε νέα και μοναδικά "προϊόντα".

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

γ. Επίλυση προβλήματος και στοχαστική λήψη αποφάσεων

- Ορισμός και σημασία: Αφορούν την ικανότητα των παιδιών να βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα μέσω επιλογής μιας πορείας δράσης που βασίζεται σε αυθεντικές ανάγκες και ενδιαφέροντα, ενεργοποιώντας τη σκέψη τους.
- Διαδικασία ανάλυσης: Τα παιδιά συζητούν, επιλέγουν, εκτιμούν δυνητικές δυσκολίες, δοκιμάζουν ιδέες, απορρίπτουν, αναθεωρούν και καταλήγουν σε τελικές αποφάσεις για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος.
- Επιστημονικός τρόπος σκέψης: Απαιτεί οικοδόμηση γνώσης μέσα από διερεύνηση, αιτιολόγηση, αυτοέκφραση και έλεγχο, ενισχύοντας την επιστημονική προσέγγιση στη σκέψη και την πράξη.
- Υπεύθυνη στάση απέναντι στη μάθηση: Ενθαρρύνει την αντιμετώπιση του λάθους ως φυσικής διαδικασίας για την απόκτηση γνώσης, προωθώντας την ανάπτυξη της υπευθυνότητας και της ευελιξίας.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Ξεκλειδώνοντας τα εργαλεία σκέψης

α. Οι ρουτίνες σκέψης

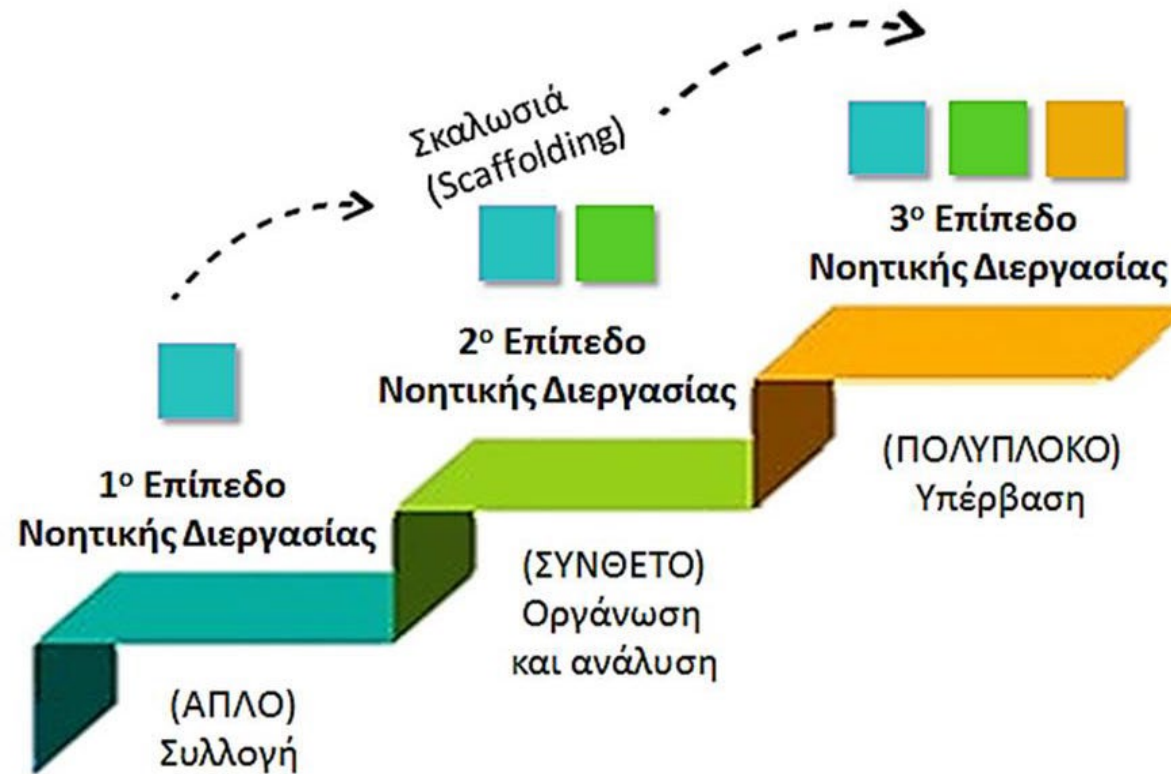
- Οι ρουτίνες σκέψης αποτελούν μια διδακτική τεχνική που αποσκοπεί στην ανάπτυξη των διανοητικών ικανοτήτων των νηπίων. Αυτή η τεχνική απορρέει από τον επιστημονικό οργανισμό Project Zero του Πανεπιστημίου Harvard και έχει σχεδιαστεί για να ενισχύσει τη σκέψη των παιδιών με στόχο την ανάπτυξη συγκεκριμένων ικανοτήτων σκέψης. Οι ρουτίνες σκέψης αποτελούν μια σειρά βημάτων που επικεντρώνονται σε διαφορετικές στοχαστικές δραστηριότητες. Αυτή η προσέγγιση προωθεί την οικοδόμηση κατανόησης σε διάφορες ικανότητες σκέψης.
- Οι ρουτίνες σκέψης είναι κατάλληλες για την προσχολική εκπαίδευση, καθώς βασίζονται στην ήδη υπάρχουσα εμπειρία των παιδιών με ρουτίνες και διαδικασίες στο σχολικό περιβάλλον. Οι ρουτίνες αναδεικνύουν τη σκέψη ως μια συνειδητή και επαναλαμβανόμενη διαδικασία, βοηθώντας τα παιδιά να κατανοήσουν και να ελέγχουν τη δική τους σκέψη. Με τη συνεχή χρήση, οι ρουτίνες σκέψης γίνονται μέρος του τρόπου σκέψης των παιδιών.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι ρουτίνες σκέψης δεν απαιτούν προηγούμενη εκπαίδευση για τη χρήση τους. Αυτές μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορα περιβάλλοντα, ανάλογα με το περιεχόμενο του μαθήματος και τη δομή της τάξης. Η διαδικασία της χρήσης των ρουτινών σκέψης ενθαρρύνει την εσωτερίκευση των σκεπτικών διαδικασιών και την ανάπτυξη προηγμένων δεξιοτήτων σκέψης.
- Σε γενικές γραμμές, η αξιοποίηση των ρουτινών σκέψης προωθεί την προοδευτική ανάπτυξη των διανοητικών ικανοτήτων των παιδιών, παρέχοντας ένα πλαίσιο για την εξάσκηση και τη βελτίωση της σκέψης τους σε διάφορα επίπεδα και περιβάλλοντα.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η προοδευτική οικοδόμηση του συλλογισμού των ρουτινών σκέψης

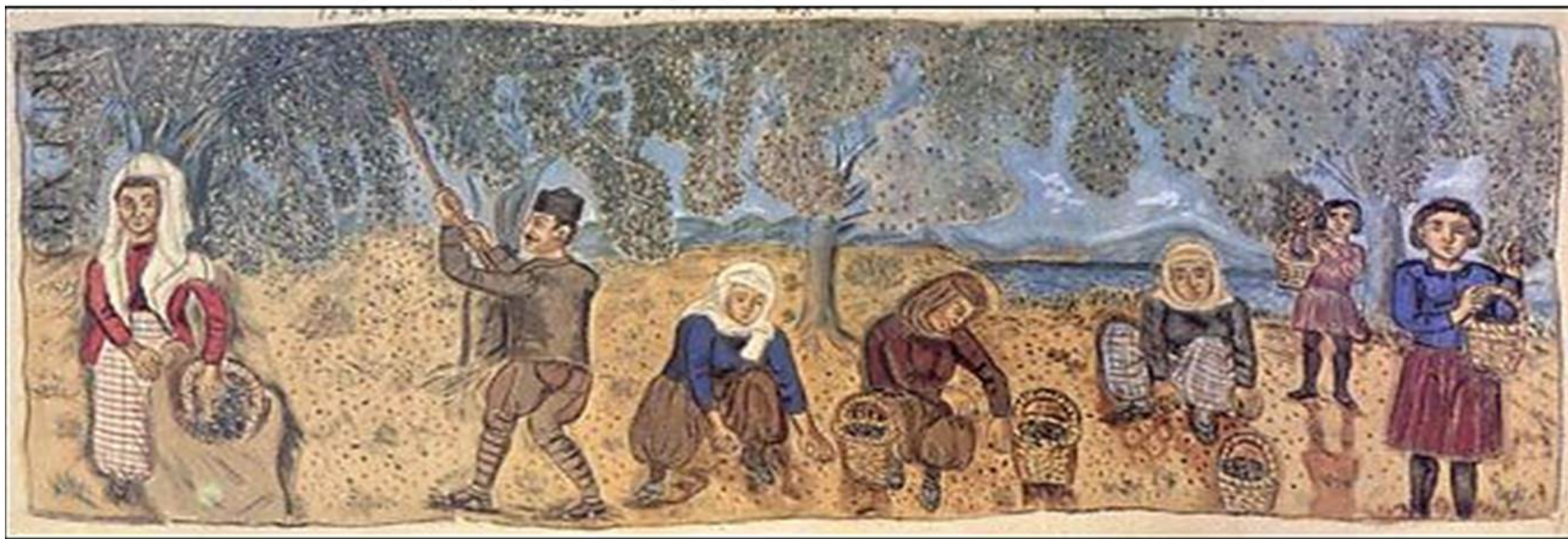
Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Παράδειγμα χρήσης της ρουτίνας σκέψης "Βλέπω-Σκέφτομαι-Αναρωτιέμαι":

- Η νηπιαγωγός παρουσιάζει ένα έργο τέχνης χωρίς επιπλέον πληροφορίες.
- Τα παιδιά ονομάζουν στοιχεία που βλέπουν (βήμα "Βλέπω").
- Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία αυτά, εκφράζουν τις προσωπικές τους εκτιμήσεις για το έργο (βήμα "Σκέφτομαι").
- Στο βήμα "Αναρωτιέμαι," αναδεικνύουν ασαφείς πτυχές, θέτουν ερωτήσεις και συζητούν για δυσνόητα σημεία.
- Οι ιδέες τους καταγράφονται για περαιτέρω μελέτη ή νέες δραστηριότητες.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Θεόφιλος (1933) «Το μάζεμα των ελαιών εν Μυτιλήνη»

ΒΛΕΠΩ

Δέντρα, κλαδιά, ανθρώπους, καλάθια, σακιά, **μαύρες τελίτσες** παντού, καπέλο, γυναίκες με μαντήλια και **παλιά ρούχα**, έναν κύριο, ξύλο, χώμα, βουνά, θάλασσα

ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ

Οι **μαύρες τελίτσες** είναι μάλλον **ελιές** γιατί υπάρχουν και στα δέντρα και κάτω στο χώμα. Αυτοί οι άνθρωποι μαζεύουν ελιές, γι' αυτό έχουν δίπλα τα σακιά και τα καλάθια. Πρέπει να ζούσαν τα **παλιά χρόνια** γι' αυτό φοράνε τέτοια **ρούχα**

ΑΝΑΡΩΤΙΕΜΑΙ

Τί θα κάνουν τις **ελιές** που έχουν μαζέψει στα καλάθια; Υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που μαζεύουν τις ελιές όπως τα **παλιά χρόνια**;

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

β. Τα έξι (6) Σκεπτόμενα Καπέλα

Η τεχνική των έξι σκεπτόμενων καπέλων, διατυπώθηκε από τον Edward De Bono το 1985, επικεντρώνοντας στη δημιουργική επίλυση προβλημάτων μέσω διαφορετικών οπτικών. Η ονομασία "σκεπτόμενα καπέλα" μεταφορικά αντιπροσωπεύει τους διάφορους τρόπους σκέψης που χρησιμοποιούν τα παιδιά, οι οποίοι αλλάζουν όπως τα καπέλα που τοποθετούν και αφαιρούν από το κεφάλι τους. Κάθε τρόπος σκέψης αντιστοιχεί σε ένα διαφορετικό χρώμα καπέλου.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΞΙ ΣΚΕΠΤΟΜΕΝΩΝ ΚΑΠΕΛΩΝ

Καπέλο	Σκέψη	Ενδεικτικά ερωτήματα
Άσπρο	Όσο τα παιδιά φορούν το άσπρο καπέλο προσπαθούν να είναι αντικειμενικά και να μην ερμηνεύουν καταστάσεις. Αφορά αποκλειστικά στη συγκέντρωση των διαθέσιμων στοιχεία και των πληροφοριών σχετικά με το ζήτημα	Ποιες είναι οι διαθέσιμες πληροφορίες, - Τι στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί;
Κόκκινο	Όσο τα παιδιά το φορούν καλούνται να παρουσιάσουν τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις τους σχετικά με το ζήτημα. Υποδηλώνει τα συναισθήματα, τα προαισθήματα και τις εικασίες που προκύπτουν σχετικά με το ζήτημα. Εμπερικλείει την υποκειμενική εμπειρία.	- Πώς αισθάνομαι σχετικά με το ζήτημα που με απασχολεί; - Σε ποια κατάσταση έχω ξαναβιώσει έτσι;
Κίτρινο	Όσο τα παιδιά το φορούν επικεντρώνουν τη σκέψη τους στη θετική πλευρά του ζητήματος και ανιχνεύουν τα μελλοντικά οφέλη μίας λύσης. Συμβολίζει τη θετικότητα και αισιοδοξία.	- Ποια τα πλεονεκτήματα της λύσης που έχει προταθεί - Γιατί θεωρώ ότι αυτή η λύση αξίζει περισσότερο από κάποια άλλη;
Μαύρο	Όσο τα παιδιά το φορούν εκφράζουν τους προβληματισμούς τους και ως εκ τούτου οδηγούνται σε εναλλακτικές σκέψεις σχετικά με το ζήτημα. Εστιάζει στις δυσκολίες, τους κινδύνους τα εμπόδια και τις αρνητικές επιπτώσεις που ενέχει μία προτεινόμενη λύση.	- Αναρωτιέμαι, μήπως δεν μπορώ να τα καταφέρω όλα; - Ποια είναι τα εμπόδια που πρέπει να προσπεράσω για να τα καταφέρω;
Πράσινο	Όσο τα παιδιά το φορούν αναζητούν καινοτόμες ιδέες και λύσεις, πέρα από τις κλασσικές και αναμενόμενες, που βοηθούν την υπέρβαση εμποδίων της προηγούμενης φάσης. Προτρέπει προς την πρωτοτυπία και τη δημιουργικότητα κατά την επίλυση του προβλήματος.	- Δεν απογοητεύομαι αλλά συνεχίζω να σκέφτομαι νέους τρόπους για να ξεπεράσω τα εμπόδια - Τι καινούριες λύσεις μπορώ να σκεφτώ;
Μπλε	Όποιος το φοράει ορίζει και καθοδηγεί τα επόμενα βήματα και διασφαλίζει ότι η ροή της διαδικασίας επίλυσης θα εφαρμοστεί. Το φοράει συνήθως η/ο νηπιαγωγός ή μία μικρή ομάδα παιδιών και αξιοποιείται για να συντονίσει και να εγγυηθεί τη σωστή πορεία της όλης διαδικασίας.	- Αξιολογώ. Τα πήγα καλά; - Ακολούθησα τα σωστά βήματα στη σκέψη μου;

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Εργαλεία επιστήμης και τεχνολογίας

Η ανάπτυξη ικανοτήτων στην επιστήμη και την τεχνολογία ανταποκρίνεται στην ανάγκη των παιδιών να εξερευνήσουν ερωτήματα που τους απασχολούν. Αυτή η διαδικασία τους βοηθά να οργανώσουν τις σκέψεις τους, να αναπτύξουν επιστημονικό τρόπο σκέψης και να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες με ποιοτικές μαθησιακές εμπειρίες.

Μέσω πειραματισμού, χρήσης ψηφιακών εργαλείων και ανάλυσης φαινομένων, τα παιδιά αναπτύσσουν ερευνητικές ικανότητες και κατανοούν τον φυσικό, κοινωνικό και τεχνολογικό κόσμο. Οι δεξιότητες αυτές είναι επίσης βασικές για να αξιολογούν τις ιδέες τους, να αντιλαμβάνονται τα οφέλη και τους κινδύνους της τεχνολογίας και να λύνουν προβλήματα με ευθύνη.

Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας και επιστήμης στο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει τρεις βασικές ικανότητες: α) καινοτομία, β) υπολογιστική σκέψη και γ) σχεδιαστική/κατασκευαστική σκέψη.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η ικανότητα της **καινοτομίας** βοηθά τα παιδιά να εφαρμόζουν νέες ιδέες και να βελτιώνουν καταστάσεις μέσω αλλαγών και τροποποιήσεων. Απαιτεί συνεχή ευαισθησία και προαγωγή ριζοσπαστικών ιδεών με σκοπό την βελτίωση και την προώθηση της μάθησης. Πρόκειται για μια διαδικασία που προωθεί συστηματικές, προορισμένες προς το μέλλον ενέργειες που συμβάλλουν στην ευημερία και τη βιωσιμότητα. Η προώθηση της καινοτομίας στο νηπιαγωγείο βασίζεται σε τέσσερις κεντρικούς άξονες:

α. Καινοτομία για βελτίωση: Εμπλέκει την αξιοποίηση υπαρχόντων υλικών και εργαλείων με τρόπους που τους κάνουν καλύτερους ή πιο αποτελεσματικούς.

β. Καινοτομία για επίτευξη στόχων: Περιλαμβάνει τη δημιουργία νέων ιδεών προκειμένου να επιτευχθεί ένα συγκεκριμένο σημαντικό αποτέλεσμα.

γ. Καινοτομία για προσαρμογή: Σχετίζεται με την αναγνώριση ότι υπάρχουσες πρακτικές δεν ανταποκρίνονται πλέον στις απαιτούμενες συνθήκες και αναζήτηση νέων προσεγγίσεων.

δ. Καινοτομία για το μέλλον: Εστιάζει στην εξερεύνηση θεμάτων που αναδύονται και μπορεί να καθορίσουν μελλοντικές προτεραιότητες.

Αυτοί οι άξονες καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά στην προαγωγή της καινοτομίας, ενθαρρύνοντας τη διαρκή αναζήτηση νέων προκλήσεων και λύσεων για τη βελτίωση και την ανάπτυξη.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η **υπολογιστική σκέψη** είναι μια ικανότητα που επιτρέπει στα παιδιά να αναπτύσσουν νέες στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων μέσω υπολογιστικών μεθόδων. Εμπνευσμένη από την επιστήμη των υπολογιστών, συνδυάζει διάφορους τύπους σκέψης όπως η αλγοριθμική, η μηχανική, η μαθηματική και η σχεδιαστική. Προσφέρει στα παιδιά μια διαφορετική προσέγγιση για την ανάλυση και την επίλυση προβλημάτων που μπορούν να λυθούν μέσω υπολογιστικής προσέγγισης. Ο προγραμματισμός αποτελεί κεντρικό μέρος αυτής της ικανότητας, παρέχοντας ένα πλαίσιο όπου τα παιδιά δημιουργούν κώδικες που καθοδηγούν τις ενέργειές τους. Ο προγραμματισμός προσφέρει μια πρακτική αντίληψη της αιτίας και του αποτελέσματος μέσω παρατηρήσιμων ενεργειών, και μπορεί να εφαρμοστεί σε πραγματικά προβλήματα, ακόμα και χωρίς χρήση υπολογιστικών συσκευών.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η **σχεδιαστική και κατασκευαστική ικανότητα** αναπτύσσεται μέσα από την κατασκευή απτών "προϊόντων" που έχουν προσωπικό νόημα και απευθύνονται σε πραγματικές ανάγκες. Σε αυτήν την ικανότητα, η εστίαση είναι στον σχεδιασμό και τη δημιουργία καινοτόμων και λειτουργικών πρωτοτύπων, όπως αντικείμενα ή παιχνίδια. Η διαδικασία ενσωματώνει στοιχεία από διάφορους επιστημονικούς τομείς, όπως Φυσικές Επιστήμες, Τεχνολογία, Μηχανική, Τέχνες και Μαθηματικά. Στόχος είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να αντιλαμβάνονται ολιστικά τη λειτουργία του κόσμου και να μεταφράζουν τις εμπειρίες τους σε σχέδια και κατασκευές.

- Αυτή η ικανότητα απαιτεί από τα παιδιά την ευαισθησία και τις στρατηγικές ενός σχεδιαστή, που συνδυάζει ανθρώπινες ανάγκες με τεχνολογικές δυνατότητες και βιωσιμότητα. Στη βάση της είναι η έννοια της ανταπόκρισης σε πραγματικές ανθρώπινες ανάγκες και η δημιουργία λύσεων που μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτές.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Ξεκλειδώνοντας τα εργαλεία επιστήμης και τεχνολογίας

Η Σχεδιαστική Σκέψη αποτελεί προσέγγιση με πέντε βασικά στάδια:

- Ενσυναίσθηση: Κατανόηση αναγκών και συναισθημάτων χρηστών.
- Προσδιορισμός προβλήματος: Καθορισμός σαφούς προβλήματος.
- Ιδεασμός: Δημιουργία πολλαπλών καινοτόμων ιδεών.
- Προτυποποίηση: Δημιουργία πρωτότυπων λύσεων.
- Έλεγχος: Αξιολόγηση και βελτίωση των πρωτότυπων.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Εργαλεία Ζωής

Τα εργαλεία ζωής είναι ικανότητες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παιδιών, προωθώντας θετικές εμπειρίες σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο. Βοηθούν στην ανάπτυξη αυτονομίας και ψυχικής ανθεκτικότητας. Συμβάλλουν στη συμμετοχή και τη συνεργασία με άλλους, ενισχύοντας την ενεργό συμμετοχή στο κοινωνικό περιβάλλον. Αναπτύσσονται μέσα από διάφορες καταστάσεις όπως παιχνίδια και μαθησιακές δραστηριότητες. Αναδύονται από προκλήσεις της καθημερινότητας και πραγματοποιούνται σε συνθήκες που απαιτούν συλλογική και κατανόηση της διαφορετικότητας. Η καλλιέργεια των εργαλείων ζωής ενισχύει την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων που καθιστούν τα παιδιά υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες.

Βασίζονται σε τρεις βασικές ικανότητες: α)προσωπική ενδυνάμωση και κοινωνική ευθύνη, β)ιδιότητα του πολίτη και ευελιξία, γ)προσαρμοστικότητα και ανθεκτικότητα.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- **Προσωπική Ενδυνάμωση και Κοινωνική Ευθύνη:** Η προσωπική ενδυνάμωση και κοινωνική ευθύνη αποτελούν βασικά στοιχεία για τη διαμόρφωση μιας θετικής αυτοεικόνας στα παιδιά. Μέσω αυτών των ικανοτήτων, τα παιδιά αναπτύσσουν την αυτοπεποίθηση, τη θετική πίστη στα ταλέντα τους και την ικανότητα να αντιμετωπίζουν προκλήσεις. Αυτό επηρεάζει θετικά τη σωματική και ψυχική τους υγεία και τις κοινωνικές τους σχέσεις, προωθώντας την ανάληψη ευθύνης και την αλληλεπίδραση με τους άλλους. Αυτές οι ικανότητες ενθαρρύνουν τα παιδιά να αναλαμβάνουν δράση για την επίτευξη προσωπικών και συλλογικών στόχων.
- **Ιδιότητα του Πολίτη:** Η ιδιότητα του πολίτη υπερβαίνει τα πλαίσια της προσωπικής ενδυνάμωσης και κοινωνικής ευθύνης. Ενσωματώνει την ικανότητα των παιδιών να συμμετέχουν ενεργά σε διάφορα πεδία και θέματα, πέρα από τον στενότερο κύκλο τους, και να διαδραματίζουν ρόλο σε δημοκρατικές και κοινωνικές διαδικασίες σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Εδράζεται στην ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται, να αξιολογούν και να επηρεάζουν ζητήματα που επηρεάζουν την κοινωνία και το περιβάλλον τους. Η ιδιότητα του πολίτη συμβάλλει στη διαμόρφωση της συνειδητοποίησης τους για τον ρόλο τους στην κοινωνία και στην ενεργό συμμετοχή τους στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου, δημοκρατικού και αειφόρου κόσμου.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- **Ευελιξία, Προσαρμοστικότητα και Ανθεκτικότητα:** Οι ικανότητες αυτές αφορούν την ικανότητα των παιδιών να ανταποκρίνονται με θετικό τρόπο σε προκλήσεις και απρόοπτες καταστάσεις. Αυτές οι ικανότητες περιλαμβάνουν την ευέλικτη σκέψη, την ικανότητα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ως ευκαιρίες μάθησης, και τη δυνατότητα να ανταποκρίνονται σε αντίξοες συνθήκες χωρίς να αποθαρρύνονται. Αυτές οι ικανότητες βοηθούν τα παιδιά να αναπτύσσουν ανθεκτικότητα απέναντι σε προκλήσεις και να διαχειρίζονται το άγχος και τις αντιξοότητες με θετικό τρόπο.

Αυτές οι έννοιες αντιπροσωπεύουν σημαντικά εργαλεία για την ανάπτυξη των παιδιών, τη διαμόρφωση της αυτοεικόνας τους, και την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους για την επιτυχία και την ευημερία στη ζωή. Η παιδαγωγική διαδικασία και η υποστήριξη από τους εκπαιδευτικούς έχουν κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη αυτών των ικανοτήτων και στην προετοιμασία των παιδιών για τις προκλήσεις της ζωής.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Ξεκλειδώνοντας τα εργαλεία Ζωής

Η εκπαίδευση στις θεμελιώδεις αρχές της ισότητας, του αλληλοσεβασμού και της πολιτειότητας είναι βασικός στόχος της εκπαίδευσης από το νηπιαγωγείο. Το σχολείο πρέπει να είναι ένα ανοιχτό και συνεργατικό περιβάλλον, όπου τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους για τη ζωή, να καλλιεργήσουν την αυτοεκτίμηση, την αυτάρκεια, την υπευθυνότητα και τον σεβασμό, να αναπτύξουν κοινωνική συνείδηση και ταυτότητα του πολίτη και να εμπλακούν ενεργά στην κοινότητά τους. Οι συνεργασίες που αναπτύσσονται στο σχολείο υπερβαίνουν τα όρια της σχολικής τάξης και μεταφέρονται στη γειτονιά και την ευρύτερη κοινωνία. Μέσα από αυτό το τρίπτυχο διασυνδέσεων (σχολική τάξη-γειτονιά-κοινότητα), τα παιδιά αποκωδικοποιούν σταδιακά την έννοια της πολιτειότητας και εμπλέκονται ενεργά στη διαμόρφωση του άμεσου περιβάλλοντος, και στην παραγωγή γνώσης και πολιτισμού, στην τοπική, εθνική, και παγκόσμια κοινότητα.

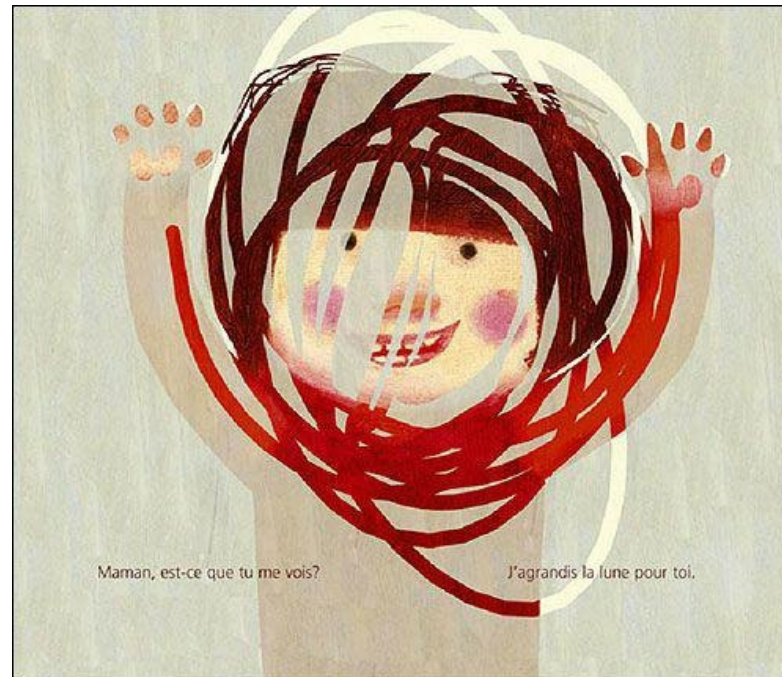
Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά σε τεχνικές που αντλούν από την Παιδαγωγική του Freinet, οι οποίες συνδέονται με τις επιμέρους ικανότητες των εργαλείων ζωής και μπορούν να έχουν πεδίο εφαρμογής στο νηπιαγωγείο.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- Η τεχνική "**Τι νέα;**" είναι μια ρουτίνα στο νηπιαγωγείο που ενθαρρύνει τα παιδιά να επικοινωνούν γεγονότα, προβληματισμούς και συναισθήματα με την υπόλοιπη τάξη. Η τεχνική περιλαμβάνει κάποιους μη διαπραγματεύσιμους κανόνες ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, όπως τον σεβασμό, την εχεμύθεια και την ελεύθερη διατύπωση θεμάτων. Η τεχνική μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει τα παιδιά να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, να μάθουν για τις εμπειρίες των άλλων παιδιών, να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης και να οικοδομήσουν σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας.
- Το **Συμβούλιο** της τάξης είναι ένα όργανο που αποτελείται από παιδιά και είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση θεμάτων που προκύπτουν στα πλαίσια της καθημερινότητας των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον. Το Συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά και τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους ανάλογα με τις αρμοδιότητες που τους ανατίθενται. Οι αποφάσεις για τα θέματα συζήτησης που έχουν υποβληθεί λαμβάνονται με διαδικασία ψηφοφορίας και καταγράφονται, ώστε να αξιοποιούνται ως σημεία αναφοράς για τις επικείμενες ενέργειες της ομάδας. Το Συμβούλιο της τάξης μπορεί να αλλάξει μέσα στη χρονιά ώστε να δίνεται η ευκαιρία σε περισσότερα παιδιά να αναλαμβάνουν υπεύθυνο ρόλο. Είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα Συμβόλαιο για τα καθήκοντα του Συμβουλίου της τάξης, αλλά και για τον τρόπο καταγραφής της δράσης του.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- **Τα Μικρά Βιβλία** είναι μια τεχνική που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο για να βοηθήσει τα παιδιά να εκφράσουν τις ιδέες, τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους με έναν δημιουργικό και «ασφαλή» τρόπο. Τα παιδιά μπορούν να επιλέξουν να γράψουν για το θέμα που επιθυμούν και να το μορφοποιήσουν με κείμενο και εικόνες. Τα Μικρά Βιβλία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προωθήσουν τη δημιουργικότητα, την επικοινωνία και την συνεργασία.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Εργαλεία Μάθησης

Τα εργαλεία μάθησης είναι συμβατά με το ευρύτερο περιβάλλον του νηπιαγωγείου, το οποίο λειτουργεί ως μία κοινότητα μάθησης. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η μάθηση οικοδομείται μέσα από την ενεργοποίηση μίας σειράς εσωτερικών αναπτυξιακών διεργασιών, που μεγιστοποιούνται με τη σημαντική συμβολή των συνεργαζόμενων κοινωνικών ομάδων. Η ανάπτυξη των ικανοτήτων για τη μάθηση αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, που προκύπτει από την ένταξη των παιδιών στην κοινότητα του νηπιαγωγείου, και από την ενεργοποίηση ατομικών και συλλογικών μηχανισμών μάθησης, κατά την αλληλεπίδρασή τους με τα υπόλοιπα μέλη. Σημαντικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των ικανοτήτων μάθησης είναι:

- Η γλώσσα ως υποστηρικτικό μέσο της αλληλοανατροφοδότησης και συνεργασίας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας.
- Ο υποστηρικτικός και διαμεσολαβητικός ρόλος των νηπιαγωγών, μεταξύ των παιδιών, και μεταξύ των πλαισίων της καθημερινής εμπειρίας τους, ώστε να διασφαλίζεται η «συνέχεια» των μαθησιακών τους εμπειριών.
- Οι κατάλληλες στρατηγικές και πρακτικές που οι νηπιαγωγοί αξιοποιούν, λειτουργώντας ως μία «σκαλωσιά» που υποβοηθά την ανάπτυξη ικανοτήτων μάθησης όλων των παιδιών.

Τα εργαλεία μάθησης θεμελιώνονται σε τρεις (3) βασικές ικανότητες:α)Επικοινωνία β)Συνεργασία γ)Μαθαίνω πώς να μαθαίνω-μεταγνώση

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η επικοινωνία αντιπροσωπεύει μια σημαντική δεξιότητα που απαιτεί διαπροσωπική και κοινωνική αλληλεπίδραση των παιδιών, όπου πραγματοποιείται δομημένη ανταλλαγή πληροφοριών. Η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας περιλαμβάνει την απόκτηση γλωσσικών δεξιοτήτων σε διάφορες γλώσσες, με έμφαση στην πολυγλωσσική επίγνωση και τη διαπολιτισμική επικοινωνία, καθώς επίσης και την ανάπτυξη κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Έρευνες έχουν δείξει ότι παιδιά στο νηπιαγωγείο που δεν έχουν αναπτύξει επαρκώς τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσαρμογή σε σχολικές ρουτίνες, την εκφροσύνη των ιδεών τους, τη συνεργασία και την επίλυση συγκρούσεων, καθώς και στην προωθησή τους σε παιχνίδια και συζητήσεις.

- Τα βασικά κριτήρια για την αποτελεσματική επικοινωνία περιλαμβάνουν τη σημασία της επικοινωνίας (δηλαδή να μεταδίδεται σημαντική πληροφορία), τη συνέπεια στην ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν το θέμα και τον εμπλουτισμό, καθώς και την απόκτηση πιο προηγμένων γλωσσικών ικανοτήτων και την ανάδειξη πιο σύνθετων πτυχών του θέματος. Η ενίσχυση της επικοινωνιακής ικανότητας στο νηπιαγωγείο, ειδικά μέσω παιχνιδιού και αλληλεπίδρασης με συνομηλίκους, έχει αποδειχθεί πως έχει σημαντικά οφέλη, ιδίως για παιδιά με προβλήματα στη γλωσσική ανάπτυξη, συμπεριφοράς ή αυτισμό.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Η συνεργασία είναι μια δεξιότητα που επιτρέπει στα παιδιά να υπερβούν τα ατομικά όρια σκέψης και δράσης τους, αναπτύσσοντας τη μάθηση σε υψηλότερα επίπεδα μέσω της συλλογικής προσέγγισης και της ομαδικής δυναμικής. Αντί να είναι μια ατομική διαδικασία ανάκτησης και κατανόησης πληροφοριών, η μάθηση ενσωματώνεται σε μια κοινωνική διαδικασία που περιλαμβάνει συνεννόηση, διαπραγμάτευση και συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων και την κατασκευή γνώσης. Αυτή η ικανότητα αναπτύσσεται με τον χρόνο και τη συνεχή προσπάθεια. Στα παιδιά του νηπιαγωγείου, ιδίως στα μικρότερα, οι πρώτες μορφές αλληλεπίδρασης συνήθως είναι παράλληλες. Η ανάπτυξη συνεργατικών δεξιοτήτων απαιτεί οργάνωση, εποικοδομητική αλληλεπίδραση και συνειδητές συναλλαγές, που διαμορφώνονται σταδιακά μέσα από την καθοδήγηση των νηπιαγωγών. Οι φίλιες που αναπτύσσονται και το ενδιαφέρον των παιδιών για συγκεκριμένες δραστηριότητες μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για την ανάπτυξη της συνεργασίας, οδηγώντας στη θετική και αποτελεσματική λειτουργία της ομάδας για την επίτευξη κοινών μαθησιακών στόχων.

Η μεταγνώση είναι η ικανότητα των παιδιών να γνωρίζουν τον εαυτό τους ως μαθητές. Περιλαμβάνει την επίγνωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους, των στρατηγικών που χρησιμοποιούν για να μάθουν, και των συναισθημάτων που βιώνουν κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Τα παιδιά που έχουν αναπτύξει καλές μεταγνωστικές δεξιότητες είναι πιο πιθανό να επιτύχουν στη σχολική ζωή και στην ενήλικη ζωή.

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Εκκλειδώνοντας τα εργαλεία μάθησης

Η συνεργατική μάθηση είναι μια προσέγγιση που προωθεί τη συνεργασία και την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη των ομάδων της τάξης, και θεωρείται ιδιαίτερα αποτελεσματική για τη μάθηση. Τα παιδιά που συμμετέχουν σε συνεργατικές δραστηριότητες μαθαίνουν να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να διαχειρίζονται συγκρούσεις και να λαμβάνουν αποφάσεις. Επίσης, μαθαίνουν να αξιολογούν την εργασία τους και να βελτιώνουν τις δεξιότητές τους.

Υπάρχουν πολλές διαφορετικές στρατηγικές συνεργατικής μάθησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο νηπιαγωγείο. Μερικές δημοφιλείς στρατηγικές περιλαμβάνουν:

Η ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

- **Μοιράζομαι και Συγκρίνω:** Αυτή η στρατηγική υλοποιείται συνήθως σε ζευγάρια ή σε πολύ μικρές ομάδες που εκτελούν το ίδιο έργο. Αποσκοπεί στην ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών, για τον εμπλουτισμό των απόψεων, την αναθεώρηση και βελτίωση του τελικού μαθησιακού αποτελέσματος.
- **Συνεργατική Συναρμολόγηση:** Αυτή η στρατηγική αποτελεί μία αρκετά δημοφιλή στρατηγική συνεργατικής μάθησης, κατά την οποία τα παιδιά βρίσκονται σε απόλυτη αλληλεξάρτηση για την επιτυχή επίλυση ενός προβλήματος, και την ολοκλήρωση ενός έργου. Η στρατηγική μοιάζει με τη λειτουργία ενός παζλ, όπου κάθε κομμάτι είναι απαραίτητο για την συμπλήρωση της τελικής εικόνας. Αντίστοιχα και η συνεισφορά κάθε παιδιού αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνολική και αποτελεσματική προσέγγιση του υπό διερεύνηση θέματος.

Η συνεργατική μάθηση είναι μια πολύτιμη προσέγγιση που μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να μάθουν πιο αποτελεσματικά. Οι νηπιαγωγοί μπορούν να χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές συνεργατικής μάθησης για να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να είναι επιτυχημένα στο σχολείο και στη ζωή.

Διδακτική πλαισίωση-Σχεδιασμός Μάθησης

1. Διαδικασίες μάθησης

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Διαδικασίες Μάθησης

Η **μάθηση** επιτυγχάνεται μέσα από διαδικασίες που είναι αναπτυξιακά κατάλληλες, διεγείρουν γνωστικά τα παιδιά, είναι ευχάριστες και προωθούν τη βαθύτερη μάθηση μέσα από την ενεργή εμπλοκή των παιδιών σε καταστάσεις που έχουν νόημα για εκείνα και προωθούν την ολόπλευρη ανάπτυξή τους.

Διερευνητική μάθηση

- Η εκπαίδευση για τις ικανότητες του 21ου αιώνα προϋποθέτει την ανάπτυξη μαθησιακών περιβαλλόντων που προάγουν τη **διερευνητική μάθηση**, διαμορφώνοντας υψηλές προσδοκίες τόσο για τα παιδιά όσο και για τις/τους εκπαιδευτικούς (Chu, Reynolds, Tavares, Notari & Lee, 2017).
- Η διερευνητική μάθηση αφορά μαθησιακές διαδικασίες των οποίων σημείο εκκίνησης αποτελούν θέματα, ερωτήματα ή προβλήματα, τα οποία αναδύονται από συνθήκες του φυσικού και κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος. Τα παιδιά εμπλέκονται σε ερευνητικές δράσεις, κατά τις οποίες, μέσα από την αναζήτηση πηγών και χρησιμοποιώντας διαφορετικά μέσα επικοινωνίας, απαντούν στα ερωτήματά τους για να καλύψουν τις μαθησιακές τους ανάγκες.
- Χαρακτηριστικές μορφές διερευνητικής μάθησης αποτελούν οι εκπαιδευτικές διαδικασίες, οι οποίες αφορούν την αντιμετώπιση ζητημάτων που προκύπτουν στο πλαίσιο μιας επιστημονικής περιοχής ή πεδίου, και πολλές φορές απαιτούν μια διεπιστημονική προσέγγιση, όπως είναι τα **σχέδια εργασίας και οι διερευνήσεις για την επίλυση προβλήματος** (Friesen & Scott, 2013).
- **Αποτελεί μια μεθοδολογική προσέγγιση** με ευρεία εφαρμογή σε όλες τις επιστήμες και τις τυπικές και μη τυπικές μαθησιακές καταστάσεις που απαντώνται στον χώρο της εκπαίδευσης.

Διερευνητική μάθηση

Τα παιδιά αναπτύσσουν θετική στάση απέναντι στη μάθηση και μαθαίνουν καλύτερα όταν ενεργοποιούνται περισσότερο από εσωτερικά παρά από εξωτερικά κίνητρα. Τα παιδιά αναπτύσσουν **εσωτερικά κίνητρα** όταν θέλουν να εμπλακούν σε μια μαθησιακή κατάσταση, γιατί απολαμβάνουν τη συμμετοχή και αντλούν ευχαρίστηση από αυτή την εμπλοκή ή και γιατί ικανοποιούν την περιέργειά τους (Covington & Müeller, 2001). Η **ανάπτυξη εσωτερικών κινήτρων είναι μια διαδικασία που θεμελιώνεται στο νηπιαγωγείο** (Theodotou, 2014).

Τα **εξωτερικά κίνητρα** μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά σε αυτήν, όταν χρησιμοποιούνται κατάλληλα. Τα μικρά παιδιά συχνά ξεκινούν μια δραστηριότητα επειδή υπάρχει κάποιο εξωτερικό κίνητρο. Το σημαντικό είναι να παρέχονται τα κατάλληλα εξωτερικά κίνητρα στα παιδιά, ώστε να καταλήξουν στο να ενεργοποιηθούν τα εσωτερικά (Ryan & Deci, 2000).

Καθώς τα παιδιά καθοδηγούνται από τη/τον νηπιαγωγό σταδιακά σε δυσκολότερες δραστηριότητες, με την κατάλληλη ενθάρρυνση και επιβράβευση (λεκτική, π.χ. πολύ καλή προσπάθεια, ή σωματική, π.χ. ένα χτύπημα στον ώμο), εξελίσσουν τις ικανότητές τους και αυτό συχνά αποτελεί από μόνο του εσωτερικό κίνητρο.

Διερευνητική μάθηση

- Να διαμορφώνουν κατάλληλα το περιβάλλον μάθησης και να παρέχουν τα ερεθίσματα που επιτρέπουν την ανάδυση θεμάτων, ερωτημάτων και προβλημάτων που πυροδοτούν τις διερευνήσεις των παιδιών. Οι εύστοχες και σαφείς ερωτήσεις αποτελούν ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την εκπαιδευτική πράξη (Μπιρμπίλη, 2019).
- Να γνωρίζουν το επίπεδο μαθησιακής ετοιμότητας των παιδιών της τάξης τους, ώστε να διαμορφώνουν το πλαίσιο των μαθησιακών εμπειριών και τους σχετικούς με αυτές στόχους μέσα στη *ζώνη της επικείμενης ανάπτυξης* των παιδιών, αξιοποιώντας παράλληλα εργαλεία και μέσα *σκαλωσιάς*.
- Να καθοδηγούν τα παιδιά ως προς την ανάπτυξη μεταγνωστικών ικανοτήτων και την αξιοποίηση εργαλείων σκέψης και μάθησης που είναι σημαντικά για τις διερευνήσεις (βλ. Πρόγραμμα Σπουδών: Περιεχόμενο γνωστικού αντικείμενου - Θεματικά Πεδία).
- Να διαμορφώνουν κουλτούρα έρευνας, η οποία και θα αξιοποιείται για την επίλυση προβλημάτων ή ζητημάτων που αφορούν το άμεσο ή και ευρύτερο περιβάλλον δραστηριοποίησης των παιδιών.

Διερευνητική μάθηση

- Να πραγματοποιούν σταδιακά τη μετάβαση των παιδιών από τις πιο δομημένες στις πιο ανοικτού τύπου διερευνήσεις. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και τα παιδιά χρειάζονται χρόνο για να εξοικειωθούν με τα στάδια σε μια διερευνητική διαδικασία αλλά και με τις διαφορετικές μορφές διερεύνησης. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εκτιμούν σε κάθε περίπτωση τον βαθμό εμπειρίας των παιδιών σε μια επικείμενη δράση, καθώς ό,τι νέο εισάγεται απαιτεί και πιο δομημένες μαθησιακές εμπειρίες.
- Να αξιοποιούν τη συνεργατική μάθηση και να προωθούν την ανάπτυξη των σχετικών με αυτή δεξιοτήτων, ως πρακτική που υποστηρίζει και διευκολύνει τις διερευνήσεις των παιδιών.
- Να βοηθούν τα παιδιά να εξοικειωθούν με **πρακτικές καταγραφής και παρουσίασης πληροφοριών, γνώσεων και έργων** που πραγματοποιούν στο πλαίσιο των συνεργατικών διερευνητικών τους δράσεων.

Στάδια διερευνητικής μάθησης

Η διερευνητική μάθηση συνίσταται από μαθησιακές δράσεις που φέρουν σε επαφή τα παιδιά με τα στάδια μιας ερευνητικής διαδικασίας, και δίνει έμφαση στην ενεργητική εμπλοκή τους στην ανακάλυψη νέων γνώσεων.

Σημαντικό είναι βέβαια η/ο νηπιαγωγός να εξοικειώνει σταδιακά τα παιδιά στα διαφορετικά στάδια της διερευνητικής μάθησης και να εφευρίσκει παιδαγωγικά κατάλληλους τρόπους, ώστε να τα καθοδηγεί στη διαδοχή των προβλεπόμενων ενεργειών. Βασική αρχή αυτής της προσέγγισης είναι ότι η κατάκτηση των νέων γνώσεων επιτυγχάνεται από την ανάδειξη των κατάλληλων ερωτημάτων που προκύπτουν μέσα από εμπειρίες άμεσης παρατήρησης του περιβάλλοντος. Τα βασικά στάδια αυτής της προσέγγισης είναι τα ακόλουθα (Pedaste et al., 2015) (Σχήμα 11):

Στάδια διερευνητικής μάθησης

Α. Προσανατολισμός. Στο πρώτο στάδιο της διερευνητικής μάθησης διεγείρεται η περιέργεια των παιδιών και η προσοχή τους προσανατολίζεται στο θέμα που διαμορφώνει τον σκοπό της διερεύνησης και σηματοδοτεί το σημείο εκκίνησής της.

Β. Διατύπωση ερωτημάτων. Σε επόμενο στάδιο η/ο νηπιαγωγός και τα παιδιά, έπειτα από ανταλλαγή απόψεων, καθορίζουν ποιες είναι οι επιμέρους πτυχές του θέματος ή του προβλήματος που τίθεται υπό διερεύνηση. Οι επιμέρους έννοιες οδηγούν στη διατύπωση των βασικών ερωτημάτων, ή και υποθέσεων, που θα καθορίσουν τις μετέπειτα δράσεις των παιδιών.

Γ. Έρευνα. Η διερευνητική διαδικασία εξελίσσεται με τη συλλογή και καταγραφή των πληροφοριών, τον πειραματισμό, την επεξεργασία και την ερμηνεία των δεδομένων, τα οποία συγκεντρώθηκαν σε σχέση με τα επιμέρους ερωτήματα και τις έννοιες που καθόρισαν τις δράσεις των παιδιών.

Δ. Συμπεράσματα. Οδεύοντας προς την ολοκλήρωση της διερευνητικής διαδικασίας, τα παιδιά συνοψίζουν τι έχουν ανακαλύψει και διαμορφώνουν τα βασικά τους συμπεράσματα, τα οποία στην ουσία συμπυκνώνουν τα νοήματα και τις γνώσεις που κατέκτησαν μέσα από την όλη τους προσπάθεια.

Ε. Συζήτηση. Η τελευταία φάση μιας διερεύνησης αφορά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Η επικοινωνία με διάφορα μέσα αναδεικνύεται ως σημαντικός παράγοντας στη φάση αυτή. Τα παιδιά ανταλλάσσουν μεταξύ τους απόψεις σχετικά με τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν, αναφέρουν πιθανές εφαρμογές των όσων βρήκαν σε διαφορετικά πλαίσια ή σχολιάζουν δυσκολίες που αντιμετώπισαν. Όπου κρίνεται χρήσιμο, τα αποτελέσματα της διερευνητικής προσπάθειας των παιδιών ανακοινώνονται σε άλλα μέλη του άμεσου ή και ευρύτερου περιβάλλοντος.

Μορφές διερεύνησης

Οι διερευνήσεις μπορούν να λάβουν διαφορετικές μορφές ανάλογα με τους στόχους που τίθενται στη μαθησιακή διαδικασία και το πλήθος των παρεχόμενων πληροφοριών. Οι πιο βασικές μορφές της διερεύνησης σε σχέση με τον βαθμό καθοδήγησης από τη/τον εκπαιδευτικό είναι οι ακόλουθες:

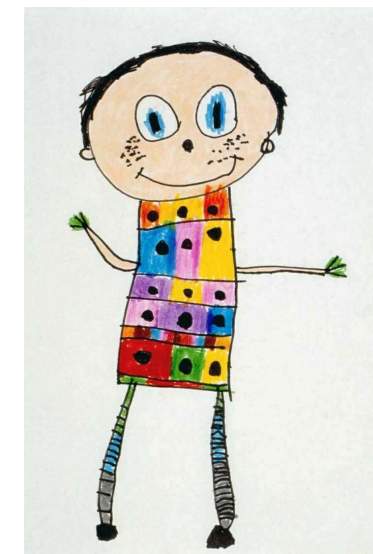
Επιβεβαιωτική διερεύνηση. Τα παιδιά πραγματοποιούν μια δραστηριότητα της οποίας το ερώτημα, η διαδικασία και το αποτέλεσμα είναι γνωστά εκ των προτέρων. Η/Ο νηπιαγωγός δημιουργεί μια μαθησιακή εμπειρία και ενθαρρύνει τα παιδιά να εμπλακούν ενεργητικά σε αυτή, να παρατηρήσουν τη διαδικασία και να επιβεβαιώσουν την έκβασή της σε σχέση με το αρχικό ερώτημα.

*Ενδεικτικά: Όταν αναμείξω **το κόκκινο** με **το κίτρινο χρώμα**, ποιο χρώμα δημιουργείται; Δημιουργείται **το πορτοκαλί** χρώμα.* Για να το διαπιστώσουμε, σε ένα ποτήρι με νερό ρίχνουμε λίγη κόκκινη τέμπερα και λίγη κίτρινη τέμπερα και ανακατεύουμε με ένα ξυλάκι. Όταν τα δύο αυτά χρώματα αναμειχθούν, τότε δημιουργείται το πορτοκαλί χρώμα. Τα παιδιά πραγματοποιούν την παραπάνω διαδικασία, παρατηρούν και καταγράφουν τα συμπεράσματά τους.

Μορφές διερεύνησης

Δομημένη διερεύνηση. Το ερώτημα και η διαδικασία παρέχονται από τη/τον νηπιαγωγό, αλλά τα παιδιά διαμορφώνουν τα δικά τους συμπεράσματα με βάση τις παρατηρήσεις που κάνουν και τα δεδομένα που συλλέγουν.

Ενδεικτικά: Με αυτή τη δραστηριότητα θα διαπιστώσουμε ποιο χρώμα προκύπτει όταν αναμειξουμε **το κόκκινο** με το **κίτρινο χρώμα**. Για να το διαπιστώσουμε, σε ένα ποτήρι με νερό ρίχνουμε λίγη κόκκινη τέμπερα και λίγη κίτρινη τέμπερα και ανακατεύουμε με ένα ξυλάκι. Όταν τα δύο αυτά χρώματα αναμειχθούν, τότε δημιουργείται ένα νέο χρώμα. Τα παιδιά πραγματοποιούν την παραπάνω διαδικασία, παρατηρούν και καταγράφουν τα συμπεράσματά τους.

Μορφές διερεύνησης

Καθοδηγούμενη διερεύνηση. Η/Ο νηπιαγωγός παρέχει στα παιδιά μόνο το ερευνητικό ερώτημα, ενώ η διαδικασία, οι ερμηνείες και τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι αποκλειστικά καρπός της προσπάθειας των παιδιών.

Ενδεικτικά: Τι θα γίνει εάν αναμείξουμε το **κόκκινο** με το **κίτρινο** χρώμα; Η/Ο νηπιαγωγός ενθαρρύνει τα παιδιά να σκεφτούν τι υλικά χρειάζονται, ποια διαδικασία θα ακολουθήσουν ώστε να απαντήσουν στο ερώτημα και με ποιον τρόπο θα καταγράψουν το συμπέρασμά τους.

Μορφές διερεύνησης

Ανοικτού τύπου διερεύνηση. Τα παιδιά λειτουργούν ως «γνήσιοι» ερευνητές/-τριες και έχουν τον πρώτο λόγο στον σχεδιασμό όλων των επιμέρους φάσεων της διερευνητικής διαδικασίας.

Ενδεικτικά: Η/Ονηπιαγωγός, αξιοποιώντας μια κατάλληλη μαθησιακή εμπειρία, όπως είναι για παράδειγμα ο σχολιασμός ενός πίνακα ζωγραφικής, η ανάγνωση μιας ιστορίας ή η πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας εικαστικών, παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα ώστε να διατυπώσουν τα ίδια τα παιδιά τα ερωτήματα που θα σηματοδοτήσουν την εκκίνηση της μαθησιακής διαδικασίας.

✓ Πώς δημιουργούνται τα χρώματα;

✓ Τι θα γίνει εάν αναμείξουμε το κόκκινο μετοκίτρινο χρώμα ή το άσπρο με το μαύρο χρώμα;

Στη συνέχεια, όταν τα παιδιά διατυπώσουν τα ερωτήματά τους, τότε τα ενθαρρύνει: α) να σκεφτούν τα υλικά που χρειάζονται, β) να σχεδιάσουν, να καταγράψουν και να παρουσιάσουν τα αποτελέσματά της διαδικασίας που ακολούθησαν για να κάνουν τους πειραματισμούς τους.

Διερευνητική μάθηση

Η/Ο νηπιαγωγός είναι σημαντικό (American Psychological Association, Coalition for Psychology in Schools and Education, 2019):

- να οργανώνει δραστηριότητες και να εφαρμόζει πρακτικές που προάγουν την αυτονομία του παιδιού και ενισχύουν την αυτοπεποίθησή του,
- να επαινεί το παιδί για το ενδιαφέρον που έδειξε και να αναδεικνύει την αξία της ίδιας της δραστηριότητας, συζητώντας τις μαθησιακές επιδιώξεις και στόχους,
- να οργανώνει δραστηριότητες που είναι γνωστικά προκλητικές και ενδιαφέρουσες για τα παιδιά,
- να εισάγει στοιχεία καινοτομίας, αξιοποιώντας το στοιχείο της έκπληξης ή της γνωστικής σύγκρουσης ώστε να οδηγηθούν σε δημιουργική επίλυση προβλήματος,
- να χρησιμοποιεί ανοικτές ερωτήσεις και να εστιάζει στον τρόπο που δούλεψαν τα παιδιά, και όχι αποκλειστικά στην ορθότητα του προϊόντος της δουλειάς τους,
- να ενθαρρύνει τα παιδιά να δουν τα λάθη ως ένδειξη προσπάθειας και αφορμή για μάθηση,
- να πραγματοποιεί σταδιακά τη μετάβαση των παιδιών από τις πιο δομημένες στις πιο ανοικτού τύπου διερευνήσεις. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και τα παιδιά χρειάζονται χρόνο για να εξοικειωθούν με τα στάδια σε μια διερευνητική διαδικασία αλλά και με τις διαφορετικές μορφές διερεύνησης.

Παιγνιώδης μάθηση

Η παιγνιώδης μάθηση στο σχολικό περιβάλλον έχει δύο διαστάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, το παιχνίδι των παιδιών αποτελεί το **σκοπό** σε μια μαθησιακή κατάσταση. Η επίτευξη μαθησιακών στόχων επιτυγχάνεται έμμεσα μέσα από την ενεργητική εμπλοκή των παιδιών σε παιγνιώδεις καταστάσεις. Σύμφωνα με τη δεύτερη, το παιχνίδι γίνεται το **μέσο** για τον σχεδιασμό μιας μαθησιακής κατάστασης που οδηγεί άμεσα και μεθοδικά στην κατάκτηση μαθησιακών στόχων.

Το παιχνίδι για τα παιδιά:

- συνιστά δίαυλο επικοινωνίας και ανταλλαγής ποικίλων μηνυμάτων και συναισθημάτων, και συμβάλλει στην ισότιμη συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία
- εναρμονίζεται με τον τρόπο που τα παιδιά μαθαίνουν, καθώς βασίζεται στη διερεύνηση και την ανακάλυψη
- γεφυρώνει τους διαφορετικούς «χώρους» όπου δρουν τα παιδιά. Τα ερεθίσματα και οι εμπειρίες του περιβάλλοντος αναδομούνται μέσα από το παιχνίδι στο περιβάλλον του σχολείου, και μετασχηματίζονται με βάση τα νέα στοιχεία με τα οποία τα παιδιά θα επενδύσουν τη δράση τους
- προάγει την επίτευξη των μαθησιακών επιδιώξεων μέσα σε ένα πλαίσιο που έχει νόημα για τα παιδιά, είναι ευχάριστο και διασκεδαστικό, και δημιουργεί αυθεντικές εμπειρίες μάθησης
- ενιαιοποιεί τη γνώση προφέροντας τη δυνατότητα της διαθεματικής σύνδεσης γνώσεων, δεξιοτήτων, και στάσεων

Παιγνιώδης μάθηση

Οι βασικές συνιστώσες και ιδιότητες του παιχνιδιού των παιδιών:

α) Το παιχνίδι είναι ο βασικός τρόπος με τον οποίο δραστηριοποιούνται τα παιδιά. Μέσα από αυτό εκφράζονται, προβάλλουν προσωπικές ανησυχίες και ενδιαφέροντα, αναπτύσσουν διαπροσωπικές σχέσεις, λύνουν προβλήματα και γενικότερα εξερευνούν και μαθαίνουν τον κόσμο που τα περιβάλλει.

β) Η επιθυμία των παιδιών να παίξουν συνδέεται με ενδογενή και όχι με εξωγενή κίνητρα. Τα παιδιά εμπλέκονται σε μια παιγνιώδη διαδικασία με τη δική τους θέληση. Αυτή τους η εμπλοκή εκφράζει τον αυθορμητισμό τους και την επιθυμία τους να ελέγχουν και να καθορίζουν τόσο το περιεχόμενο όσο και τη διαδικασία και το αποτέλεσμα του παιχνιδιού.

γ) Η φαντασία είναι το κυρίαρχο χαρακτηριστικό γνώρισμα του παιχνιδιού. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, το παιδί θέτει τον εαυτό του έξω από τα όρια της ρεαλιστικής πραγματικότητας. Έχει επίγνωση ότι με τη φαντασία και τις πράξεις του δημιουργεί ένα σενάριο παιχνιδιού, στο οποίο δεν ισχύουν οι απαιτήσεις και οι περιορισμοί που τίθενται στον πραγματικό κόσμο. Συνεπώς, είναι ένα πλαίσιο δραστηριοποίησης μέσα στο οποίο νιώθει αυτοπεποίθηση, καθώς οι πιθανότητες αποτυχίας είναι σχεδόν μηδαμινές. Το παιδί υιοθετεί ρόλους, αποδίδει διάφορους συμβολισμούς στα αντικείμενα, αναπαριστά γεγονότα, που μπορεί να συνδέονται με την πραγματικότητα, αλλά δεν είναι αληθινά. Αναπτύσσει, όμως, με τον τρόπο αυτό νέες προοπτικές για τον κόσμο που το περιβάλλει, τις ιδέες, τις καταστάσεις και τα νοήματα που εμπερικλείονται σε αυτόν.

Παιγνιώδης μάθηση

δ) Το παιχνίδι έχει τον δικό του τόπο και τον δικό του χρόνο. Το παιδί, σύμφωνα με το περιεχόμενο του παιχνιδιού, προσδίδει στον τόπο τα χαρακτηριστικά που επιθυμεί. Ομοίως και ο χρόνος του παιχνιδιού προσδιορίζεται με βάση τις ανάγκες του παιδιού. Η εξέλιξή του είναι μια δυναμική και όχι στατική διαδικασία που μπορεί να διακόπτεται, να ανανεώνεται ή και να μεταβάλλεται, ακολουθώντας τη δική της πορεία, ώσπου να φτάσει στο σημείο να ολοκληρωθεί.

ε) Επίκεντρο της προσοχής και της δράσης των παιδιών αποτελεί το παιχνίδι. Όταν τα παιδιά είναι απορροφημένα σε αυτό που κάνουν, το επίκεντρο της προσοχής τους αποτελεί η παιγνιώδης κατάσταση στην οποία εμπλέκονται. Έτσι, διοχετεύουν σε αυτήν όλη τους την ενέργεια.

στ) Το παιχνίδι αποτελεί μια μορφή δράσης με σαφή σύνδεση με διάφορες διαστάσεις της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Επηρεάζεται από την κουλτούρα ή τις κουλτούρες που είναι κυρίαρχες στο περιβάλλον που ζει και αναπτύσσεται το παιδί. Ταυτόχρονα, όμως, τις εκφράζει βοηθώντας το παιδί να αλληλοεπιδράσει με την κοινωνία και να διαμορφώσει τη δική του ταυτότητα μέσα σε αυτή.

Παιγνιώδης μάθηση

Η **ικανότητα του «παίξιν»** των παιδιών ενσωματώνει σημαντικές γνωστικές και μεταγνωστικές διαδικασίες (Broadhead, Howard & Wood, 2010):

- 1) δημιουργία φανταστικών κόσμων που εμπλέκουν και μετασχηματίζουν την υπάρχουσα γνώση,
- 2) πειραματισμός με τις ιδιότητες των συμβόλων, των εργαλείων και των αντικειμένων, και μετασχηματισμός τους με ευφάνταστους τρόπους,
- 3) κατανόηση και επικοινωνία δραστηριοτήτων, νοημάτων και μετασχηματισμών,
- 4) προσδιορισμός ρόλων, φανταστικών και πραγματικών,
- 5) οργάνωση σεναρίων και γεγονότων,
- 6) διατήρηση της ροής και της αφήγησης του σεναρίου και τροποποίηση δράσης,
- 7) έκφραση και διαπραγμάτευση προσωπικών γνώσεων και διαθέσεων,
- 8) ευελιξία, αυτορρύθμιση και προσαρμογή, όταν το παιχνίδι αλλάζει προσανατολισμό.

Παιγνιώδης μάθηση

Τα στοιχεία αυτά αποτελούν ταυτόχρονα και κριτήρια για την προώθηση του παιχνιδιού αλλά και την εξέλιξη των σχετικών ικανοτήτων των παιδιών. Μέσα από την πολυδιάστατη παιγνιώδη δραστηριοποίηση σε ποικίλα πλαίσια της καθημερινής τους ζωής, τα παιδιά θέτουν τις βάσεις για τη μάθηση και την ολόπλευρη ανάπτυξή τους (Fleer, 2018).

Η παιγνιώδης μάθηση στο σχολικό περιβάλλον έχει δύο διαστάσεις. Σύμφωνα με την πρώτη, το παιχνίδι των παιδιών αποτελεί το **σκοπό** σε μια μαθησιακή κατάσταση. Η επίτευξη μαθησιακών στόχων επιτυγχάνεται έμμεσα μέσα από την ενεργητική εμπλοκή των παιδιών σε παιγνιώδεις καταστάσεις. Σύμφωνα με τη δεύτερη, το παιχνίδι γίνεται το **μέσο** για τον σχεδιασμό μιας μαθησιακής κατάστασης που οδηγεί άμεσα και μεθοδικά στην κατάκτηση μαθησιακών στόχων.

Παιγνιώδης μάθηση

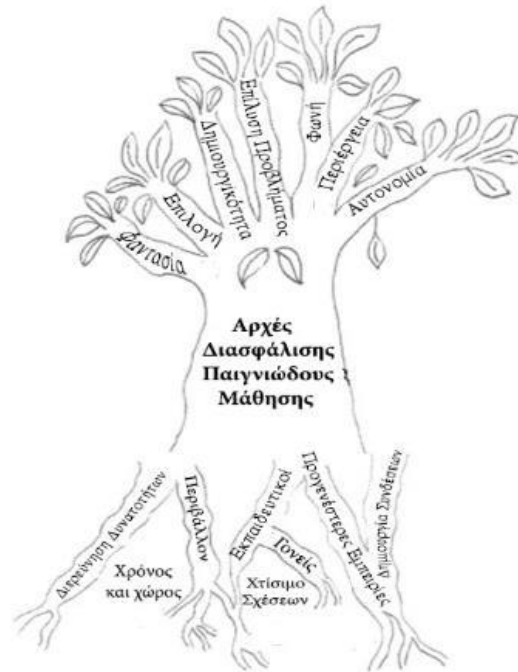
Πώς, όμως, δημιουργούμε τις συνθήκες σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον ώστε να επιτυγχάνεται η μάθηση μέσα από το παιχνίδι; Υπάρχουν παράμετροι που σχετίζονται με την οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος και αποτελούν σημαντικούς δείκτες που συνδέονται με τον βαθμό προώθησης του παιδικού παιχνιδιού.

Η αναλογία προσωπικού και παιδιών, η κατάλληλη οργάνωση των μαθησιακών κέντρων, η επάρκεια και η ποικιλία των υλικών που δύνανται να αξιοποιηθούν στο παιχνίδι των παιδιών και η παροχή πολλών ευκαιριών και επαρκούς χρόνου για παιγνιώδεις δραστηριότητες αποτελούν ορισμένους από αυτούς (Liu, Hu & Huang, 2019).

Παιγνιώδης μάθηση

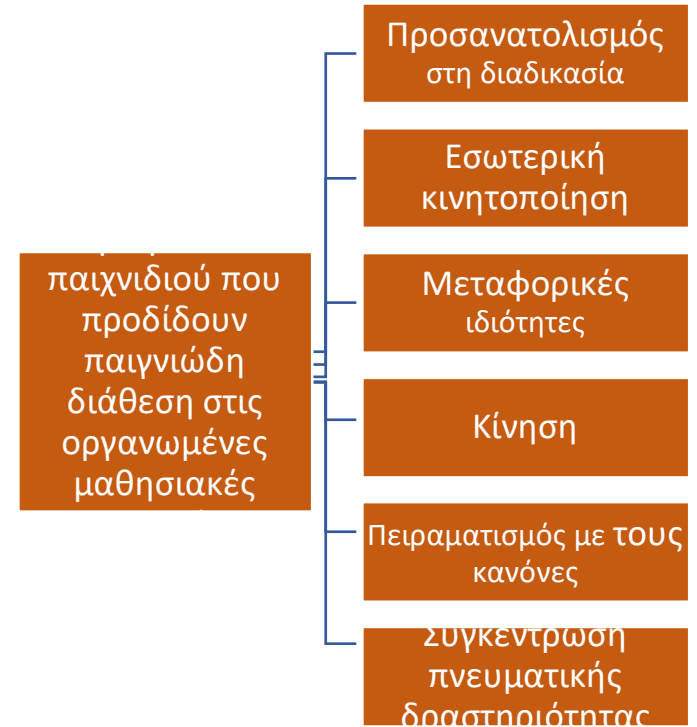
Το παιχνίδι στον σχεδιασμό οργανωμένων μαθησιακών εμπειριών

Πολλές φορές εκφράζονται ανησυχίες από τις/τους εκπαιδευτικούς για το πώς θα ενσωματώσουν αρμονικά το παιχνίδι στη μαθησιακή διαδικασία, χωρίς αυτό να λειτουργεί σε βάρος της στοχοθεσίας του Προγράμματος Σπουδών (Lynch, 2015· Pyle & Bigelow, 2015· Pyle & Danniels, 2017). Το παιχνίδι και η εκπαιδευτική «εργασία» δεν αποτελούν αντιμαχόμενες διαδικασίες, αλλά συνυπάρχουν αρμονικά, συμπληρώνουν και ανατροφοδοτούν η μία την άλλη.

Παιγνιώδης μάθηση

Βασική προϋπόθεση για τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων που έχουν παιγνιώδη διάθεση είναι να αναγνωρίζουν και να κατανοούν οι νηπιαγωγοί ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παιχνιδιού, τα οποία προάγουν την ανάπτυξη και τη μάθηση. Τα χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα τα ενσωματώνουν στις διδακτικές και μαθησιακές εμπειρίες που σχεδιάζουν, ώστε να προσδώσουν και να διασφαλίσουν σε αυτές χαρακτήρα παιχνιδιού. Τα γνωρίσματα του παιχνιδιού που προσδίδουν παιγνιώδη διάθεση στις οργανωμένες μαθησιακές εμπειρίες είναι τα ακόλουθα (Σχήμα 12) (Kieff & Casbergue, 2017):

Παιγνιώδης μάθηση

α) Προσανατολισμός στη διαδικασία. Το ενδιαφέρον του παιδιού κατά την εξέλιξη μιας παιγνιώδους συνθήκης εστιάζει πρωτίστως στη διαδικασία και όχι στο αποτέλεσμα. Αυτό δε σημαίνει ότι τα παιδιά δεν έχουν στόχους ή δε συμφωνούν σε ένα τελικό αποτέλεσμα, όπως για παράδειγμα «να φτιάξουμε ένα κολάζ με φύλλα του φθινοπώρου». Όταν όμως τα παιδιά νιώσουν ελεύθερα να προσδιορίσουν τους όρους της μαθησιακής διαδικασίας, μέσα από την αλληλεπίδραση και την ωρίμανση των ιδεών τους, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι αρκετά διαφορετικό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η ενασχόλησή τους δεν ικανοποιεί τους στόχους της δραστηριότητας. Έτσι, μπορεί τα παιδιά να καταλήξουν να φτιάξουν ένα φυτολόγιο όπου ταξινομούν τα φύλλα που έχουν συλλέξει με βάση τα χρώματα των φύλλων και το είδος κάθε φυτού. Αυτό που έχει σημασία είναι να έχουν ξεκάθαρη εικόνα για τους στόχους της δραστηριότητας, ώστε να βρουν τα ίδια τη διαδρομή για να τους κατακτήσουν. Το ίδιο ισχύει στην περίπτωση που τα παιδιά παραμείνουν στην αρχική τους ιδέα για το τι θέλουν να φτιάξουν. Αυτή η ιδέα μπορεί να εμπλουτιστεί με νέα στοιχεία και να εξελιχθεί δοκιμάζοντας νέες μεθόδους (π.χ. μεικτή τεχνική), καθώς τα παιδιά εξελίσσουν τη σκέψη τους και γοητεύονται από την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία, εξελίσσοντάς παράλληλα τους στόχους τους.

Ενδεικτικά: Στις ελεύθερες δραστηριότητες μια ομάδα παιδιών αναπαριστούν στη γωνιά του κουκλόσπιτου την προετοιμασία ενός μεσημεριανού γεύματος. Προσπαθώντας, όμως, να βρουν τα κατάλληλα οικιακά σκεύη και υλικά, διαπιστώνουν τη μεγάλη ακαταστασία που επικρατεί στον χώρο της κουζίνας. Αρχίζουν να τακτοποιούν τον χώρο και να ταξινομούν ανά είδος τα υλικά που βρρίσκουν. Γρήγορα το ενδιαφέρον τους μετατοπίζεται από τον αρχικό τους στόχο και αρχίζουν να εφευρίσκουν τρόπους ώστε να καταγράψουν τις ελλείψεις που διαπιστώνουν, για να μπορέσουν να αναζητήσουν τις κατάλληλες προμήθειες.

Παιγνιώδης μάθηση

β) Εσωτερική κινητοποίηση. Η παιγνιώδης μαθησιακή δραστηριότητα που οργανώνουν οι νηπιαγωγοί λειτουργεί ως εσωτερικό κίνητρο για δράση, όταν το περιεχόμενό της διαμορφώνεται από τα παιδιά, και όταν τα ίδια εμπλέκονται στον σχεδιασμό της. Η χαρά, η απόλαυση και η διασκέδαση που επέρχονται ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας λειτουργούν ως εσωτερικό κίνητρο για τα παιδιά, το οποίο προωθεί τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα. Στο παράδειγμα με τα φύλλα του φθινοπώρου, τα παιδιά μπορεί να εμπνέονται από διαφορετικά στοιχεία που σχετίζονται με το υλικό που έχουν στη διάθεσή τους. Άλλα παιδιά μπορεί να έχουν διάθεση να αναπτύξουν τη δράση τους στο πλαίσιο μιας οικείας ιστορίας και τα φύλλα να αποτελέσουν το θέμα αλλά και το υλικό για την κατασκευή ενός τρισδιάστατου βιβλίου. Κάποια άλλα επιθυμούν να «παίξουν» με τις υφές και τα χρώματα και να φτιάξουν ένα παιχνίδι αισθήσεων. Στο πλαίσιο εξάλλου της διαφοροποιημένης προσέγγισης, αυτή η δυνατότητα διαπραγμάτευσης του περιεχομένου της δραστηριότητας από τα παιδιά, ανάλογα με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά τους, αποτελεί το κλειδί για να «ξεκλειδώσουν» τη σκέψη και τη δράση τους, καθώς παρακινούνται από τη δική τους διάθεση να φέρουν εις πέρας το έργο τους και να ικανοποιήσουν τους δικούς τους στόχους.

Παιγνιώδης μάθηση

γ) Μεταφορικές ιδιότητες. Οι μεταφορικές ιδιότητες αποτελούν τον τρίτο βασικό άξονα σε μια μαθησιακή διαδικασία που έχει παιγνιώδη διάθεση. Τα αντικείμενα χάνουν τον ρεαλιστικό τους χαρακτήρα. Αποκτούν, όμως, άλλους συμβολισμούς ώστε να ικανοποιήσουν τους ρόλους που υποδύονται τα παιδιά σε μια παιγνιώδη διαδικασία, η οποία μπορεί μεν να έχει στοιχεία ρεαλισμού, αλλά πρωτίστως διαμορφώνεται με βάση τη φαντασία τους.

Ενδεικτικά: Έπειτα από την ανάγνωση μιας ιστορίας στην οποία πρωταγωνίστρια ήταν μια μάγισσα, η/ονηπιαγωγός και τα παιδιά αποφασίζουν να οργανώσουν ένα παιχνίδι εξερεύνησης ώστε να βρουν τον χαμένο θησαυρό, ο οποίος περιγράφεται στην ιστορία. Η/Ονηπιαγωγός τα παροτρύνει να ψάξουν στις περιοχές παιχνιδιού και στα κέντρα μάθησης της τάξης, ώστε να βρουν τα υλικά που τους είναι χρήσιμα για το παιχνίδι τους. Τα υφάσματα από την περιοχή της μεταμφίεσης μετατρέπονται σε μπέρτες της μάγισσας. Η μπάλα από την περιοχή του ψυχοκινητικού υλικού γίνεται η μαγική σφαίρα, στην οποία μπορούμε να δούμε το μέλλον. Οι μαρκαδόροι από την περιοχή της ζωγραφικής λειτουργούν ως το μαγικό ραβδί της μάγισσας. Όλα τα παραπάνω αντικείμενα αποκτούν μεταφορικές ιδιότητες και γίνονται εργαλεία που εξυπηρετούν τις ανάγκες της δραστηριότητας.

Παιγνιώδης μάθηση

δ) Κίνηση. Το στοιχείο της κίνησης ενυπάρχει πολλές φορές σε μια δραστηριότητα με παιγνιώδη διάθεση. Η κίνηση παρέχει στα παιδιά το κίνητρο για την πραγματοποίηση εναλλακτικών τρόπων δράσης και τη δυνατότητα να τη μεταβάλλουν ανάλογα με τις νέες προσκλήσεις. Τα προσωπικά βιώματα των παιδιών αντανακλώνονται μέσα από τις κινητικές τους επιλογές, και, παράλληλα, αναμορφώνονται καθώς έρχονται σε επαφή με νέα ερεθίσματα, μέσα από την εξερεύνηση του περιβάλλοντος.

ε) Ο πειραματισμός με τους κανόνες είναι ένα ακόμα σημαντικό γνώρισμα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ώστε η μαθησιακή διαδικασία, που οργανώνεται με βάση το παιχνίδι, να διασφαλίζει τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών. Πολλές φορές, τίθεται το θέμα της επαναδιαπραγμάτευσης των αρχικών κανόνων που ορίζουν τον τρόπο διεξαγωγής ή και το περιεχόμενο του παιχνιδιού, λόγω των διαφορετικών κοινωνικοπολιτισμικών εμπειριών που φέρουν τα παιδιά ή λόγω των νέων αναδυόμενων αναγκών. Οι κανόνες του παιχνιδιού επαναπροσδιορίζονται, ώστε να διευθετηθούν τυχόν συγκρούσεις και το παιχνίδι να εξελίσσεται σε μια κοινή για όλους εννοιολογική βάση.

Ενδεικτικά: Στη γωνιά του μανάβικου δύο παιδιά αναπαριστούν τους ρόλους του πωλητή και του αγοραστή. Κάθε παιδί φέρει στο παιχνίδι τη δική του εμπειρία σχετικά με το ποια είναι η δουλειά του μανάβη, πώς ονομάζονται τα υλικά και τα αντικείμενα που βρίσκονται στον χώρο αυτό και ποια είναι η διαδικασία με την οποία πραγματοποιείται η αγοροπωλησία προϊόντων. Αν τα παιδιά δεδραθύνουν ως προς τα παραπάνω κοινές γνώσεις και εμπειρίες, τότε ενδεχομένως να δημιουργηθούν συγκρούσεις. Χρειάζεται, λοιπόν, να επαναδιαπραγματευτούν τους αρχικούς κανόνες, ώστε να δημιουργηθεί μια κοινή βάση σε σχέση με τις έννοιες και τη διαδικασία του παιχνιδιού.

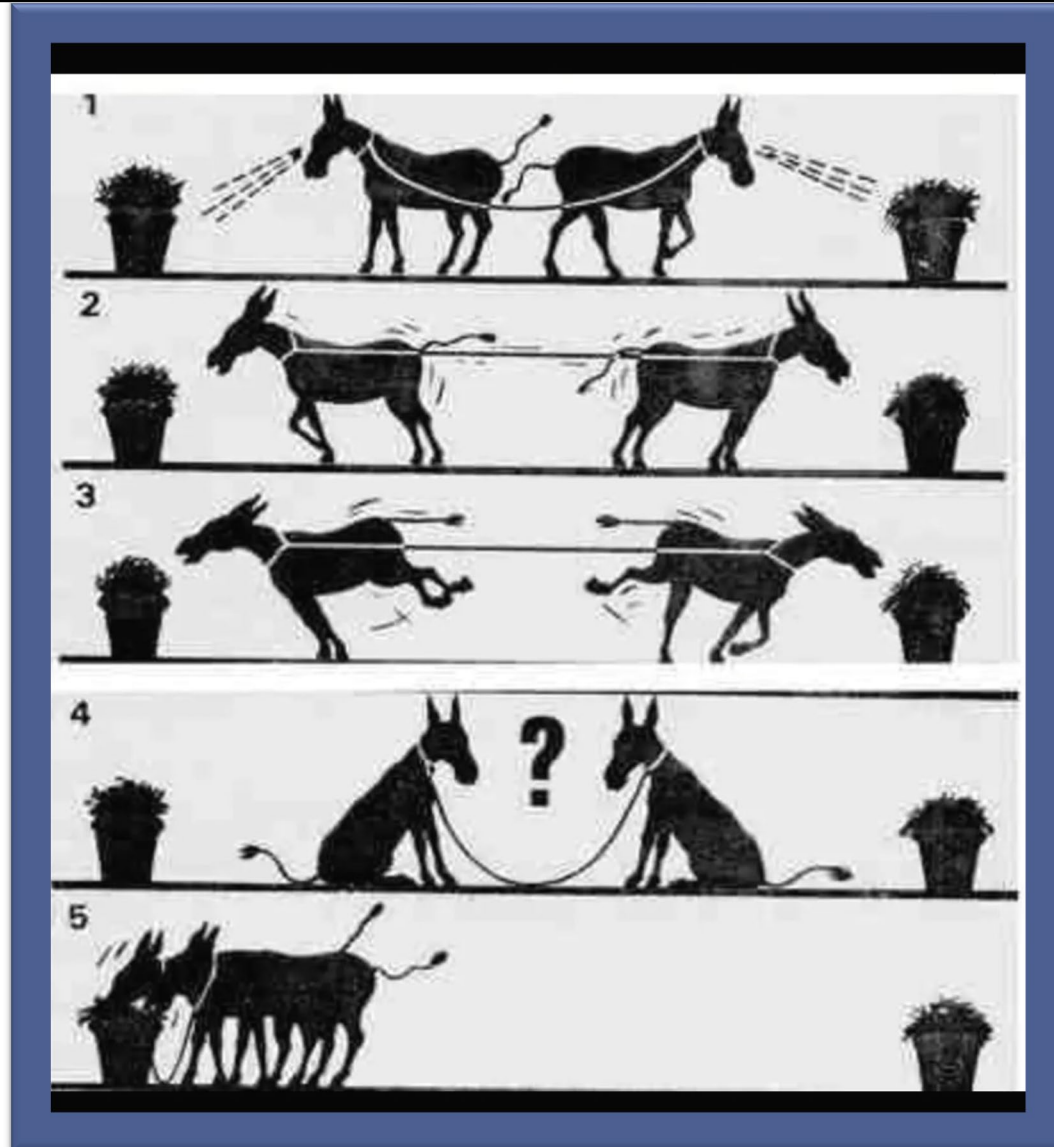
Παιγνιώδης μάθηση

Η αξιοποίηση της κούκλας στην ενίσχυση της παιγνιώδους μάθησης

Η κούκλα αποτελεί ένα χρήσιμο **παιδαγωγικό εργαλείο** στον χώρο του νηπιαγωγείου, προσδίδοντας χαρακτηριστικά παιχνιδιού στις μαθησιακές συνθήκες και συμβάλλοντας σημαντικά στην ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Συχνά η κούκλα έχει διαμεσολαβητικό ρόλο, καθώς:

- α) ενισχύει τη συμμετοχή και την προσοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία,
- β) δημιουργεί κλίμα συναισθηματικής σταθερότητας, ενισχύοντας τις σχέσεις μεταξύ όλων των εμπλεκομένων σε μια μαθησιακή διαδικασία,
- γ) συντελεί στην περαιτέρω επεξεργασία του θέματος σε μια μαθησιακή συνθήκη,
- δ) προσδίδει στοιχεία χιούμορ και δημιουργεί μια παιγνιώδη ατμόσφαιρα,
- ε) βοηθά τα παιδιά να αλληλοεπιδράσουν άμεσα μεταξύ τους και να οριοθετήσουν τη συμπεριφορά τους (Kröger & Nupponen, 2019· Remer & Tzuriel, 2015).

Συνεργατική Μάθηση

Συνεργατική Μάθηση

- Η **συνεργατική μάθηση** αναφέρεται σε διάφορες εκπαιδευτικές διαδικασίες κατά τις οποίες η **αλληλεπίδραση** μεταξύ των μαθητών και μαθητριών αποτελεί ένα από τα βασικά της χαρακτηριστικά.
- Οι αλληλεπιδράσεις κατά τη συνεργατική μάθηση ενισχύουν παράλληλα την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, προάγουν την ουσιαστική εμπλοκή με το γνωστικό περιεχόμενο των δραστηριοτήτων, και την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, όπως είναι η επιχειρηματολογία και η από κοινού μάθηση.

Συνεργατική Μάθηση

- Στην εκπαιδευτική διαδικασία στο νηπιαγωγείο, η συνεργατική μάθηση αναφέρεται σε όλες τις μαθησιακές διαδικασίες κατά τις οποίες τα παιδιά αλληλεπιδρούν και υποστηρίζονται ώστε να εργάζονται **μαζί σε μικρές ομάδες**, με σκοπό να ενισχύσουν τα αποτελέσματα και την ποιότητα της μάθησής τους αλλά και της μάθησης των ομότιμων/συμμαθητριών/-τών τους (Johnson & Johnson, 1999· Ματσαγγούρας, 2000).
- Πιο συγκριμένα, η συνεργατική μάθηση μπορεί να οριστεί ως **ένα καλά οργανωμένο μαθησιακό πλαίσιο, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να ανταλλάσσουν ιδέες, να αξιοποιούν εργαλεία και να οργανώνουν τις δράσεις τους για την επίτευξη ενός κοινού στόχου αλλά και της από κοινού μάθησης** (Johnson & Johnson, 1999, 2009· Slavin, 2013).
- Κατά την επίλυση ενός προβλήματος, τη διερεύνηση ενός θέματος ή μιας έννοιας, τα παιδιά υποστηρίζονται μέσα από τη συνεργασία να ενισχύουν την κατανόηση και τη μάθηση εν γένει, αξιοποιώντας τεχνικές όπως ο καταμερισμός των εργασιών και των ρόλων, η εποικοδομητική συζήτηση, η διαχείριση και η παρουσίαση πληροφοριών, η αξιοποίηση κατάλληλων εργαλείων.

Οι στόχοι της Συνεργατική Μάθηση

- η ανάπτυξη κριτική σκέψης σε ένα περιβάλλον που ενισχύει τον διάλογο και τη συζήτηση,
- η δυνατότητα μεταφοράς και αξιοποίησης γνώσεων από διάφορα γνωστικά πεδία-θεματικές ενότητες,
- η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης των παιδιών,
- η ατομική εξέλιξη του κάθε παιδιού, μέσα από την αξία που του προσδίδει η συλλογική εργασία και η συνεισφορά του στην ομάδα,
- η ανάπτυξη ουσιαστικών σχέσεων ανάμεσα στα παιδιά, αλλά και των παιδιών με την/τον νηπιαγωγό,
- η ανάπτυξη αμοιβαίων ενδιαφερόντων,
- η μείωση στερεοτύπων και προκαταλήψεων,
- η βελτίωση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας,
- η δημιουργία θετικού κλίματος στην τάξη,
- η ενίσχυση των μαθητών-μαθητριών με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες,
- η απόκτηση θετικής στάσης απέναντι στο σχολείο και τη μάθηση,
- η προαγωγή της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς.

Συνεργατική Μάθηση

Η συνεργατική μάθηση, συνεπώς, βασίζεται στην αλληλεπίδραση που λαμβάνει χώρα σε μικρές ομάδες και αφορά συγκεκριμένα, συνεργατικής φύσης, καθήκοντα, τα οποία έχουν με σαφήνεια προσδιοριστεί. Βασικά στοιχεία για την οργάνωση της συνεργατικής μάθησης στο νηπιαγωγείο και κριτήρια για την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας αποτελούν:

- α) η **συγκρότηση των ομάδων** (ποια είναι εκείνα τα κριτήρια που οδηγούν στην αποτελεσματική συγκρότηση των ομάδων),
- β) ο **προσδιορισμός της φύσης των συνεργατικών δράσεων και τα χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων** που απαιτούνται για την κατάλληλη σχεδίαση συνεργατικής μάθησης,
- γ) η **υποστήριξη του καταμερισμού εργασίας από την/τον εκπαιδευτικό και η ανάληψη ρόλων από τα παιδιά** (πώς θα βοηθήσουν στο έργο της ομάδας, τι ρόλο θα αναλάβουν),
- δ) ο **προσδιορισμός των στόχων της μάθησης και της συνεργασίας** (τι αναμένεται να κατακτήσουν τα παιδιά και ποια η σύνδεση με τις μαθησιακές επιδιώξεις του Προγράμματος Σπουδών, ποιες αλληλεπιδράσεις και ποιες σχέσεις αναπτύσσονται),
- ε) η **αξιολόγηση και η ανατροφοδότηση της συνεργασίας στην ομάδα** (πώς τα παιδιά αξιολογούν τη δράση τους σε σχέση με το κοινό έργο και την ίδια τη συνεργασία).

Συνεργατική Μάθηση- άτυπη συνεργατική μάθηση

Οι πιο συνηθισμένες μορφές συνεργατικής μάθησης, οι οποίες βασίζονται στη συγκρότηση των ομάδων, είναι η **άτυπη** και η **τυπική συνεργατική μάθηση**

Η **άτυπη συνεργατική μάθηση** αναφέρεται σε ομάδες που σχηματίζονται με τυχαίο ή μη τυχαίο τρόπο από τη/τον νηπιαγωγό ή αυθόρμητα από τα ίδια τα παιδιά.

Η λειτουργία των **άτυπων ομάδων** έχει μικρή διάρκεια, όσο χρειάζεται δηλαδή για να ολοκληρωθεί μια εργασία, ένα παιχνίδι ή μια δραστηριότητα. Σκοπός είναι να καλύψουν τα παιδιά συγκεκριμένους γνωστικούς στόχους ή να παίξουν ελεύθερα, χωρίς να δίνεται έμφαση από τη/τον νηπιαγωγό, αλλά και τα ίδια τα παιδιά, στη δομή της ομάδας και στις επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες που αναπτύσσουν ή πρέπει να εξασκήσουν τα παιδιά.

Για τον σχηματισμό των άτυπων ομάδων τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μέλη της ομάδας τους ανάλογα με τις προτιμήσεις τους, ή ο ορισμός τους μπορεί να γίνει με κάποιο παιχνίδι με καρτέλες, με χρώματα ή με τουβλάκια ή εναλλακτικά με τη χρήση κάποιου λαχνίσματος. Η λειτουργία των άτυπων ομάδων παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη γνωριμία μεταξύ των παιδιών, καθώς και στην εξοικείωσή τους σταδιακά με τις δεξιότητες επικοινωνίας και την ανάπτυξη των αλληλεπιδράσεων, που είναι απαραίτητες για τη συνεργασία τους στο μέλλον.

Συνεργατική Μάθηση- άτυπη συνεργατική μάθηση

- Το πρώτο βήμα είναι η αλληλεπίδραση των παιδιών σε ζευγάρια Η επικοινωνία των παιδιών σε δυάδες είναι πολύ υποστηρικτική ώστε να αισθανθούν οικειότητα και ασφάλεια στην κατά πρόσωπο επικοινωνία, να έχουν τον χρόνο που τους χρειάζεται για να ξεπεράσουν τα εγωκεντρικά χαρακτηριστικά της ηλικίας τους. Δίνεται η δυνατότητα να «γνωρίσουν» καλύτερα τους συμμαθητές/-τριές τους, καθώς προσπαθούν να αλληλεπιδράσουν σε δράσεις που απαιτούν απλές ανταλλαγές και απλά καθήκοντα, όπως η διαδοχή ρόλων σε ένα παιχνίδι ή το μοίρασμα υλικών και εργαλείων.
- Σταδιακά η αλληλεπίδραση προχωρά σε μικρές αυθόρμητες και τυχαίες ή μη τυχαίες ομάδες, στις οποίες τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν διαφορετικά σχήματα εργασίας και παιχνιδιού, εδραιώνοντας προτιμήσεις αλλά και αναπτύσσοντας σε βασικό επίπεδο συνεργατικές και επικοινωνιακές δεξιότητες.
- *Οι νηπιαγωγοί παρατηρούν τις αλληλεπιδράσεις αυτές και συγκεντρώνουν τεκμήρια με στόχο να οδηγηθούν σταδιακά στη συγκρότηση των σταθερών ομάδων εργασίας.* Ένα κρίσιμο σημείο για την οργάνωση των σταθερών ομάδων εργασίας είναι τα παιδιά να δοκιμαστούν από τη/τον νηπιαγωγό σε διαφορετικούς συνδυασμούς άτυπων ομάδων με τη χρήση διαφορετικών κριτηρίων και να εργαστούν σε διαφορετικές δραστηριότητες, πριν προχωρήσουν στον σχηματισμό των σταθερών ομάδων, ώστε να γίνουν οι όσο το δυνατόν καλύτεροι συνδυασμοί και να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία τους.

Συνεργατική Μάθηση- τυπική συνεργατική μάθηση

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

Οι ομάδες στην **τυπική συνεργατική μάθηση** είναι οργανωμένες με συγκεκριμένα κριτήρια, δημιουργούνται από την/τον εκπαιδευτικό και λειτουργούν σταθερά για διάστημα περίπου 4-6 εβδομάδων, ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνθήκες.

Ο σκοπός των σταθερών ομάδων είναι η ολοκλήρωση συγκεκριμένων εργασιών και η επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, σε σχέση με καθήκοντα που έχουν αναλάβει. Όταν τα παιδιά εργάζονται σε αυτές τις **οργανωμένες και σταθερές ομάδες εργασίας**, ακολουθούν πολύ συγκεκριμένα βήματα και διαδικασίες συνεργασίας αναπτύσσοντας γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που αφορούν την ολόπλευρη ανάπτυξή τους.

Συνεργατική Μάθηση- τυπική συνεργατική μάθηση

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

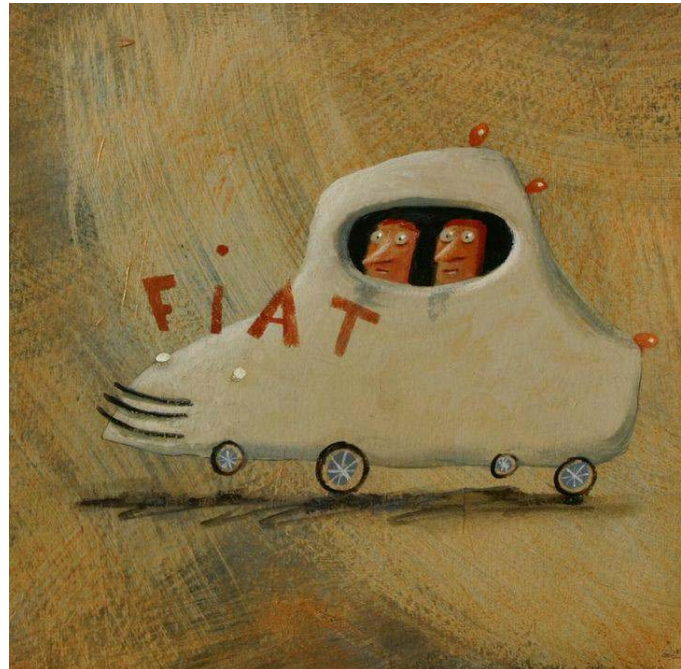
Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται οι τυπικές ομάδες είναι κρίσιμος και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη συνοχή και την αποτελεσματική λειτουργία τους. Τα κριτήρια που αξιοποιούνται συνήθως για τη συγκρότηση των ομάδων αυτών είναι:

- το φύλο,
- η ηλικία,
- οι ικανότητες που έχουν αναπτύξει τα παιδιά,
- τα ενδιαφέροντά τους,
- οι κοινωνικές σχέσεις
- οι φιλίες τους.
- το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο και
- η προέλευση των παιδιών. Είναι απαραίτητο τα παιδιά που προέρχονται από άλλες χώρες, έχουν διαφορετική γλώσσα ή και πολιτισμικές συνήθειες, να ενσωματώνονται στις ομάδες της τάξης, αλλά ταυτόχρονα, όπου υπάρχει δυνατότητα, να συνυπάρχουν στην ίδια ομάδα με παιδιά με κοινό κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο ή με παιδιά με τα οποία έχουν αναπτύξει δεσμούς

Συνεργατική Μάθηση- τυπική συνεργατική μάθηση

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι θα αισθάνονται ασφάλεια, αλλά και θα μπορούν να βοηθηθούν, λόγω του κοινού κώδικα επικοινωνίας που, ενδεχομένως, έχουν αναπτύξει. Οι **ανομοιογενείς ομάδες** δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να γνωριστούν μεταξύ τους, να εκφράζονται πολλές και διαφορετικές απόψεις, και να λειτουργούν ως «σκαλωσιά» το ένα στο άλλο για να λειτουργήσουν στη ζώνη της επικείμενης ανάπτυξής τους.

Συνεργατική Μάθηση- τυπική συνεργατική μάθηση

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

Οι **αλληλεπιδράσεις** μεταξύ των παιδιών αποτελούν κομβικό στοιχείο της συνεργατικής μάθησης, με σημαντικές επιδράσεις στη **δυναμική της ομάδας** στην τάξη, η οποία λαμβάνεται υπόψη για τη συγκρότηση των ομάδων εργασίας (Daniel et al., 2016). Συγκεκριμένα, πολύ σημαντικός παράγοντας/ κριτήριο για τη λειτουργία των ομάδων στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας *είναι οι φιλικές σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους, οι οποίες φαίνεται να λειτουργούν θετικά τόσο κατά τη δημιουργία των ομάδων όσο και σε σχέση με την αποτελεσματικότητά τους* (Johnson & Johnson, 2009)

Το **μέγεθος** των ομάδων αποτελεί επίσης αρκετά βασικό κριτήριο για την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία τους, διότι μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την επικοινωνία και τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών. *Το μέγεθος των ομάδων εξαρτάται κυρίως από το πόσο εξοικειωμένες είναι οι ομάδες των παιδιών με τη συνεργατική μάθηση. Οι ομάδες των τεσσάρων παιδιών φαίνεται να λειτουργούν αποτελεσματικά σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.* Όπως ήδη αναφέρθηκε, για τη λειτουργία των ομάδων με τέσσερα παιδιά, θα πρέπει να έχουν προηγηθεί δραστηριότητες εξοικείωσης των παιδιών σε ζευγάρια ώστε να έχουν εξοικειωθεί με τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους, και στη συνέχεια να ενωθούν ώστε να γίνουν ομάδα τεσσάρων ατόμων (Johnson et al., 2008).

Συνεργατική Μάθηση- τυπική συνεργατική μάθηση

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

Η **διάρκεια λειτουργίας** των σταθερών ομάδων εργασίας προτείνεται να είναι συγκεκριμένη και να **μην ξεπερνά το διάστημα των δύο μηνών** (Γερμανός, 2002). Αυτό το διάστημα θεωρείται επαρκές ώστε τα παιδιά να εξοικειωθούν μεταξύ τους σε ό,τι αφορά τον τρόπο δουλειάς, να αναπτύξουν και να εδραιώσουν συνεργατικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, να δοκιμαστούν σε διάφορους ρόλους και κυρίως να αναπτύξουν σχέσεις θετικής αλληλεξάρτησης και υπευθυνότητα, για να καταφέρουν να συνεργαστούν ώστε να ολοκληρώσουν τα καθήκοντά τους σε σχέση με μια θεματική προσέγγιση ή ένα σχέδιο εργασίας. **Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών της ομάδας καλό είναι στη συνέχεια να σχηματίζονται νέες ομάδες, ώστε τα παιδιά να έχουν την ευκαιρία να συνεργαστούν και με άλλους/-ες συμμαθητές/-τριές τους κατά τη διάρκεια της χρονιάς** (Johnson et al.2008· Johnson & Johnson 1999· Kagan, 1994· Slavin, 1995).

Οι ομάδες που λειτουργούν σταθερά και για **συγκεκριμένο χρονικό διάστημα** φαίνεται ότι είναι πιο αποτελεσματικές συγκριτικά με τις άτυπες ομάδες, που λειτουργούν για περιορισμένο χρόνο, στο πλαίσιο δηλαδή μιας μικρής εργασίας ή μιας δραστηριότητας. Οι συχνές αλλαγές δεν επιτρέπουν στην ομάδα να αναπτύξει τη δυναμική της, ώστε τα μέλη της να γνωριστούν μεταξύ τους και να αναπτύξουν ουσιαστικές σχέσεις. **μεγάλη παραμονή των παιδιών στις ίδιες ομάδες ελλοχεύει επίσης τον κίνδυνο να αναπτυχθεί ανταγωνισμός, γεγονός που επιδρά αρνητικά στο θετικό κλίμα συνεργασίας και στη συνοχή της τάξης**

Ενδεικτικά είδη ομάδων που διαμορφώνονται στο νηπιαγωγείο:

- **Ομάδες παιχνιδιού**
 - **Ομάδες καθηκόντων –υπηρεσίας:** Ομάδες **άτυπης** συνεργατικής μάθησης που δημιουργούνται τυχαία ή μη τυχαία από τον εκπαιδευτικό. Η φύση των καθηκόντων της ομάδας αυτής έχει κανονιστικό χαρακτήρα.
 - **Ομάδες συνεργασίας:** Ομάδες **άτυπης** συνεργατικής μάθησης που λειτουργούν σε μικρό χρονικό διάστημα ώστε να εξασκήσουν τα παιδιά τις κοινωνικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες, καθώς και τα καθήκοντα και τη λειτουργία της ομάδας.
 - **Ομάδες εργασίας:** Ομάδες **τυπικής** συνεργατικής μάθησης που λειτουργούν σε συγκριμένο χρονικό διάστημα ώστε τα παιδιά να ολοκληρώσουν μια συγκεκριμένη σειρά καθηκόντων ή δράσεων, όπως για παράδειγμα σε ένα σχέδιο εργασίας.
-
- **Βασικό κριτήριο για τη συνεργατική μάθηση αποτελεί η διαμόρφωση ανομοιογενών ομάδων.**

Οργάνωση των σταθερών ομάδων

Μια πολύ σημαντική παράμετρος της συγκρότησης των ομάδων εργασίας που λειτουργούν σταθερά αποτελούν και οι επιμέρους ενέργειες που απαιτείται να υλοποιηθούν μετά τον σχηματισμό των ομάδων, ώστε να καθοριστεί η **ταυτότητα της ομάδας** και να διατηρηθεί η **συνοχή** της. Για τη διαμόρφωση μιας κοινής ταυτότητας της ομάδας τα παιδιά συνεδριάζουν ώστε να αποφασίσουν από κοινού ποιο θα είναι το **όνομα της ομάδας**, να επινοήσουν το **σύνθημά της**, να επιλέξουν το **τραγούδι της**, καθώς και να σχεδιάσουν και να δημιουργήσουν το **σύμβολό της** ή/και τη **σημαία** της. Στη συνέχεια τα παιδιά επιλέγουν τον κοινό χώρο που θα μοιράζεται η ομάδα και προσπαθούν να τον διαμορφώσουν κατάλληλα. Στο σημείο αυτό, τα παιδιά μπορούν να αποφασίσουν πού θα αναρτούν τα έργα και τα επιτεύγματα της ομάδας τους και κατασκευάζουν την καρτέλα με το όνομα και τις φωτογραφίες τους ώστε να είναι ορατά σε όλη την τάξη.

Κρίσιμο είναι, αφού ολοκληρώνουν οι ομάδες τις εργασίες τους, αυτές **να παρουσιάζονται στην ολομέλεια** της τάξης. Τα παιδιά, αφού έχουν ολοκληρώσει τις ενέργειες σχετικά με την ταυτότητα και τον χώρο της ομάδας τους, μπορούν να εμπλακούν σε ομαδικά κινητικά παιχνίδια για να χτιστεί σταδιακά το θετικό κλίμα στην ομάδα, να εργαστούν όλα μαζί για τον κοινό σκοπό, να επιδοκιμάζουν τα επιτεύγματα των άλλων μελών της ομάδας και να χρησιμοποιήσουν τα συνθήματα και τη σημαία της ομάδας τους στην πράξη. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να προάγεται η συνεργασία των ομάδων και να αποφεύγονται συγκρίσεις ή επικρίσεις μεταξύ τους.

Φάσεις ανάπτυξης συνεργατικών δραστηριοτήτων

Για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των παιδιών στις ομάδες, προτείνεται ένα μοντέλο 5 φάσεων σύμφωνα με το οποίο η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των παιδιών είναι μια διαδικασία η οποία μπορεί να καλλιεργηθεί με την υποστήριξη της/του εκπαιδευτικού (Γιαννίτση & Φιλιππίδη, 2019):

- Στην **πρώτη φάση** τα παιδιά εργάζονται σε ζευγάρια με σκοπό να αρχίσουν να επικοινωνούν και να αλληλεπιδρούν περισσότερο συστηματικά με τα άλλα παιδιά.
- Στη **δεύτερη φάση** τα παιδιά σχηματίζουν αυθόρμητες ομάδες και εργάζονται με στόχο την ανάπτυξη μιας βάσης επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι δεν είναι σε θέση όλα τα παιδιά να αποδεχτούν το γεγονός ότι δε θα τα επιλέξει ο/η αρχηγός της ομάδας που επιθυμούν ή θα προλάβει να τα επιλέξει ο/η αρχηγός άλλης ομάδας από αυτήν που επιθυμούν. Η διαχείριση τέτοιου τύπου ματαιώσεων από τα παιδιά, με τη βοήθεια της/του νηπιαγωγού, καθώς θα εξοικειώνονται περισσότερο με τις αυθόρμητες ομάδες, αποτελεί σημαντικό βήμα για να μπορέσουν να λειτουργήσουν στην ομάδα.
- Στην **τρίτη φάση** τα παιδιά οργανώνονται ξανά σε τυχαίες ομάδες με σκοπό την εργασία σε σχέση με απλά καθημερινά προβλήματα με παιγνιώδη χαρακτήρα. Στόχος είναι να εξασκήσουν τις επικοινωνιακές δεξιότητες της προηγούμενης φάσης, όπως είναι η επικοινωνία με τους άλλους, η διαπραγμάτευση των ιδεών, το μοίρασμα των υλικών κ.ά.

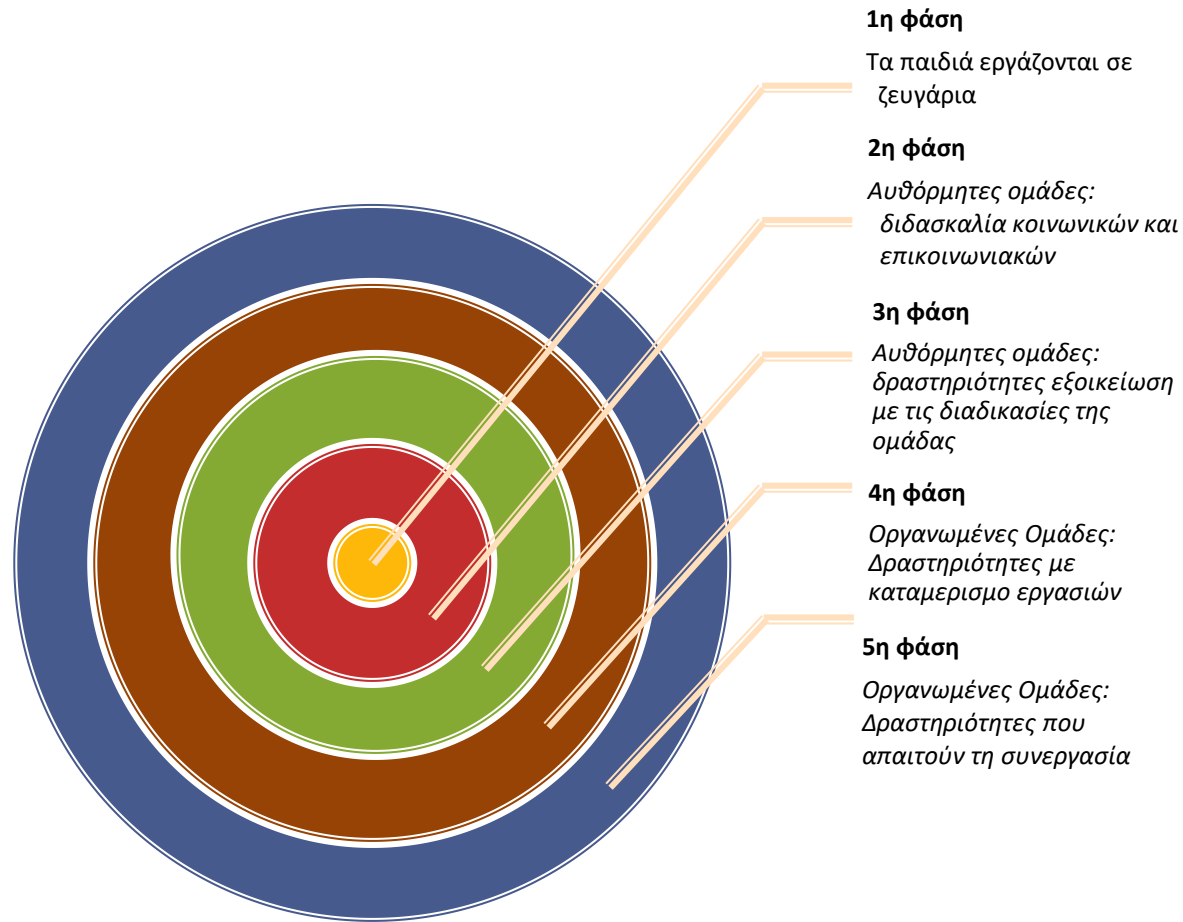

Φάσεις ανάπτυξης συνεργατικών δραστηριοτήτων

- Στην **τέταρτη φάση** τα παιδιά οργανώνονται σε ανομοιογενείς ομάδες από τη/τον νηπιαγωγό, οι οποίες όμως δεν είναι σταθερές και στόχο έχουν να εργαστούν τα παιδιά σε συνεργατικές δραστηριότητες (όπως για παράδειγμα δραστηριότητες συνεργατικής επίλυσης προβλήματος, οι οποίες απαιτούν τον καταμερισμό εργασίας), ώστε να εξοικειωθούν τα παιδιά με τη δεξιότητα ανάληψης και υλοποίησης συγκεκριμένων ρόλων.
- Τέλος στην **πέμπτη φάση** σχηματίζονται οι σταθερές ομάδες εργασίας. Τα παιδιά, στις σταθερές ομάδες εργασίας, οργανώνονται ώστε να ολοκληρώσουν συγκεκριμένες εργασίες και να λύσουν πιο σύνθετα προβλήματα, τα οποία προϋποθέτουν τη συνεργασία και την εξοικείωσή τους με διαδικασίες κοινωνικής ρύθμισης, όπως είναι η κατανόηση των ατομικών τους αδυναμιών και πλεονεκτημάτων και η κατανόηση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών των άλλων, καθώς η ευθύνη και η δέσμευση για το συλλογικό έργο και η κατανόηση της αξίας του προάγονται και προασπίζονται από όλη την ομάδα.

Παιγνιώδης και Συνεργατική Μάθηση

Η λειτουργία της ομάδας στα πλαίσια της μελέτης θέματος

Τα στάδια οργάνωσης της λειτουργίας των ομάδων περιγράφονται στη συνέχεια, αξιοποιώντας ένα πολύ τυπικό παράδειγμα από τη θεματολογία του νηπιαγωγείου, τη διατροφή και συγκεκριμένα την «πυραμίδα της διατροφής».

- Το πρώτο στάδιο θα πρέπει να περιλαμβάνει την αρχική **συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης**, ώστε να καθοριστεί το θέμα της μελέτης. Είναι πολύ σημαντικό, με την υποστήριξη της/του νηπιαγωγού, τα παιδιά να **κατανοήσουν το θέμα και τον στόχο της εργασίας** που αναλαμβάνουν από κοινού, και να θέσουν τα **κριτήρια επιτυχίας για την αξιολόγηση** της δουλειάς τους. Στο παράδειγμά μας τα παιδιά θα πρέπει να κατασκευάσουν με την τεχνική του κολάζ την πυραμίδα της διατροφής.
- Το επόμενο στάδιο περιλαμβάνει την **επιλογή του χώρου εργασίας** κάθε ομάδας και τη διαμόρφωσή του, ώστε να διευκολυνθεί η ομάδα τόσο στις επιμέρους εργασίες της όσο και στην επικοινωνία και τη συνεργασία των μελών της.

Η λειτουργία της ομάδας στα πλαίσια της μελέτης θέματος

- Στο τρίτο στάδιο γίνεται η **επιλογή των θεμάτων** που πρέπει να εξεταστούν από τις επιμέρους ομάδες, και τα παιδιά συζητούν για το ποια είναι **τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν** ώστε να ολοκληρώσουν τα καθήκοντά τους, ποια εργαλεία θα χρησιμοποιήσουν κτλ. Για το παράδειγμά μας, στο τρίτο στάδιο η κάθε ομάδα θα πρέπει να αναλάβει από μια κατηγορία τροφίμων (όπως δημητριακά, φρούτα, λαχανικά, γαλακτοκομικά) και στη συνέχεια θα πρέπει να συζητήσει και να αποφασίσει με ποια εργαλεία θα εργαστεί (υπολογιστής, εκτυπωτής, κόλλες, ψαλίδια), καθώς και ποιες πηγές θα αξιοποιήσει για να βρει τις πληροφορίες που χρειάζεται (διαδίκτυο, περιοδικά, εφημερίδες, άλλο έντυπο και ψηφιακό υλικό που έχουν τα παιδιά στο σχολείο).
- Στο τέταρτο στάδιο γίνονται η **κατανομή των ρόλων και ο καταμερισμός των εργασιών** ανάμεσα στα μέλη των ομάδων (Πίνακας 27). Ο καταμερισμός των εργασιών μπορεί να γίνει από τα ίδια τα παιδιά χωρίς την παρέμβαση της/του νηπιαγωγού ή με τη συμμετοχή της/του, η οποία όμως θα πρέπει να περιορίζεται σε υποστηρικτικό ή συμβουλευτικό ρόλο. Συγκεκριμένα, κάθε μέλος της ομάδας αναλαμβάνει έναν συγκεκριμένο ρόλο και συνεπώς αναλαμβάνει την ευθύνη για το συγκεκριμένο μέρος/ κομμάτι της εργασίας που πρέπει να υλοποιηθεί. Η τεχνική κατανομής και **ανάληψης ρόλων των παιδιών στην ομάδα** ενισχύει την οργάνωσή της και την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των μελών στη λειτουργία των σταθερών ομάδων. Με την τεχνική αυτή κάθε μέλος της ομάδας αναλαμβάνει μια συγκεκριμένη εργασία μέσα στην ομάδα, γνωρίζει τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντά του, αλλά και των υπολοίπων και έτσι είναι σε θέση να συγκεντρωθεί στη δουλειά του, αλλά και **να αναπτύξει αλληλεπιδράσεις και με τα υπόλοιπα μέλη σε ένα κλίμα θετικής συνεργασίας, αλληλοβοήθειας και σεβασμού των άλλων**. Είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να κατανοούν τον ρόλο τους και να δεσμεύονται ουσιαστικά με αυτόν για την επίτευξη των στόχων της ομάδας. στην πέμπτη φάση

Η λειτουργία της ομάδα στα πλαίσια της μελέτης θέματος

Στο πέμπτο στάδιο τα μέλη της ομάδας εργάζονται ώστε να φέρουν εις πέρας την εργασία και τα καθήκοντά τους. Αρκετά κρίσιμο στο στάδιο αυτό είναι το κάθε παιδί να αισθάνεται την ασφάλεια μέσα στην ομάδα να αναζητήσει βοήθεια από τα υπόλοιπα μέλη ή και τη/τον νηπιαγωγό. Στο στάδιο αυτό είναι σημαντικό τα παιδιά να κατανοήσουν ότι η εργασία που έχουν αναλάβει θα επηρεάσει την ποιότητα της συλλογικής εργασίας όλης της ομάδας, οπότε θα πρέπει να συνεργαστούν με τα υπόλοιπα παιδιά ή και οι ομάδες μεταξύ τους, ώστε να αποφασίσουν αν θα αναζητήσουν υλικό στο διαδίκτυο ή σε έντυπο υλικό, ποια τροφή θα ψάξει ο/η καθένας/-ία ώστε να μην επαναλαμβάνονται κτλ.

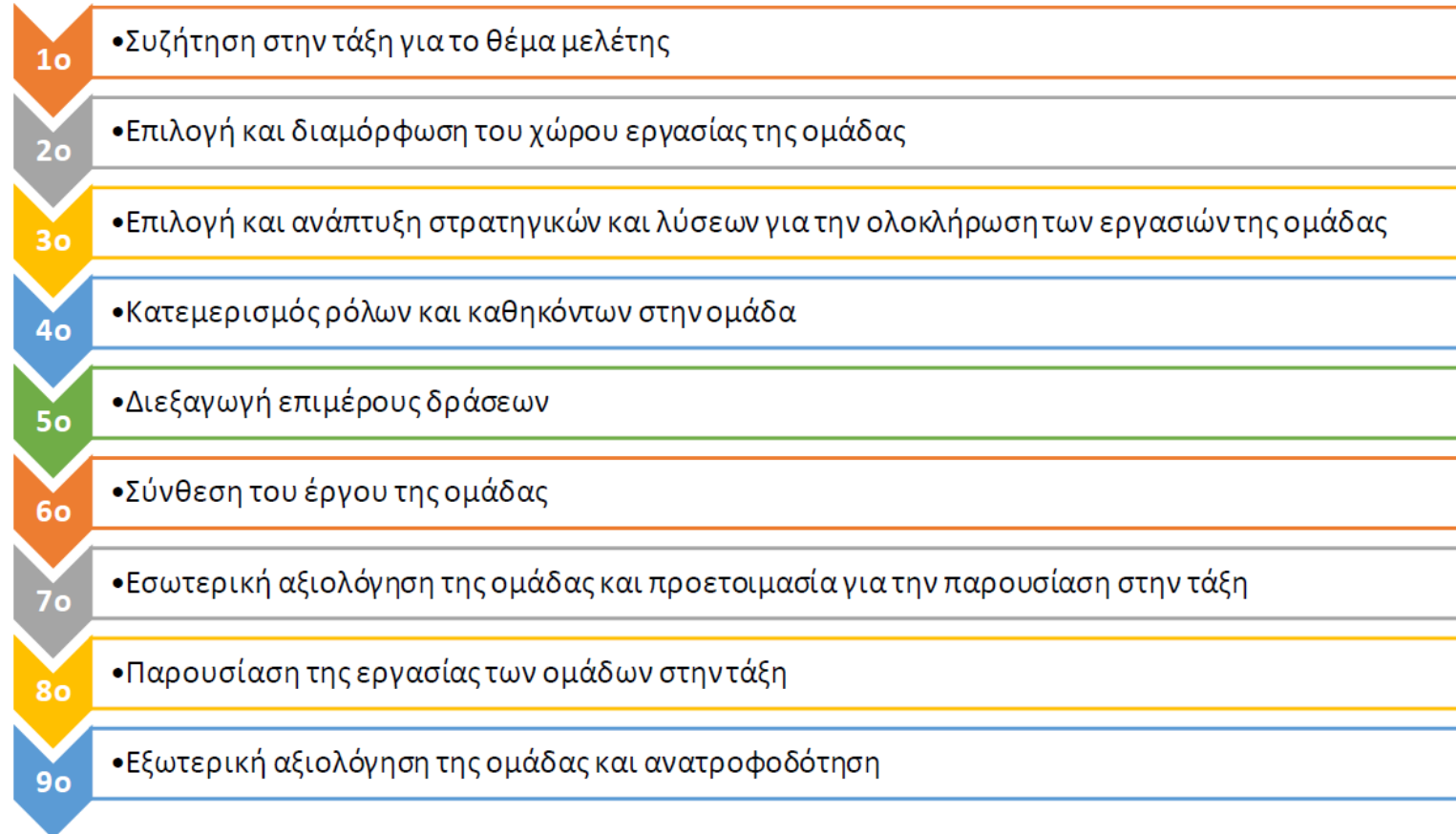
Στο επόμενο στάδιο τα παιδιά αξιοποιούν τις κοινωνικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες κάνοντας τη **σύνθεση του έργου της ομάδας**, αναζητώντας ταυτόχρονα λύσεις και συμβουλές από τις/τους συνεργάτες/-ιδές τους σε τυχόν προβλήματα και εμπόδια που αντιμετώπισαν. Στο στάδιο αυτό τα παιδιά δημιουργούν το κολάζ της ομάδας τους, διορθώνουν τυχόν λάθη, όπως για παράδειγμα αντικαθιστούν τροφές που μπορεί να τις έχουν δύο φορές, ώστε να δημιουργηθεί ολοκληρωμένα η κατηγορία με τις διαφορετικές τροφές που βρήκε κάθε μέλος της ομάδας.

Η λειτουργία της ομάδας στα πλαίσια της μελέτης θέματος

Στο **έβδομο στάδιο** γίνεται **εσωτερική αξιολόγηση** της ομάδας και η **προετοιμασία για την παρουσίαση** στην τάξη. Τα παιδιά αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και συνεργάζονται ώστε να αποφασίσουν από κοινού σε ποια σημεία θα δώσουν έμφαση, και με ποιον τρόπο και με ποια μέσα θα γίνει η παρουσίασή τους. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η αξιολόγηση και η παρουσίαση δεν αφορούν μόνο στο τελικό παράγωγο της ομάδας αλλά και στην πορεία της εργασίας ως προς την επίτευξη του έργου, όπως επίσης και την ίδια τη φύση της συνεργασίας και τα προβλήματα ή τους παράγοντες επιτυχίας.

Στο **όγδοο στάδιο** γίνονται οι παρουσιάσεις των ομάδων και στο ένατο η εξωτερική τους αξιολόγηση από την ολομέλεια της τάξης και τη/τον νηπιαγωγό, με βάση τα κριτήρια που έχουν συμφωνηθεί από όλους μαζί στο πρώτο βήμα της διαδικασίας (όπως για παράδειγμα να έχουν ολοκληρώσει και συνθέσει όλες οι ομάδες την κατηγορία των τροφίμων που έχουν αναλάβει, εάν έχουν μιλήσει όλα τα μέλη, εάν οι αποφάσεις πάρθηκαν δημοκρατικά κτλ.). Τα κριτήρια μπορεί να αφορούν τόσο την επίτευξη των στόχων των εργασιών όσο και τη λειτουργία των ομάδων. Πολύ σημαντικό σημείο στο τελευταίο στάδιο είναι τα παιδιά να λαμβάνουν την κατάλληλη ανατροφοδότηση, ώστε να μπορούν να θέσουν νέους στόχους για τη βελτίωση της λειτουργίας της ομάδας τους και να μην αναπτύσσουν ανταγωνισμό ή επικριτική διάθεση για την προσπάθεια που μόλις ολοκλήρωσαν.

Στάδια οργάνωσης ομάδων

Σχήμα 15. Στάδια οργάνωσης ομάδων

Αξιολόγηση της ομάδας

Η αξιολόγηση, ο αναστοχασμός και η ανατροφοδότηση της ομάδας, όχι μόνο σε ό,τι αφορά τις γνωστικές και μεταγνωστικές τους δεξιότητες και την επιτυχή ολοκλήρωση του καθήκοντος, αλλά και σε σχέση με την εξέλιξη των συνεργατικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μελών, αποτελεί κομβικό σημείο για τη συνεργατική μάθηση.

Τα παιδιά χρησιμοποιούν κριτήρια και εργαλεία για να αξιολογήσουν τις δεξιότητές τους για επικοινωνία και συνεργασία με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους, αλλά και για την ολοκλήρωση των καθηκόντων και των επιμέρους δράσεων που έχουν αναλάβει να φέρουν εις πέρας.

Τα παιδιά υποστηρίζονται από τις/τους νηπιαγωγούς ώστε να μάθουν να δέχονται την αξιολόγηση τόσο από τους/τις συμμαθητές/-τριές τους όσο και από τις/τους ίδιους/-ες χωρίς να επηρεάζεται το θετικό κλίμα της ομάδας και της τάξης

Εξοικειώνονται στο να διατυπώνουν ερωτήματα ώστε να λάβουν την κατάλληλη ανατροφοδότηση με σκοπό να μπορούν να βελτιώσουν τη δουλειά τους. Τέλος τα παιδιά εκπαιδεύονται σταδιακά να χρησιμοποιούν κατάλληλα τα κριτήρια αξιολόγησης τόσο για τη δουλειά τους όσο και για τη δουλειά των άλλων και μαθαίνουν να αξιολογούν χωρίς να επηρεάζονται από φιλικές σχέσεις και προτιμήσεις ή εγωκεντρικά χαρακτηριστικά.

Ανάπτυξη σχέσεων και δεξιοτήτων

Για την ανάπτυξη ουσιαστικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών και την αποτελεσματική συνεργατική μάθηση, είναι βασικό να γίνει αναφορά στις διαδικασίες αλληλεπίδρασης των μελών στις ομάδες. Η ανάλυση αυτή αφορά κατά κύριο λόγο τις έννοιες της **συνεργατικότητας**, της **συλλογικότητας** και της **αλληλεξάρτησης**.

Το αποτέλεσμα της συλλογικής εργασίας αποτελεί προϊόν σύνθεσης και όχι καταμερισμού εργασιών. Έτσι, η αποτελεσματικότητα της ομάδας δεν εξασφαλίζεται αυτόματα από τη δημιουργία των ομάδων, αλλά απαιτείται να γίνουν μια σειρά διαδικασίες. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά μια ομάδα στο πλαίσιο της συνεργατικής μάθησης, θα πρέπει να υπάρχουν και συνεπώς να καλλιεργηθούν μεταξύ των μελών της ομάδας μια σειρά από **προϋποθέσεις**:

- α) θετική αλληλεξάρτηση,
- β) ισότιμη συμμετοχή,
- γ) ατομική ευθύνη,
- δ) προωθητική αλληλεπίδραση,
- ε) ταυτόχρονη αλληλεπίδραση,
- στ) ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας,
- ζ) συνεχής εξέλιξη της ομάδας.

Τεχνικές ανάπτυξης συνεργατικών δεξιοτήτων

Οι συνεργατικές δεξιότητες περιλαμβάνουν τόσο τις επικοινωνιακές όσο και τις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών. Θεωρούνται σημαντικές για την ομαλή λειτουργία των ομάδων, αλλά δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα επαρκώς από τα παιδιά στην προσχολική ηλικία (Johnson & Johnson, 2003).

Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό να καλλιεργούνται με συστηματικό τρόπο από τις/τους νηπιαγωγούς, μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες, ενώ παράλληλα θα πρέπει να αξιοποιούνται και όλες οι ευκαιρίες που προκύπτουν στην καθημερινότητα της τάξης του νηπιαγωγείου, ώστε τα παιδιά να εξασκούν σε αυθεντικές επικοινωνιακές συνθήκες τις δεξιότητες αυτές.

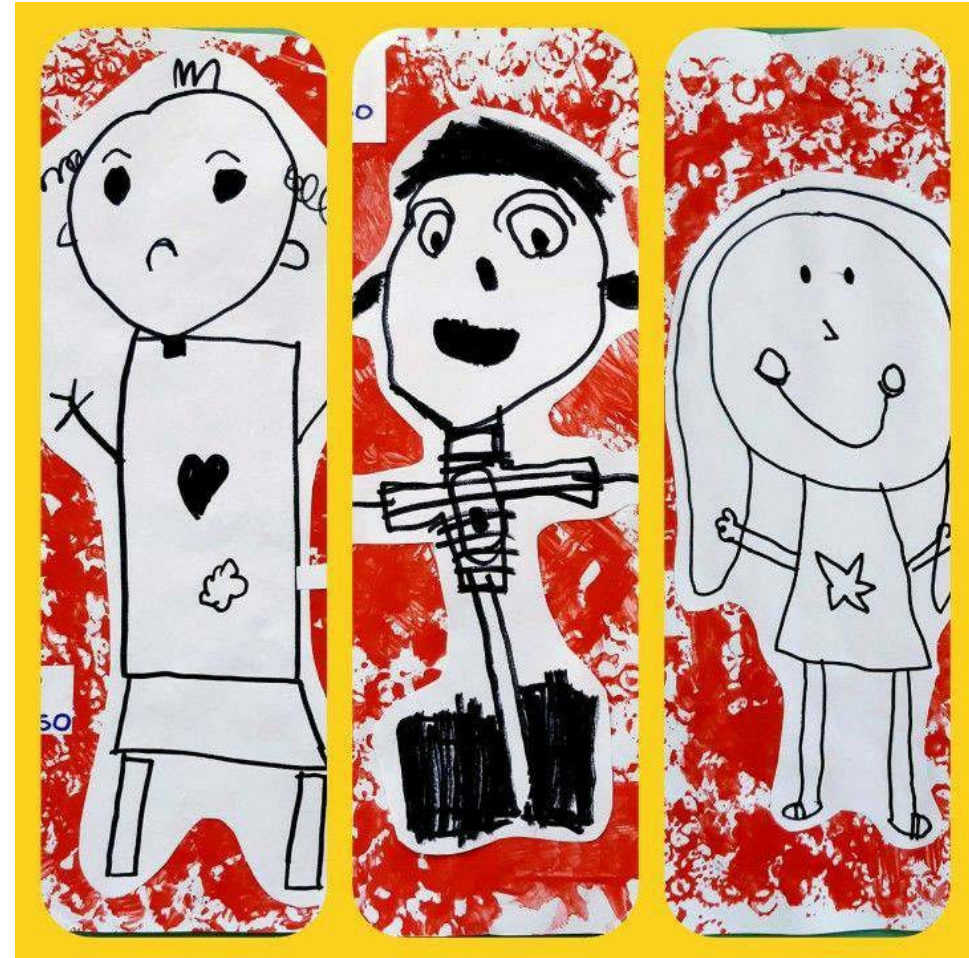
Η εκπαίδευση των παιδιών για την ανάπτυξη των συνεργατικών δεξιοτήτων, παρότι είναι πολύ σημαντική, μπορεί να φανεί κουραστική στα παιδιά, διότι απαιτείται συνεχής εξάσκηση και αρκετός χρόνος για να τις αποκτήσουν (Kagan, 1994).

Τεχνικές ανάπτυξης συνεργατικών δεξιοτήτων

Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό η/ο νηπιαγωγός να αξιοποιεί διάφορες τεχνικές ανάπτυξης συνεργατικών δεξιοτήτων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων δεξιοτήτων αποτελούν:

- η προσεκτική και ενεργητική ακρόαση,
- η συμμετοχή σε συζητήσεις εκ περιτροπής,
- η ανάληψη ρόλων και καθηκόντων,
- η ευελιξία κατά τη διαδικασία σύνθεσης απόψεων,
- η διατύπωση λόγου στην ομάδα,
- η διαπραγμάτευση και
- η ανάπτυξη επιχειρηματολογίας,
- η λήψη αποφάσεων
- η αναζήτηση, καθώς και η παροχή βοήθειας (Johnson & Johnson, 2003· Κοσσυβάκη, 2003· Μασαγγούρας, 2000).

Τεχνικές ανάπτυξης συνεργατικών δεξιοτήτων

- Ενδεικτική τεχνική ανάπτυξης επικοινωνιακών δεξιοτήτων είναι η «προθέρμανση» στην περιοχή της συζήτησης ή σε όποιον χώρο συμφωνήσουν τα παιδιά με τη/τον νηπιαγωγό.
- Η/Ο νηπιαγωγός ζητάει από τα παιδιά να αναπτύξουν ανά δύο συζήτηση πάνω σε ένα θέμα που τα απασχολεί και να ανταλλάξουν μεταξύ τους πληροφορίες.
- Στη επόμενη φάση, γίνεται εναλλαγή των ζευγαριών και το μέλος κάθε ομάδας πρέπει να ανακεφαλαιώσει όσα του είπε ο/η προηγούμενος/-η συνομιλητής/-ριά του, και στη συνέχεια να προσθέσει και τις δικές του πληροφορίες στον/στην καινούριο/-ια συνομιλητή/-τρια.

ΜΑΘΗΣΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ –ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ενταξιακή εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο αποτελεί μια έμπρακτη αντιμετώπιση της διαφορετικότητας ως στοιχείο που ενοποιεί και εμπλουτίζει τη μαθησιακή εμπειρία.

Για τον σκοπό αυτό οι νηπιαγωγοί συνδυάζουν και αξιοποιούν στοχευμένα και συμπληρωματικά τις αρχές, τις μεθόδους και τις πρακτικές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της πολιτισμικά ευαίσθητης διδασκαλίας (Koutselini & Agathangellou, 2009· Santamaria, 2009) λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο της εκπαίδευσης για την αναπηρία και τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Οι σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που βασίζονται στις αρχές της ενταξιακής εκπαίδευσης προωθούν τις ίσες ευκαιρίες μάθησης και συμμετοχής για όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων και αυτών με αναπηρία (Booth & Ainscow, 2011· UNESCO, 2007). Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάζονται και εφαρμόζονται πολιτικές και πρακτικές, εκπαιδευτικά προγράμματα και μέσα προσβάσιμα από όλα τα παιδιά αξιοποιώντας τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας με τέτοιον τρόπο ώστε να επιτρέπουν σε κάθε παιδί να χρησιμοποιεί τα δικά του μαθησιακά μονοπάτια, τρόπους και στρατηγικές για την οικοδόμηση της γνώσης (Izzo & Bauer, 2015· Tomlinson, 2001)

ΜΑΘΗΣΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ –ΕΝΤΑΞΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

- Η μάθηση δεν είναι μια παθητική διαδικασία
- Όλοι/-ες οι μαθητές/μαθήτριες είναι διαφορετικοί
- Η μάθηση δεν είναι αποκλειστικά γνωστική διαδικασία
- Στην τάξη, οι μαθητές/μαθήτριες μαθαίνουν να σκέφτονται και πώς να μαθαίνουν

Η ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ο δάσκαλος οφείλει να πιστεύει στην παιδευσιμότητα όλων ανεξαιρέτως των μαθητών -αλλιώς δεν είναι δάσκαλος- και να πασχίζει για την παιδεία τους· το αν θα μάθουν όμως τελικά οι μαθητές γράμματα είναι στο χέρι τους, είναι κυρίως δική τους ευθύνη, και αποτελεί ολέθριο παιδαγωγικό σφάλμα να τους απαλλάσσει από αυτήν, επικαλούμενος έστω και υπαρκτούς λόγους. Εκείνοι αντιθέτως που μειώνουν τον ρόλο που έχει ο μαθητής μέσα στην παιδευτική σχέση και λειτουργία είναι όσοι του στερούν (αυτό είναι το σωστό ρήμα) τη δική του ευθύνη να μάθει και να γνωρίσει τον εαυτό του και τον κόσμο, όσοι επαναλαμβάνουν μια κατά κόρον διατυπούμενη στις μέρες μας κοινοτοπία ότι «τα μόνα που δεν φταίνε είναι τα κακόμοιρα τα παιδιά».

- Σταύρος Ζουμπουλάκης, Για το σχολείο, εκδ. Πόλις, 2017

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Η Διαφοροποιημένη Διδασκαλία αναφέρεται στη δημιουργία διαφορετικών δρόμων μέσα από τους οποίους μαθητές/μαθήτριες με διαφορετικές ικανότητες, ενδιαφέροντα και μαθησιακές ανάγκες κατακτούν τη γνώση νέων εννοιών ως μέρος της καθημερινής μαθησιακής διαδικασίας.

ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

- Δεν ταυτίζεται με την ειδική αγωγή
- Δεν ταυτίζεται με την ατομική ή την εξατομικευμένη διδασκαλία (μάθηση που ανταποκρίνεται στις ατομικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητευομένων, λαμβάνοντας υπόψη τα μοναδικά τους χαρακτηριστικά, χαρίσματα, ταλέντα, τις δεξιότητες, κλίσεις και επιθυμίες τους)
- Δεν ταυτίζεται με τον καθολικό σχεδιασμό για τη μάθηση (ενεργός εμπλοκή όλης της τάξης στη διαδικασία της μάθησης ανεξαρτήτως μαθησιακών διαφορών, δυσκολιών και ικανοτήτων)
- Δεν περιορίζεται σε προσαρμογές και τροποποιήσεις
- Δεν ταυτίζεται με ευκολότερες ερωτήσεις ή λιγότερες ασκήσεις
- Δεν είναι απλώς δημιουργική διδασκαλία
- Δεν σημαίνει εργασία σε σταθερά 3-4 επίπεδα/ομάδες
- Δεν συνεπάγεται με χαοτικό/άναρχο περιβάλλον μάθησης

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ

- Προσαρμογή της διδασκαλίας πριν οι μαθητές/μαθήτριες αποτύχουν
- Η διαφοροποίηση είναι οργανικό και μόνιμο στοιχείο και όχι στάδιο της διδασκαλίας

ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Γιατί ο/η μέσος/-η μαθητής/-ήτρια δεν υπάρχει

Γιατί οι μαθητές/μαθήτριες διαφέρουν ως προς πολλές διαστάσεις μεταξύ τους

Γιατί η μία αποκλειστικά διδασκαλία αποκλείει από τη μάθηση πολλούς/-ές μαθητές/-ήτριες

Α.Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

Η αυξημένη ανομοιογένεια που παρουσιάζεται στις σχολικές τάξεις οδηγεί στην παραδοχή πως το κάθε παιδί είναι μοναδικό. Δεδομένου ότι η διαφορετικότητα συνεπάγεται και διαφορετικά μαθησιακά χαρακτηριστικά οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως, αποτελεί πρόκληση για τους/τις εκπαιδευτικούς η αποτελεσματική διαχείριση και ανταπόκριση στις ανάγκες του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού. Οι διαφορές εντοπίζονται σε πολλαπλά επίπεδα και έχουν σχέση με παράγοντες κοινωνικούς, οικογενειακούς, ψυχολογικούς και πολιτιστικούς. Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας αποτελεί μια ικανοποιητική απάντηση στη Σύγχρονη Διδακτική.

Η ΔΔ ορίζεται ως «μία προσέγγιση για τη διδασκαλία στην οποία η εκπαιδευτικός προσαρμόζει προληπτικά το αναλυτικό πρόγραμμα, τις διδακτικές μεθόδους, τις πηγές, τις μαθησιακές δραστηριότητες και τα έργα των παιδιών για να ανταποκριθεί στις διαφορετικές ανάγκες του κάθε παιδιού, αλλά και μικρών ομάδων παιδιών, ώστε να μεγιστοποιηθεί η ευκαιρία για μάθηση για το κάθε παιδί μέσα στην τάξη» (Tomlinson et al., 2003, σ. 121).

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία στηρίζεται στην παραδοχή ότι η διδακτική πράξη πρέπει να διαφοροποιείται και να προσαρμόζεται ανάλογα με την ποικιλομορφία, τις ανάγκες και την ατομικότητα όλων των μαθητών/τριών (Tomlinson, 2001· Tomlinson & Imbeau, 2010). Έτσι στον πυρήνα της φιλοσοφίας για τη διαφοροποίηση βρίσκεται η θέση ότι αυτό που φέρουν μαζί τους οι μαθητές στο σχολείο επηρεάζει το πώς μαθαίνουν. Επομένως, για να μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί να έχουν μια αποτελεσματική διδασκαλία θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο τι διδάσκουν αλλά και ποιους διδάσκουν (Κουτσελίνη, ΕΟΚ (2010). Τιμητικός Τόμος Γιάννη Κουτσάκου. Σ. 215-225).

Α.Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία αποτελεί ένα πλαίσιο στρατηγικών που έχουν ως στόχο να προσαρμόσουν το Πρόγραμμα Σπουδών στις ανάγκες και τις δυνατότητες των παιδιών της τάξης.

Αναδεικνύει τη μοναδικότητά τους προσφέροντας επιλογές που τους επιτρέπουν να χαράξουν το δικό τους μαθησιακό μονοπάτι με γνώμονα τις ανάγκες, τις ικανότητες, τις δυνατότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας είναι σημαντικό να έχουν υπόψη οι νηπιαγωγοί ότι δεν αποτελεί ένα πλαίσιο εκπαιδευτικών και διδακτικών «συνταγών», οι οποίες μπορούν να εφαρμόζονται αυτούσιες σε οποιοδήποτε μαθησιακό περιβάλλον.

Συνιστούν, όμως, ένα πλαίσιο αρχών, στρατηγικών και τεχνικών διδασκαλίας που αναδεικνύουν τι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι νηπιαγωγοί σε σχέση με τη μοναδικότητα των παιδιών και πώς οι διάφορες διδακτικές πρακτικές συμπληρώνοντας η μία την άλλη αξιοποιούν τη διαφορετικότητα των παιδιών δίδοντάς τους ισχυρά κίνητρα για τη μάθηση και επιφέροντας το βέλτιστο δυνατό αποτέλεσμα στην εκπαίδευση και την ανάπτυξή τους.

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΔ

Πρώτη θεμελιώδους αρχής της ΔΔ για αξιόλογη εργασία, η οποία αφορά την ποιότητα της διδασκαλίας και εκφράζει την πεποίθηση ότι σε κάθε παιδί αξίζει να εμπλέκεται σε μαθησιακές δραστηριότητες που είναι εξίσου ενδιαφέρουσες, σημαντικές και ευχάριστες για το ίδιο (Tomlinson, 2004).

- Η ιδέα ότι όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως επιπέδου εμπλέκονται σε διδασκαλία με κατάλληλη πρόκληση, έχει τις ρίζες της στη θεωρία της «ζώνης επικείμενης ανάπτυξης», όπως την όρισε ο Vygotsky (1978) και της παροχής «σκαλωσιάς», η οποία αφορά την κατάλληλη υποστήριξη που χρειάζεται το παιδί για να επιτύχει τον επιθυμητό στόχο. Ακολουθώντας τη θεωρία του Vygotsky, ο/η εκπαιδευτικός που εφαρμόζει ΔΔ προσπαθεί συνεχώς να ωθήσει το παιδί μέσα στα όρια της δικής του ζώνης επικείμενης ανάπτυξης με την παροχή ενός έργου ελάχιστα πιο δύσκολου από αυτό που μπορεί να καταφέρει μόνο του, προκειμένου να επιτευχθεί η μάθηση, ενώ παράλληλα ωθείται σταδιακά στην αυτονομία με την παροχή «σκαλωσιάς» (scaffolding) (Morgan, 2014. Tomlinson et al., 2003).

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΔ

Η δεύτερη θεμελιώδης αρχή της ΔΔ σύμφωνα με την Tomlinson (2004) είναι η ευέλικτη ομαδοποίηση, η οποία αποδεικνύει, αφενός, τη σημασία που δίνει η ΔΔ στην εργασία σε μικρές ομάδες και, αφετέρου, στην ανάγκη για ευελιξία στο κριτήριο ομαδοποίησης.

- Σε μια διαφοροποιημένη τάξη, οι ομάδες δεν μπορούν ποτέ να είναι στατικές και μόνιμες, αλλά χρειάζεται να αλλάζουν σε συχνή βάση, είτε γιατί αλλάζει το κριτήριο ομαδοποίησης ανάλογα με τις απαιτήσεις της δραστηριότητας και τις ανάγκες των παιδιών, είτε γιατί η εκπαιδευτικός διαπιστώνει μέσα από συνεχή αξιολόγηση ότι τα χαρακτηριστικά των παιδιών έχουν μεταβληθεί (Koeze, 2007).
- Συνεπώς, παρέχεται ένα εύρος εμπειριών στα παιδιά, οι οποίες βασίζονται στις ποικίλες μαθησιακές τους ανάγκες, και όχι μόνο στην ετοιμότητα (είτε γιατί ο/η εκπαιδευτικός διαπιστώνει μέσα από συνεχή αξιολόγηση ότι τα χαρακτηριστικά των παιδιών έχουν μεταβληθεί (Koeze, 2007). Συνεπώς, παρέχεται ένα εύρος εμπειριών στα παιδιά, οι οποίες βασίζονται στις ποικίλες μαθησιακές τους ανάγκες, και όχι μόνο στην ετοιμότητα

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΔ

Η **τρίτη θεμελιώδης αρχή της ΔΔ** είναι η συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή της διδασκαλίας (Tomlinson, 2004). Η αξιολόγηση σε κάθε φάση της διδασκαλίας είναι ζωτικής σημασίας για την εφαρμογή της ΔΔ, καθώς οι δύο έννοιες είναι αλληλένδετες (Moon, 2005).

- Μάλιστα, συχνά αναφέρεται ότι το πρώτο βήμα για τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας είναι η εφαρμογή αυθεντικής αξιολόγησης που επιτρέπει την απόκτηση εις βάθος γνώσης στα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα του παιδιού, προκειμένου να επιτευχθεί η κατάλληλη προσαρμογή της διδασκαλίας (George, 2005. Heacox, 2002). Βέβαια, η αξιολόγηση και η προσαρμογή δεν αφορούν μόνο τη φάση του σχεδιασμού, αλλά είναι απαραίτητες και κατά τη διαδικασία της εφαρμογής της διδασκαλίας, όπου η εκπαιδευτικός άμεσα αντιλαμβάνεται και προσαρμόζει ευέλικτα την πορεία της μαθησιακής διαδικασίας για να ταιριάζει καλύτερα με τις ανάγκες των παιδιών (Rock et al., 2008. Tomlinson, 1999).

Παράμετροι διαφοροποίησης – τα χαρακτηριστικά των παιδιών

Ποιο είναι όμως το σημείο εκκίνησης στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, στοιχείο το οποίο αναδεικνύει ταυτόχρονα την αναγκαιότητά της στο σχολικό περιβάλλον;

- Το πρώτο σημαντικό ερώτημα στο οποίο πρέπει να απαντήσει η διαφοροποιημένη διδασκαλία είναι σε τι διαφέρουν τα παιδιά.
- Η μελέτη και χαρτογράφηση των χαρακτηριστικών των παιδιών με βάση τις αρχές και το μεθοδολογικό πλαίσιο της αξιολόγησης για τη μάθηση αποτελεί το πρώτο βήμα και την προϋπόθεση για την αρμονική ενσωμάτωση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στις μαθησιακές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στο νηπιαγωγείο.
- Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των παιδιών βάσει των οποίων γίνονται οι διαφοροποιήσεις αφορούν το επίπεδο ετοιμότητας των παιδιών, τα ενδιαφέροντά τους, τα κοινωνικοπολιτισμικά τους χαρακτηριστικά, καθώς και τους διαφορετικούς τρόπους μάθησης (μαθησιακό προφίλ) (Tomlinson, 2001)

Τα χαρακτηριστικά των παιδιών

Η Διαφοροποιημένη διδασκαλία σχεδιάζεται με βάση
την ετοιμότητα,
τα ενδιαφέροντα
και το μαθησιακό προφίλ του μαθητή.

Παράμετροι διαφοροποίησης – ετοιμότητα

Σε σχέση με την *ετοιμότητα* των παιδιών είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μελετώνται από τη/τον νηπιαγωγό τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και οι πρότερες γνώσεις και ιδέες των παιδιών.

Άρα η ετοιμότητα δεν αφορά μια μόνιμη και γενική κατηγοριοποίηση των ικανοτήτων κάθε παιδιού συνολικά, αλλά σχετίζεται με τον βαθμό ετοιμότητας που πρέπει να διαθέτουν τα παιδιά ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός θέματος που μελετούν στο νηπιαγωγείο μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή (Mavidou & Kakana, 2019a· O'Meara, 2010· Smutny & Von Fremd, 2010).

Υπό αυτή την έννοια η ετοιμότητα των παιδιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και με τη Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης . Μέσα στο πλαίσιο της ΖΕΑ, η/ο νηπιαγωγός επιδιώκει κατά την επεξεργασία ενός θέματος και αξιοποιώντας τις κατάλληλες πρακτικές να βοηθήσει κάθε παιδί να διανύσει τη δική του πορεία προσεγγίζοντας το επίπεδο της δυνητικής του ανάπτυξης.

Η ετοιμότητα των παιδιών δεν αναφέρεται αποκλειστικά στη γνωστική συνιστώσα της μάθησης, αλλά αφορά και άλλες παραμέτρους της ατομικής ταυτότητας του παιδιού, όπως είναι οι εμπειρίες του από την καθημερινότητά του, οι ιδιαίτερες κλίσεις του κ.ά. (Σφυρόρα, 2019).

Παράμετροι διαφοροποίησης – ετοιμότητα

Ενδεικτικά: Η/Ονηπιαγωγός ενθαρρύνει τα παιδιά να γράψουν τη λέξη «Χριστούγεννα» στην κάρτα που έχουν κατασκευάσει για τη γιορτή των Χριστουγέννων. Για την επίτευξη του στόχου παρέχει στα παιδιά διάφορες επιλογές. Άλλα παιδιά γράφουν μόνα τους, όπως μπορούν, αξιοποιώντας ανάλογα με τη ετοιμότητά τους διάφορα είδη γραφής. Άλλα παιδιά αντιγράφουν στην κάρτα τη λέξη «Χριστούγεννα», αφού πρώτα την εντοπίσουν υπό την καθοδήγηση της/του νηπιαγωγού στη σχετική ιστορία που διάβασαν στο πλαίσιο της θεματικής προσέγγισης.

Παράμετροι διαφοροποίησης – ενδιαφέροντα

Τα *ενδιαφέροντα* των παιδιών είναι μια από τις βασικές παραμέτρους και αποτελούν πηγή πληροφοριών για την εφαρμογή αποτελεσματικών διαφοροποιήσεων στην πράξη.

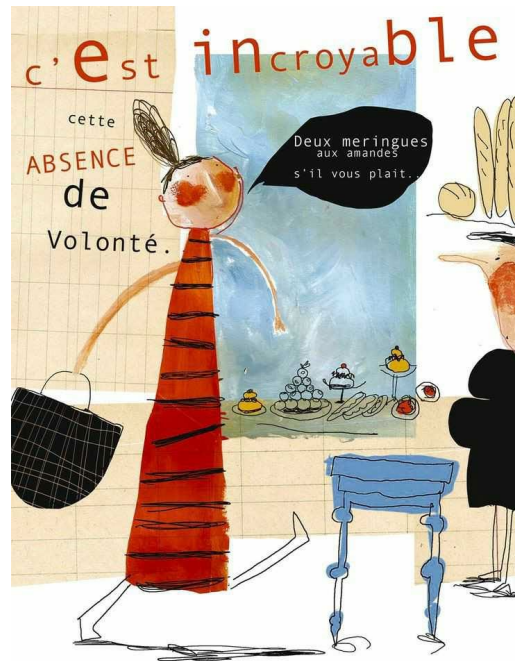
Όταν οι δραστηριότητες που σχεδιάζονται από τη/τον νηπιαγωγό λαμβάνουν υπόψη τα ενδιαφέροντά τους, τότε αυξάνεται και ο τρόπος αλλά και η ένταση με την οποία συμμετέχουν τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία, γιατί τότε οι εργασίες στις οποίες εμπλέκονται έχουν νόημα για αυτά (Καμπεζά, 2017· Καμπεζά & Σφυρόερα, 2016· Tomlinson 2001).

Οι διαφοροποιήσεις που βασίζονται στα ενδιαφέροντα έχουν ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα επιλογής επιμέρους δράσεων από τα παιδιά σε κάθε άξονα διαφοροποίησης, όπως είναι η εμβάθυνση σε κάποια πτυχή ενός θέματος (διαθεματική προσέγγιση), ή επιλογή συγκεκριμένων υλικών και δράσεων.

Σε πιο πρακτικό επίπεδο, η παρατήρηση του ελεύθερου παιχνιδιού μπορεί να παρέχει πολύ χρήσιμες πληροφορίες για τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Παράμετροι διαφοροποίησης – ενδιαφέροντα

Ενδεικτικά: Η/Ονηπιαγωγός στο πλαίσιο της θεματικής προσέγγισης «Άνοιξη» και σε σχέση με την επιμέρους θεματική κατηγορία «Τα φρούτα της άνοιξης» παρέχει στα παιδιά τις ακόλουθες επιλογές: Ως προς την εμβάθυνση σε κάποια πτυχή ενός θέματος: Τα παιδιά μπορούν να διαλέξουν το φρούτο που τους αρέσει πιο πολύ και για αυτό να αναζητήσουν και να καταγράψουν σχετικές πληροφορίες. Ως προς την επιλογή συγκεκριμένων υλικών και δράσεων. Τα παιδιά επιλέγουν τα υλικά που προτιμούν ώστε να φτιάξουν ένα κολάζ με τα φρούτα της άνοιξης.

Παράμετροι διαφοροποίησης – κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά

Τα *κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά* των παιδιών αποτελούν επίσης πολύ χρήσιμη πηγή πληροφοριών για την εφαρμογή των διαφοροποιήσεων στο νηπιαγωγείο. Ουσιαστικά στο σημείο αυτό γίνεται η σύγκλιση ανάμεσα στις βασικές αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της πολιτισμικά ευαίσθητης διδασκαλίας. Η διαφοροποιημένη διδασκαλία δίνει έμφαση στη μοναδικότητα και τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού, ενώ η πολιτισμικά ευαίσθητη διδασκαλία.

Παράμετροι διαφοροποίησης – μαθησιακό προφίλ

Το «*μαθησιακό προφίλ*» (Middendorf, 2008· Tomlinson, 2001) αφορά τον τρόπο που επιλέγουν τα παιδιά να εργάζονται, καθώς και το στιλ μάθησης, δηλαδή τον τρόπο ή τους τρόπους που τα παιδιά προτιμούν να προσλαμβάνουν και να επεξεργάζονται τις πληροφορίες (π.χ. οπτικός, ακουστικός, κιναισθητικός τύπος).

Το στιλ της μάθησης προσομοιάζει ουσιαστικά στη θεωρία των τύπων πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner για μια γενικότερη αντίληψη για ευελιξία και πολλαπλότητα της διδασκαλίας και των τρόπων παροχής και επεξεργασίας των πληροφοριών από τα παιδιά (Heacox, 2002· Scott, 2012).

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, υπάρχουν οχτώ διαφορετικοί τύποι νοημοσύνης: η γλωσσική, η λογικομαθηματική, η οπτικοχωρική, η μουσική, η κιναισθητική, η διαπροσωπική, η ενδοπροσωπική και η νατουραλιστική νοημοσύνη (Βαλιάντη & Νεοφύτου, 2017), οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι είναι πολύ σημαντικό οι νηπιαγωγοί να παρέχουν στα παιδιά αφενός επιλογές ώστε να χρησιμοποιούν το κυρίαρχο στιλ τους στη μάθηση, και αφετέρου τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που ενισχύουν τους διαφορετικούς τρόπους μάθησης και τα διαφορετικά είδη νοημοσύνης.

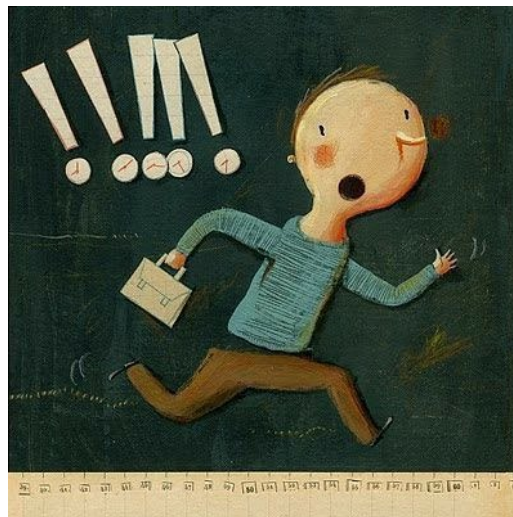
Παράμετροι διαφοροποίησης – μαθησιακό προφίλ

Ενδεικτικά: Στο πλαίσιο μιας θεματικής προσέγγισης σχετικά με τα πουλιά τα παιδιά μελετούν το πως χτίζονται οι φωλιές των πουλιών. Η/Ο νηπιαγωγός παρέχει στα παιδιά επιλογές λαμβάνοντας υπόψη τους διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης

<i>Ενδεικτικά για ορισμένους τύπους νοημοσύνης</i>	<i>Ενδεικτική δραστηριότητα</i>
Γλωσσική νοημοσύνη	Τα παιδιά συμμετέχουν σε δραστηριότητες ανάγνωσης σχετικών με το θέμα πληροφοριακών κειμένων.
Λογικομαθηματική νοημοσύνη	Τα παιδιά τοποθετούν σε κατάλληλη χρονική σειρά εικόνες που δείχνουν τα στάδια και τον τρόπο χτισίματος μιας φωλιάς.
Μουσική νοημοσύνη	Τα παιδιά συμμετέχουν σε δραστηριότητες τραγουδιού που περιγράφει τη διαδικασία χτισίματος μιας φωλιάς.
Κινησθητική νοημοσύνη	Τα παιδιά αναλαμβάνουν ρόλους ώστε να αναπαραστήσουν το χτίσιμο μιας φωλιάς.
Νατουραλιστική νοημοσύνη	Τα παιδιά, έχοντας τον ρόλο του/της εξερευνητή/-τριας και υπό την καθοδήγηση της/του νηπιαγωγού, ερευνούν την αυλή του σχολείου ή το κοντινότερο πάρκο της περιοχής, ώστε να βρουν τη φωλιά ενός πουλιού, να παρατηρήσουν και να καταγράψουν τη διαδικασία χτισίματός της.

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Πώς το Πρόγραμμα Σπουδών μπορεί να προσαρμοστεί στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας ώστε να οδηγεί στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητα των παιδιών;

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Το ερώτημα αυτό αποτελεί το δεύτερο σημαντικό βήμα κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και σχετίζεται πρωτίστως με στρατηγικές που υιοθετούνται ώστε το μεθοδολογικό πλαίσιο να διαμορφώνεται με τρόπο που να ικανοποιούνται οι μαθησιακές ανάγκες όλων των μαθητών/-τριών. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η διαφοροποιημένη διδασκαλία δεν αποτελεί μια προκαθορισμένη «συνταγή» διδακτικού σχεδιασμού.

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Οι τομείς στους οποίους πραγματοποιείται η διαφοροποίηση είναι το περιεχόμενο, η διαδικασία και τα προϊόντα μάθησης.

Στρατηγικές για την προσαρμογή του προγράμματος σπουδών στις ανάγκες και στις δυνατότητες των παιδιών.

Στρατηγικές διαφοροποίησης

Οι μαθησιακές επιδιώξεις
Διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο

Το επίπεδο δυσκολίας, τα μέσα και τα υλικά
Διαφοροποίηση ως προς τη διαδικασία

Η οργάνωση του χώρου και των σχέσεων
Διαφοροποίηση ως προς το μαθησιακό περιβάλλον

Η καταγραφή της μαθησιακής πορείας
Διαφοροποίηση ως προς το αποτέλεσμα

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο

Το περιεχόμενο αφορά το τι διδάσκεται, αλλά και το πώς αποκτούν τα παιδιά πρόσβαση σε αυτό που διδάσκεται. Η διαφοροποίηση στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχει να κάνει απλώς με ένα διαφορετικό μέσο ή μια διαφορετική διαδικασία, καθώς το διαφορετικό μονοπάτι που τα παιδιά θα ακολουθήσουν για να φτάσουν στη ζητούμενη πληροφορία οδηγεί και σε μια διαφορετική νοηματοδότηση ή σε διαφορετικό προσδιορισμό του περιεχομένου της μάθησης. Στο νηπιαγωγείο οι διαφοροποιήσεις σε σχέση με το περιεχόμενο έχουν να κάνουν με το επίπεδο δυσκολίας των στόχων που τίθενται στις δραστηριότητες που σχεδιάζονται για τα παιδιά, αλλά και με τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά έχουν πρόσβαση στην πληροφορία (αναζήτηση πληροφοριών σε διαδίκτυο, βιβλία, περιοδικά κ.α.).

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Διαφοροποίηση ως προς τη διαδικασία

Η διαδικασία αφορά το «πώς» σχεδιάζεται η μαθησιακή διαδικασία και σχετίζεται με το είδος των διερευνήσεων που επιλέγουν οι νηπιαγωγοί, καθώς και το είδος των δραστηριοτήτων ώστε να διευκολύνουν την προσέγγιση του διδακτικού περιεχομένου επιτρέποντας την επιλογή διαφορετικής μαθησιακής πορείας από τις ομάδες των παιδιών. Στο νηπιαγωγείο οι τροποποιήσεις στη διαδικασία μπορεί να αφορούν τα διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας στις δραστηριότητες ή στον τρόπο που εργάζονται τα παιδιά, ατομικά ή ομαδικά, διερευνώντας, παίζοντας με υλικά κ.ά. Παράλληλα μπορεί να αξιοποιούνται διαφορετικά υλικά και εργαλεία μέτρησης, ανάλογα με τις διαφοροποιήσεις που έχει εφαρμόσει η/ο νηπιαγωγός, όπως μεζούρες, κορδέλες, οικοδομικό υλικό κτλ.

Στρατηγικές διαφοροποίησης για την προσαρμογή του Προγράμματος Σπουδών

Διαφοροποίηση ως προς το αποτέλεσμα

Οι διαφοροποιήσεις στο τελικό αποτέλεσμα αφορούν τη δυνατότητα διαφορετικών τρόπων παρουσίασης όσων έμαθαν και επεξεργάστηκαν τα παιδιά κατά την ενασχόλησή τους με το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Ως προς το αποτέλεσμα μπορεί να διαφοροποιηθούν τα παραγόμενα των παιδιών, αφού τα αποτελέσματα της μάθησης μπορούν γίνουν ορατά μέσα από διαφορετικά, πολυτροπικά έργα, όπως αφίσες, μακέτες, κατασκευές, γραπτά κείμενα ή ψηφιακές παρουσιάσεις, σχέδια, αφηγήσεις, δραματοποίηση κ.α.

Όταν η διδασκαλία διαφοροποιείται, αυτό σημαίνει ότι οι μαθησιακοί στόχοι παραμένουν ίδιοι, αλλά τα παιδιά δραστηριοποιούνται με διαφορετικούς τρόπους για την επίτευξή τους.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, συγκροτείται από ένα σύνολο αρχών, στρατηγικών και μεθοδολογικών επιλογών, που προφέρουν διαφορετικές δυνατότητες ως προς τον διδακτικό σχεδιασμό, με κύριο στόχο πάντα την κάλυψη των μαθησιακών αναγκών των παιδιών.

Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί διάφορες τεχνικές, οι οποίες συνδυάζουν διαφορετικές παραμέτρους, ώστε να βοηθήσουν στη μετουσίωση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας σε διδακτική πράξη.

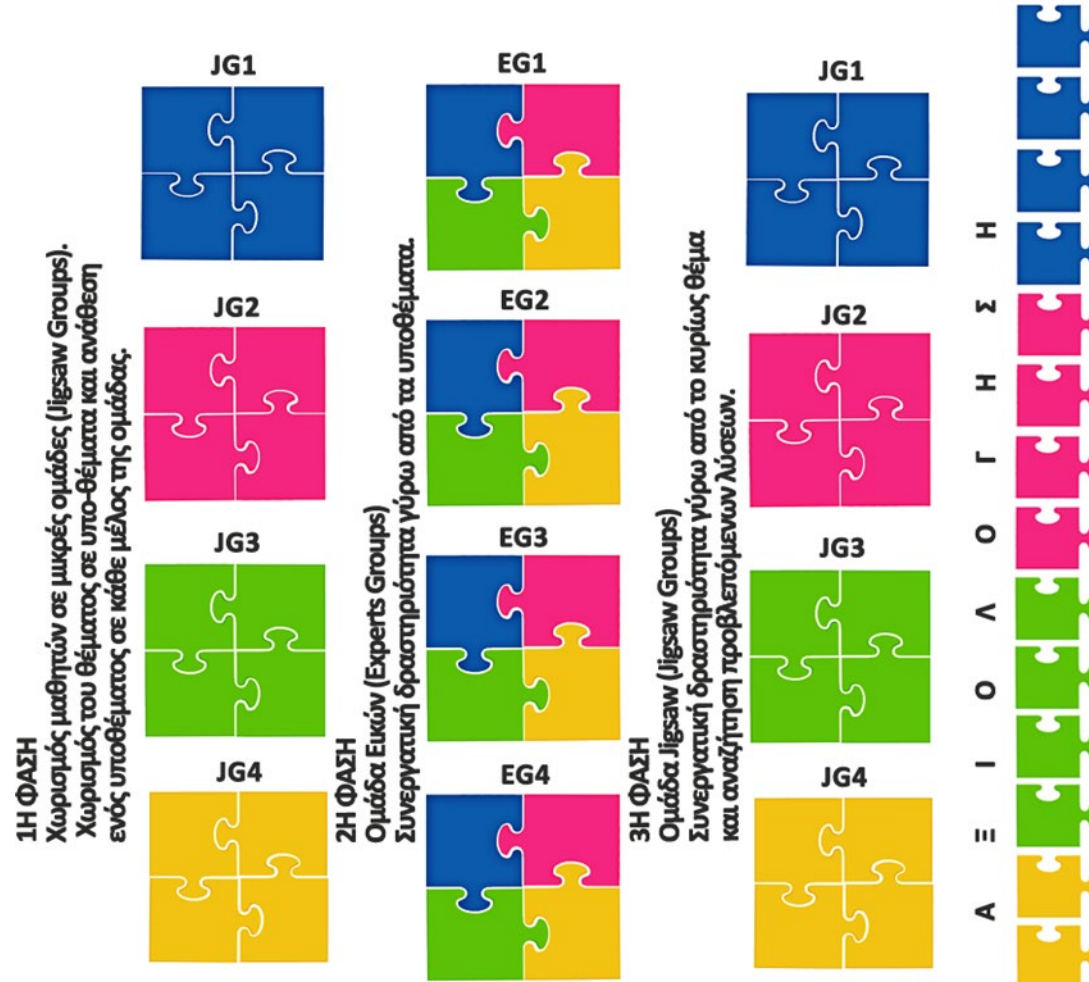
Οι προτεινόμενες στη συνέχεια τεχνικές δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες, αλλά μπορούν να συμπληρώνουν η μία την άλλη προσφέροντας στις/τους νηπιαγωγούς ένα φάσμα πρακτικών τις οποίες μπορούν να προσαρμόζουν λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά των παιδιών της τάξης τους.

1.Συνεργατική Συναρμολόγηση (Jigsaw)

Η «Συνεργατική Συναρμολόγηση» αποτελεί μία αρκετά δημοφιλή στρατηγική συνεργατικής μάθησης, κατά την οποία τα παιδιά βρίσκονται σε απόλυτη αλληλεξάρτηση για την επιτυχή επίλυση ενός προβλήματος, και την ολοκλήρωση ενός έργου (Blocher, 2005). **Η στρατηγική ομοιάζει με τη λειτουργία ενός παζλ, όπου κάθε κομμάτι είναι απαραίτητο για τη συμπλήρωση της τελικής εικόνας. Αντίστοιχα και η συνεισφορά κάθε παιδιού αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνολική και αποτελεσματική προσέγγιση του υπό διερεύνηση θέματος.** Η στρατηγική δομείται σε δύο επίπεδα συνεργασίας: α) στην ομάδα σύνθεσης, β) στην ομάδα ειδικευσης, και αναπτύσσεται στα στάδια που περιγράφονται στη συνέχεια, όπως αποτυπώνονται στην παρακάτω εικόνα).

- Α. Στο *πρώτο στάδιο* δημιουργούνται **ανομοιογενείς ομάδες** παιδιών με ισάριθμα μέλη. Το θέμα που πραγματεύεται η τάξη χωρίζεται σε **υποθέματα**, όσα και οι ομάδες που έχουν συγκροτηθεί. Κάθε μέλος της κάθε ομάδας αναλαμβάνει να συγκεντρώσει πληροφορίες και δεδομένα για το υποθέμα που του έχει ανατεθεί. Αν, για παράδειγμα, το θέμα είναι τα ζώα υπό εξαφάνιση και έχουν δημιουργηθεί τέσσερις συνολικά τετραμελείς ομάδες παιδιών, το πρώτο παιδί κάθε ομάδας αναλαμβάνει το υποθέμα των κύριων αιτιών εξαφάνισης των ζώων, το δεύτερο παιδί το υποθέμα των πληροφοριών για τα συγκεκριμένα ζώα (π.χ. τι τρώνε, σε ποιες περιοχές ζουν κτλ.), το τρίτο παιδί το υποθέμα των περιβαλλοντικών οργανώσεων που τα προστατεύουν, και το τέταρτο παιδί το υποθέμα των ενεργειών που μπορούν να υλοποιήσουν για να συνδράμουν στην επίλυση του προβλήματος.
- Β. Στο *δεύτερο στάδιο* δημιουργούνται οι ομάδες των ειδικών που είναι αντίστοιχες με τα οριζόμενα υποθέματα. Κάθε παιδί αποχωρεί από την αρχική του ομάδα και μεταβαίνει στην ομάδα του υποθέματός του, όπου μαζί με τα υπόλοιπα μέλη αναλαμβάνουν από κοινού να μελετήσουν εις βάθος προεπιλεγμένες πηγές, ώστε να γίνουν «ειδικοί» στη συγκεκριμένη Θεματική Ενότητα.
- Γ. Στο *τρίτο στάδιο* τα παιδιά επιστρέφουν στις αρχικές τους ομάδες, όπου μεταφέρουν τη γνώση τους και τα δεδομένα που συνέλεξαν. Όλα τα δεδομένα συνθέτονται και καταλήγουν σε ένα κοινό έργο, που παρουσιάζεται στην ολομέλεια, προκειμένου να συζητηθεί η συνεισφορά των επιμέρους ομάδων στην επίλυση του προβλήματος

Περιεχόμενο ή Τι να διδάξω; JIGSAW

2. Εργασία σε ομάδες

- Στο χώρο του σχολείου, η εργασία μέσα από τις ομάδες δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο οι μαθητές να αλληλεπιδρούν συστηματικά μεταξύ τους, αλλά και να αλληλο-εξαρτώνται σε ότι αφορά την επιτυχή έκβαση των προσπαθειών τους, αφού το αποτέλεσμα προβάλλεται και αμείβεται ως συλλογικό και ομαδικό.
- Να τονίσουμε εδώ ότι είναι σημαντικό τα μέλη να αντλούν ικανοποίηση από τη συμμετοχή τους μέσα στην ομάδα και την υλοποίηση των στόχων που βάζουν, ενώ ταυτόχρονα οφείλουν να αποδέχονται συγκεκριμένους κανόνες που έχουν τεθεί από τον/την ηγέτη εκπαιδευτικό της τάξης και τους ίδιους τους μαθητές και να ενεργούν με βάση αυτούς (Κοκκινάκη, 2006· Hogg & Vaughan, 2010).
- Η κατανομή των ρόλων που αναλαμβάνουν οι μαθητές, προσδιορίζεται με βάση διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια: τέτοια κριτήρια μπορεί να είναι το είδος του έργου, το φύλο, η προέλευση, τα ενδιαφέροντα, οι καλλιτεχνικές προτιμήσεις, η τυχειότητα κ.α.

Διαμόρφωση Ομάδων στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να διαμορφώσει μια πετυχημένη διαμόρφωση ομάδων πρέπει να λάβει υπόψη του τα εξής:

α) **Τη σύνθεση της ομάδας.** Πολλοί παιδαγωγοί και ψυχολόγοι προτείνουν η σύνθεση των ομάδων να είναι ανομοιογενής ως προς το φύλο των συμμετεχόντων, τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα, και την ηλικία γιατί με αυτό τον τρόπο καλλιεργείται ο διάλογος μεταξύ των μαθητών και προωθείται η μάθηση (Γιώτσα, Δώνη, 2012. Ευαγγελόπουλος, 2001).

Διαμόρφωση Ομάδων στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

β) **Το μέγεθος της ομάδας.** Ο αριθμός των μελών σε μία ομάδα αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για την καλλιέργεια θετικής δυναμικής στην ομάδα των μαθητών. Το πρώτο βήμα διαμόρφωση μίας ομάδας είναι ο σχηματισμός της μικρότερης δηλ. ομάδας που είναι το ζευγάρι.

Ο/η εκπαιδευτικός προτείνει με διάφορους τρόπους να σχηματιστούν ζευγάρια και να εκτελέσουν την πρώτη φάση ενός έργου που έχουν αναλάβει. Όταν το ζευγάρι εργαστεί για συγκεκριμένο χρόνο πάνω σε αυτό, ενώνεται με ένα άλλο ζευγάρι και σχηματίζει τετράδα.

Η τετράδα που αποτελείται από τα ήδη δύο σχηματισμένα ζευγάρια εργάζεται πάνω στη δεύτερη φάση του έργου που έχουν αναλάβει για συγκεκριμένο χρόνο. Η τελική φάση αποτελεί την παρουσίαση των έργων όλων των ομάδων, που αποτελούνται από 4 άτομα για παράδειγμα, στην ολομέλεια (Γιώτσα, Δώνη, 2012. Δαφέρμου κ.συν 2006. Χατζηδήμου & Ταρατόρη, 2002))

Διαμόρφωση Ομάδων στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

γ) **Τα Κριτήρια σχηματισμού της ομάδας.** Ο τρόπος σχηματισμού, τα κριτήρια δηλαδή επιλογής των ατόμων στις μικρές ομάδες, ζευγάρια και τετράδες, μπορεί να ποικίλουν κάθε φορά.

Για παράδειγμα, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει την οδηγία να επιλέξουν έναν/μία συμμαθητή/τρια του με τον οποίο θα συνεργαστούν πρώτη φορά ή έχουν συνεργαστεί λίγες φορές. Η οδηγία αυτή έχει τα εξής δύο στοιχεία: Έχει θετικό περιεχόμενο με θετική προτροπή και ωθεί τους μαθητές/τριες να επιλέξουν συμμαθητές/τριες τους με τους οποίους έχουν συνεργαστεί λίγες φορές. Ο/η μαθητής/τρια που είναι στην καθημερινότητα μη επιλέξιμος, με αυτό τον τρόπο, με αυτή δηλ. την οδηγία γίνεται επιλέξιμος (Πολέμη-Τοδούλου, 2010). Ένας άλλος τρόπος σχηματισμού των ομάδων είναι ο χωρισμός με νούμερα. Για παράδειγμα, κάθε μαθητής/τρια έχει ένα νούμερο και δίνουμε τόσα νούμερα με αύξοντα αριθμό, όσες είναι και οι ομάδες που θέλουμε να δημιουργήσουμε.

Διαμόρφωση Ομάδων στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

- δ) **Τις ενδο-ομαδικές και διο-ομαδικές σχέσεις.** Με την αξιοποίηση βιωματικών ασκήσεων για την ανάπτυξη της δυναμικής της ομάδας, αξιοποιώντας τα κριτήρια που ειπώθηκαν πριν, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί ενισχύσει το πνεύμα συνεργασίας και να καλλιεργήσει θετική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μαθητών/τριών προκειμένου να πετύχουν την κοινή επίτευξη στόχων (Γεώργας, 1998· Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου, 2008).
- ε) **Διαφορετικότητα χαρακτηριστικών:** Σύμφωνα με τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, είναι σημαντικό να λαμβάνεται επίσης, υπόψη στη διαμόρφωση της δυναμικής των ομάδων, (Σφυρόερα, 2002), η τυχόν διαφορετική πολιτισμική προέλευση των μαθητών, η διαφορετικότητα μεταξύ τους στους αναπτυξιακούς τομείς καθώς και τα ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητών.

Διαμόρφωση Ομάδων στη Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

Για παράδειγμα, αν θέλουμε να κάνουμε 5 ομάδες, δίνουμε στο κάθε παιδί έναν αριθμό (π.χ. «είσαι το ένα, είσαι το δύο» κοκ). Στη συνέχεια σχηματίζουμε ομάδες με όλα τα παιδιά που έχουν το ίδιο νούμερο, π.χ. όλα τα παιδιά με το νούμερο ένα (1) μπαίνουν στην ίδια ομάδα, τα παιδιά με το νούμερο δύο (2) σε άλλη κοκ. Το ίδιο μπορεί να γίνει αντίστοιχα και με χρώματα, σχήματα κλπ. Οι παραπάνω τρόποι σχηματισμού των ομάδων, ευνοούν την κινητικότητα μεταξύ των ατόμων, τη διεύρυνση των διαπροσωπικών σχέσεων και την αποφυγή των διακρίσεων μεταξύ των συμμαθητών.

3. Τρίλιζα

Η τεχνική της τρίλιζας βασίζεται στη θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης και στην ευκαιρία που παρέχεται στα παιδιά να κατακτούν τη μάθηση με το δικό τους προσωπικό στυλ.

Η/Ο νηπιαγωγός προσδιορίζει το θέμα, τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα με βάση το ΠΣ. Στη συνέχεια σχεδιάζει έναν πίνακα με εννέα (9) τετράγωνα (κελιά), όπως ακριβώς το γνωστό παιχνίδι τρίλιζα.

Το θέμα βρίσκεται πάντα στο κεντρικό τετράγωνο του πίνακα υπό το πλαίσιο μιας δραστηριότητας που περιλαμβάνει κομβικές για το θέμα γνώσεις, ικανότητες ή στάσεις, ενώ στα περιφερειακά τετράγωνα εισάγονται δραστηριότητες που προσεγγίζουν το θέμα μέσα από μια διαφορετική οπτική (Βαλιαντή & Νεοφύτου, 2017).

Συγκεκριμένα, κάθε γραμμή του πίνακα μπορεί να εμπεριέχει δραστηριότητες που προσεγγίζουν το θέμα μέσα από διαφορετικά μέσα (π.χ. ψηφιακά, εικαστικά) ή εναλλακτικά μέσα από διαφορετικά θεματικά πεδία (π.χ. τεχνολογία κατασκευών, μουσική και κοινωνικές επιστήμες).

Τα παιδιά, ξεκινώντας υποχρεωτικά από το κεντρικό τετράγωνο του πίνακα, ενθαρρύνονται να επιλέξουν ακόμη δύο (2) τετράγωνα, που αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές δραστηριότητες (κάθετα, οριζόντια ή διαγώνια), τις οποίες πρέπει να ολοκληρώσουν προκειμένου να κάνουν τρίλιζα.

3. Τρίλιζα

Συγκριτικά με τα παραδοσιακά φύλλα εργασίας η τρίλιζα δίνει τη δυνατότητα σε κάθε παιδί να επιλέξει τον τρόπο με τον οποίο θα κάνει ορατές τις γνώσεις και τις δεξιότητές του, μέσα από ένα σύνολο εννιά διαφορετικών μαθησιακών «οδών».

Για παράδειγμα τα παιδιά μιας τάξης νηπιαγωγείου προσεγγίζουν το θέμα «τα ζώα του αγροκτήματος» και αναγνωρίζουν το γράμμα άλφα (Α) ως το αρχικό γράμμα πολλών ζώων της κατηγορίας (αγελάδα, άλογο, αρνί). Στο πλαίσιο αυτό προκύπτει η ευκαιρία αντιστοίχισης φωνήματος και γραφήματος του γράμματος άλφα μέσα από την αξιοποίηση της στρατηγικής τρίλιζα (Πίνακας 36):

Πίνακας 36. Ενδεικτικό παράδειγμα αξιοποίησης της στρατηγικής τρίλιζα

<p>Παράδειγμα τύπων νοημοσύνης: Γλωσσική Αναγνώρισε και κύκλωσε όσα περισσότερα Α μπορείς στις καρτέλες με τα ονόματα των συμμαθητών/-τριών σου.</p>	<p>(Παράδειγμα τύπων νοημοσύνης: Μαθηματική) Υπολόγισε πόσες ευθείες γραμμές χρειάζονται για να σχηματίσεις το γράμμα Α.</p>	<p>(Παράδειγμα τύπων νοημοσύνης: Κιναισθητική) Προσπάθησε να δημιουργήσεις το γράμμα Α με το σώμα σου. Πώς θα πρέπει να σταθείς για να το καταφέρεις;</p>
<p>(Παράδειγμα διαφορετικών μέσων: Εικαστικά) Επίλεξε όποιο υλικό επιθυμείς και κατασκεύασε ένα κολάζ για το Α (π.χ. με πλαστελίνη, γκοφρέ χαρτί, γλωσσοπίεστρα).</p>	 <p>The image shows a collage of three animals: a brown horse at the top, a black and white cow at the bottom left, and a white sheep at the bottom right. In the center, there is a large, bold, red letter 'A'.</p>	<p>(Παράδειγμα διαφορετικών μέσων: Ψηφιακά) Αναζήτησε φωτογραφίες στο διαδίκτυο που μοιάζουν με το γράμμα Α (π.χ. Πύργος του Άιφελ) και δημιούργησε μία παρουσίαση ή ένα βίντεο.</p>
<p>(Παράδειγμα διαφορετικών θεματικών υποενοτήτων: Συναισθηματική επίγνωση) Παρατήρησε τη λίστα με τα σύμβολα των συναισθημάτων και αναγνώρισε ένα θετικό και ένα αρνητικό συναίσθημα που αρχίζουν από το γράμμα Α θέλοντας να περιγράψεις τα συναισθήματα των ηρώων της ιστορίας που διαβάσαμε (π.χ. Αγάπη – Απογοήτευση).</p>	<p>(Παράδειγμα διαφορετικών θεματικών υποενοτήτων: Γη, πλανητικό σύστημα και διάστημα) Σκέψου και ετοίμασε ένα μετεωρολογικό δελτίο που θα παρουσιάσεις στην τάξη με σκοπό να περιγράψεις τις καιρικές συνθήκες που μπορεί να δυσκολέψουν τη ζωή των ζώων, εστιάζοντας σε όσο το δυνατόν περισσότερα καιρικά φαινόμενα που αρχίζουν από το γράμμα Α.</p>	<p>(Παράδειγμα διαφορετικών θεματικών υποενοτήτων: Θεατρική Τέχνη) Παρουσίασε με παντομίμα όσες περισσότερες λέξεις από Α έχεις σκεφτεί. Κερδίζεις από 1 πόντο για κάθε λέξη που θα βρουν οι συμμαθητές/-τριές σου.</p>

4. Το μοντέλο της εκ περιτροπής χρήσης μαθησιακών σταθμών

Η φιλοσοφία του συγκεκριμένου μοντέλου βασίζεται στη διαχείριση της διαφορετικότητας των τρόπων μάθησης παιδιών μέσω της αλληλεπίδρασης με διαφορετικά υλικά και εργαλεία που διαφοροποιούνται και εναλλάσσονται (De George-Walker & Keefe, 2010).

Οι σταθμοί στο νηπιαγωγείο αποτελούν ειδικά διαμορφωμένα σημεία, όπου τα παιδιά εργάζονται για συγκεκριμένο χρόνο σε μικρές ομάδες είτε μαζί με τη/τον εκπαιδευτικό είτε ανεξάρτητα. Το μοντέλο περιλαμβάνει υποχρεωτικά έναν ψηφιακό σταθμό, όπου συνήθως οι προτεινόμενες δραστηριότητες υποστηρίζουν την άμεση ανατροφοδότηση των παιδιών.

Οι υπόλοιποι σταθμοί μπορεί να περιλαμβάνουν: α. εργασία σε μικρές ομάδες, όπου τα παιδιά προσεγγίζουν κάποια έννοια που δεν έχουν κατανοήσει ή εστιάζουν σε μια ικανότητα που δεν έχουν κατακτήσει, β. ανεξάρτητη/ατομική εργασία που μπορούν να κάνουν μόνο τους τα παιδιά, όπως ένα φύλλο εργασίας ή μια ζωγραφιά, γ. συνεργατική δράση, όπου τα παιδιά αλληλεπιδρούν σε ζευγάρια προκειμένου να ολοκληρώσουν μια δραστηριότητα ή να επιλύσουν ένα πρόβλημα.

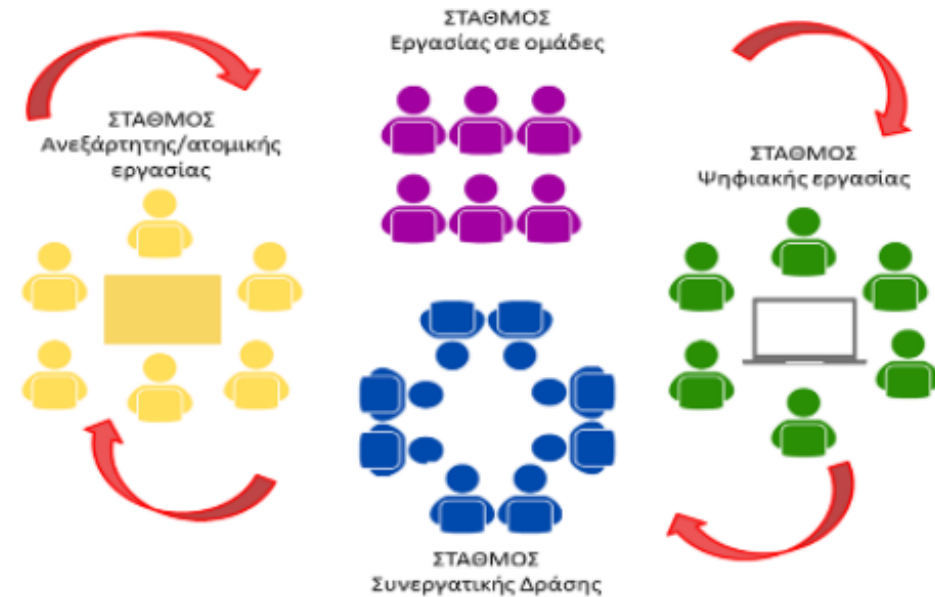
4. Το μοντέλο της εκ περιτροπής χρήσης μαθησιακών σταθμών

Προτείνεται να ξεκινά κανείς με τέσσερις (4) σταθμούς ελέγχοντας τον χρόνο που χρειάζονται τα παιδιά για να ολοκληρώσουν τις δραστηριότητες, ώστε να προγραμματιστούν με επιτυχία οι εναλλαγές.

Επίσης ο εξοπλισμός κάθε σταθμού θα πρέπει να παραπέμπει με σαφήνεια στη διαδικασία εκτέλεσης της δραστηριότητας, ώστε τα παιδιά να λειτουργούν με σχετική αυτονομία.

Οι σταθμοί λειτουργούν εκ περιτροπής και όλα τα παιδιά πρέπει να περάσουν από όλους τους σταθμούς. Δεν εφαρμόζονται καθημερινά αλλά σε επιλεγμένες μέρες (π.χ. μία φορά τη βδομάδα).

Η αξιοποίηση της τεχνικής απαιτεί πολύ καλό σχεδιασμό, καθώς η εκάστοτε θεματική που προσεγγίζεται πρέπει να αναπτυχθεί μέσα από διαφορετικούς σταθμούς, όπου τα παιδιά κατακτούν τη μάθηση με διαφορετικούς τρόπους.

Εικόνα 35. Το μοντέλο της εκ περιτροπής χρήσης μαθησιακών σταθμών

Β.Πολιτισμικά Ευαίσθητη Διδασκαλία

Η παγκοσμιοποίηση και οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που έχει επιφέρει έχουν δημιουργήσει ένα σύνθετο παζλ στην εκπαίδευση διεθνώς, ιδιαίτερα σε σχέση με τη διαχείριση των ζητημάτων ταυτότητας, την άρση των κοινωνικών ανισοτήτων και την προάσπιση των δικαιωμάτων όλων των παιδιών. Η πολιτισμικά ευαίσθητη διδασκαλία έχει αναπτυχθεί ως ένα σύστημα παραδοχών και μεθόδων που αντλεί από τα παραδείγματα της πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, για να εφαρμοστεί η ενταξιακή προοπτική της εκπαίδευσης όταν η εστίαση είναι στο πλαίσιο των κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Πολυπολιτισμική και Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Σύμφωνα με την UNESCO (2006), η πολυπολιτισμικότητα προσδιορίζει τη διαφορετικότητα με βάση τα πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά στην κοινωνία, ενώ η διαπολιτισμικότητα είναι μια δυναμική έννοια, που περιγράφει τις εξελισσόμενες σχέσεις μεταξύ των πολιτισμικών ομάδων. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση δίνει έμφαση στη μάθηση για τους άλλους πολιτισμούς με στόχο την προαγωγή της αποδοχής και του σεβασμού απέναντι στο διαφορετικό, εστιάζοντας στην ενδυνάμωση των χαρακτηριστικών της ταυτότητας. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση προχωρά τη σκέψη και τη δράση πέρα από την παθητική συνύπαρξη, αποσκοπώντας στην αρμονική συμβίωση και την κοινωνική αειφορία στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες, μέσα από την ανάπτυξη κατανόησης, σεβασμού και διαλόγου μεταξύ των πολιτισμικών ομάδων και τονίζοντας τη ρευστότητα των ταυτοτήτων.

Ο Banks (2002, 2004) προσδιορίζει τον γενικό σκοπό της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης ως τη δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που προσφέρει ίσες ευκαιρίες στις μαθήτριες και στους μαθητές από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά, γλωσσικά, εθνοτικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα. Στόχος είναι η προάσπιση της διαφορετικότητας, υποστηρίζοντας την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και της ιδιότητας του υπεύθυνου και δημοκρατικού πολίτη.

Προτείνει μάλιστα πέντε βασικές αρχές-διαστάσεις, οι οποίες είναι σημαντικό να καθοδηγούν την εκπαιδευτική πράξη για την ενίσχυση όλων των μαθητών/-τριών και όχι μόνο αυτών που έχουν διαφορετικά κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά και την προαγωγή των θετικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους αλλά και με τις/τους εκπαιδευτικούς (Zirke, 2008).

Οι πέντε αρχές-διαστάσεις της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο

1.Εμπλουτισμός περιεχομένου

Αφορά τη χρήση παραδειγμάτων, στοιχείων, πληροφοριών από άλλους πολιτισμούς και διαφορετικές ομάδες στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας. Εμπλουτίζεται η επεξεργασία βασικών εννοιών, αρχών και θεμάτων στις διερευνήσεις που υλοποιούνται στο νηπιαγωγείο από τα παιδιά, υπό το πρίσμα του πολιτισμικού πλουραλισμού. Η έννοια του πολιτισμικού πλουραλισμού βασίζεται σε χαρακτηριστικά όπως η εθνικότητα, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η γλώσσα, η μοναδικότητα, το φύλο και η θρησκεία. Με την ενσωμάτωση στο περιεχόμενο της διδασκαλίας παραδειγμάτων από διάφορους πολιτισμούς, κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα να βλέπει την αντιπροσώπευση της ομάδας στην οποία ανήκει στο μαθησιακό περιβάλλον αλλά και αναπτύσσει πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική επίγνωση στο πλαίσιο της ανάπτυξης της ιδιότητας του παγκόσμιου πολίτη.

- *Για παράδειγμα: Με αφορμή τον εορτασμό της Πρωτοχρονιάς, τα παιδιά ενθαρρύνονται να φέρουν στην τάξη στοιχεία από τα έθιμα και τις οικογενειακές συνήθειες, οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με συγκεκριμένες θρησκευτικές ή πολιτισμικές τελετουργίες. Το μαθησιακό περιβάλλον της τάξης εμπλουτίζεται από υλικά που είναι χαρακτηριστικά της κουλτούρας των παιδιών της τάξης ή τους ενδιαφέρουν. Σε σχέση με αυτά, τα παιδιά μπορούν να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές αλλά και να δημιουργήσουν ένα πεδίο συνάντησης και ανταλλαγών που επιτρέπει την ανάπτυξη νέων υβριδικών ταυτοτήτων.*

2.Διαδικασία οικοδόμησης γνώσης

Η/Ο νηπιαγωγός κατανοεί και μελετά πώς οι λανθάνουσες πολιτισμικές υποθέσεις, τα πλαίσια αναφοράς, οι αντιλήψεις και οι προκαταλήψεις μέσα σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή στο εκπαιδευτικό υλικό επηρεάζουν ουσιαστικά την οικοδόμηση της γνώσης, και βοηθά τα παιδιά να σταθούν κριτικά απέναντι στα νοήματα αλλά και να μάθουν να σέβονται τις διαφορετικές οπτικές. Η/Ο νηπιαγωγός σχεδιάζει δραστηριότητες όπου εμπλέκει διαφορετικές προοπτικές διαφόρων ατόμων και πολιτισμών (όπως συγγραφέων και καλλιτεχνών που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες σε συνδυασμό με τις αντιλήψεις των κυρίαρχων) ώστε και τα παιδιά να κατανοούν πώς η γνώση οικοδομείται υπό την επίδραση πολιτισμικών αξιών, παραδοχών και συμπεριφορών, επηρεάζεται, δηλαδή, από φυλετικές, εθνοτικές και τις σχετικές με το φύλο και την κοινωνική τάξη απόψεις ατόμων και ομάδων.

- *Για παράδειγμα, η/ο νηπιαγωγός παρέχει στα παιδιά ερεθίσματα από ποικίλα λογοτεχνικά κείμενα (π.χ. κλασικά και σύγχρονα παραμύθια) ή/και ταινίες, προτρέποντάς τα σε ομάδες να περιγράψουν και να συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά των ηρώων (π.χ. του ήρωα κοριτσιού, του ήρωα αγοριού, της μαμάς, του μπαμπά κτλ.) ώστε να συζητήσουν τις διαφορετικές οπτικές για τις κοινωνικές ταυτότητες και ρόλους.*
-

Οι πέντε αρχές-διαστάσεις της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο

3. Περιορισμός των προκαταλήψεων

Η διάσταση αυτή αφορά τον περιορισμό των προκαταλήψεων και έχει ως στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν περισσότερο θετική στάση απέναντι στον πολιτισμικό πλουραλισμό και να αποδεχτούν τις φυλετικές, εθνοτικές και έμφυλες διαφορές τους. Το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου μπορεί να αξιοποιήσει υλικό και δραστηριότητες στις οποίες περιλαμβάνονται πιο ρεαλιστικές εικόνες των εθνικών και φυλετικών ομάδων με έναν συνεπή, φυσικό και ολοκληρωμένο τρόπο. Η δημιουργία ομάδων στις οποίες τα παιδιά μπορούν ελεύθερα, αλλά με σεβασμό, να συζητούν αναφορικά με τις διαφορές τους και η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των παιδιών μπορεί να βοηθήσει επίσης να αντιληφθούν τη διαφορετικότητα ως ένα στοιχείο που είναι εγγενές σε σχέση με την ανθρώπινη ύπαρξη. Επίσης βοηθά να γινόμαστε καλύτεροι/-ες καθώς βλέπουμε περισσότερο κριτικά τον εαυτό μας.. Επιπλέον, οι δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων (βλέπε ΟΝ Συνεργατική Μάθηση) θα πρέπει να καλλιεργούνται στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης των προκαταλήψεων.

- Για παράδειγμα, κατά την εργασία σε ομάδες και στη διαδικασία του αναστοχασμού τα παιδιά ενθαρρύνονται να σκεφτούν: α) τι κατόρθωσαν μόνο τους και τι με τη βοήθεια των συμμαθητών και συμμαθητριών τους, β) πώς οι διαφορετικές ιδέες και προτάσεις βοήθησαν να εξελιχθεί και να βελτιωθεί το έργο τους και γ) πώς κάθε παιδί συνεισέφερε στο κοινό έργο με τον δικό του τρόπο.

4. Παιδαγωγική της ισότητας

Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση εκλαμβάνει την αρχή της ισότητας στο πλαίσιο της παροχής ισότιμων ευκαιριών. Προϋποθέτει συνεπώς σημαντικές διαφοροποιήσεις στο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου για να καλυφθούν και να φιλοξενηθούν οι ανάγκες όλων των παιδιών. Ως εκ τούτου, αξιοποιούνται στρατηγικές διαφοροποίησης που σκοπό έχουν να ενισχύσουν τη μάθηση και την πρόοδο όλων των μαθητών/-τριών.

- Για παράδειγμα, δίνοντας τη δυνατότητα στα παιδιά να επιλέξουν όποιον τρόπο επιθυμούν για να παρουσιάσουν πληροφορίες για το αγαπημένο τους ζώο, οι νηπιαγωγοί τα διευκολύνουν να εκφράσουν τις ιδέες τους και να αντλήσουν από το πολιτισμικό τους κεφάλαιο σε σχέση με τα ενδιαφέροντά τους. Κάποια παιδιά μπορεί να επιλέξουν να φτιάξουν ένα «βιβλίο» με εικόνες για το ζώο που έχουν επιλέξει, ενώ κάποια άλλα μπορεί να αξιοποιήσουν καθημερινές ιστορίες που είναι οικείες για αυτά σε σχέση με το ζώο που έχουν επιλέξει. Για κάποιες πολιτισμικές ομάδες, η γνώση έχει νόημα μόνο όταν συνδέεται με αφηγήσεις που αφορούν την καθημερινή ζωή και εμπειρία.

Οι πέντε αρχές-διαστάσεις της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο

5. Περιγράφει τη διαδικασία της αλλαγής της κουλτούρας και της οργάνωσης του σχολείου, ώστε όλα τα παιδιά που προέρχονται από διαφορετικές εθνοτικές και κοινωνικές ομάδες να βιώσουν την αίσθηση του «ανήκειν» και την πολιτισμική ενδυνάμωση. Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντικό τα παιδιά και οι οικογένειές τους να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων του σχολείου (βλέπε ΟΝ Συνεργασία Σχολείου Οικογένειας). Οι ομαδικές εργασίες, η συμμετοχή σε αθλητικές, καλλιτεχνικές ή άλλου είδους εκδηλώσεις του νηπιαγωγείου, η αλληλεπίδραση μεταξύ νηπιαγωγών και παιδιών, των παιδιών μεταξύ τους και με τις οικογένειες ενισχύουν την ανάπτυξη ενταξιακής κουλτούρας στο σχολείο.

- *Για παράδειγμα, αξιοποιείται μια παραδοσιακή ιστορία που έχει διάφορες εκδοχές σε διαφορετικές χώρες [π.χ. Η ιστορία ενός καλοψημένου τηγανόψωμου (παραδοσιακό νορβηγικό παραμύθι του 19ου αιώνα)]. Καλούνται γονείς ή άλλα άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον και αφηγούνται τη δική τους εκδοχή, χρησιμοποιούν στοιχεία της γλώσσας τους, μαθαίνουν στα παιδιά ένα σχετικό τραγούδι κτλ. αξιοποιώντας και το ψηφιακό περιβάλλον του νηπιαγωγείου (π.χ. στέλνουν υλικό στο νηπιαγωγείο, ένα βίντεο με animation της ιστορίας στη γλώσσα τους, ένα τραγούδι κτλ.) και στο τέλος διοργανώνουν όλοι μαζί μια εκδήλωση, όπου γονείς και παιδιά οργανώνουν σταθμούς παρουσίασης της δουλειάς τους και προσκαλούν παιδιά από άλλη τάξη ή νηπιαγωγείο.*

Γ.Πλαίσιο εκπαίδευσης για την αναπηρία και τις ειδικές ανάγκες

Η εκπαίδευση των μαθητών/-τριών με αναπηρία ή και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην ουσία ενσωματώνει τις αρχές και τις πρακτικές που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης και πολιτισμικά ευαίσθητης διδασκαλίας, αντιμετωπίζοντας την αναπηρία και τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ως ένα στοιχείο διαφορετικότητας που θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι νηπιαγωγοί γενικότερα στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό και στην ενταξιακή κουλτούρα που καλλιεργείται στο νηπιαγωγείο.

Είτε φιλοξενεί παιδιά όπου διαπιστώνεται αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τις οικογένειές τους, είτε όχι, το γενικό σχολείο υιοθετεί ενταξιακές πρακτικές που στοχεύουν:

α) στην προαγωγή της ευαισθητοποίησης για τα άτομα με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες,

β) στην κατανόηση των διαφορετικών αναγκών των ατόμων αυτών και στην καλλιέργεια ενσυναίσθησης και

γ) στην ενίσχυση της αίσθησης του «ανήκειν» για όλα τα παιδιά και τους ενήλικες στο σχολικό περιβάλλον. Υπό αυτή την έννοια η ένταξη δεν εστιάζει στην αναπηρία και στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αλλά δίνει έμφαση στη μάθηση για όλους και στην εύκολη πρόσβαση όλων των παιδιών σε αυτήν.

Στόχος είναι όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες να έχουν την ευκαιρία και τη δυνατότητα να συνυπάρξουν ως ισότιμα μέλη σε ένα σχολείο που δε δίνει έμφαση στις διακρίσεις, αλλά προσπαθεί να καλύψει τις ανάγκες όλων με ισότιμο τρόπο, ακούει τις απόψεις όλων των παιδιών και των εκπαιδευτικών και λειτουργεί ως κοινότητα μάθησης.

Γ.Πλαίσιο εκπαίδευσης για την αναπηρία και τις ειδικές ανάγκες

Το πλαίσιο της εκπαίδευσης για τα παιδιά με αναπηρία ή και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες αναφέρεται σε ένα ενταξιακό σχολείο που διασφαλίζει ισότιμη και δίκαιη πρόσβαση σε όλους, σέβεται τις ιδιαιτερότητες και αξιοποιεί στο μέγιστο τις δυνατότητες των παιδιών, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Η ανάδειξη της ετερογένειας ως ευκαιρία, για δίκαιη, ισότιμη και δημοκρατική εκπαίδευση αποτελεί σημαντική στρατηγική για την άρση του αποκλεισμού και τη διασφάλιση ενός δίκαιου και ενταξιακού σχολείου (Λάππα & Μαντζίκος, 2018), όπου τα παιδιά με αναπηρία ή και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες απολαμβάνουν τα οφέλη της μαθησιακής διαδικασίας και κοινωνικοποίησης στο πλαίσιο της υποστήριξης του δικαιώματος όλων για το αγαθό της εκπαίδευσης. Βασικές προϋποθέσεις είναι (Γελαστοπούλου & Μουταβέλης, 2017):

α) Έμφαση στη δημιουργία και τη διατήρηση της κοινότητας μάθησης να αισθάνονται ευπρόσδεκτοι, να δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να αλληλοϋποστηρίζονται μεταξύ τους, να υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στους/στις εκπαιδευτικούς, την οικογένεια και την τοπική κοινότητα, με στόχο την ανάδειξη και τον σεβασμό της διαφορετικότητας όλων των μελών της.

β) Καλλιέργεια των αξιών της ένταξης και της συμπερίληψης, ώστε να μη γίνεται διαχωρισμός των παιδιών με βάση τις ικανότητες ή τη διαφορετικότητά τους, να τίθενται κοινοί στόχοι για όλα τα παιδιά, να αποφεύγονται οι πρακτικές αποκλεισμού των μαθητών/-τριών ή των εκπαιδευτικών μέσα από την τάξη ή το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, ώστε να συμμετέχουν όλα τα παιδιά με ισότιμο και δίκαιο τρόπο στις διαδικασίες της μάθησης. Η εκπαιδευτική διαδικασία είναι οργανωμένη και σχεδιασμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να προωθείται και να διασφαλίζεται η συμμετοχή όλων και τέλος να υποστηρίζεται έμπρακτα η ενταξιακή φιλοσοφία από όλη τη σχολική κοινότητα και να διαχέεται στην κοινωνία,

Γ.Πλαίσιο εκπαίδευσης για την αναπηρία και τις ειδικές ανάγκες

γ) Η υιοθέτηση πρακτικών ένταξης κατά τον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση της μάθησης πρέπει να γίνεται έτσι ώστε να προωθείται η συνεργασία παιδιών και εκπαιδευτικών και να εξασφαλίζεται η ισότιμη συμμετοχή όλων για να αποφεύγονται οι διακρίσεις και ο αποκλεισμός των μαθητών/-τριών που έχουν ειδικές ανάγκες ή αναπηρίες (Barton, 2000· Barton et al., 2019· Δημοπούλου & Ντεροπούλου-Ντέρου, 2015· Ζώνιου-Σιδέρη, 2004 α, β· Slee, 2001b, 2004).

δ) Η εξασφάλιση από την πλευρά της πολιτείας βασικών προϋποθέσεων για την ένταξη όλων των μαθητών/-τριών και την ισότιμη πρόσβασή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία με τη θεσμοθέτηση των κατάλληλων υποστηρικτικών δομών και υπηρεσιών, την επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού και τη διαμόρφωση προσβάσιμων κτιριακών υποδομών. Σύμφωνα με την ερευνητική δραστηριότητα, αρκετές από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νηπιαγωγοί σε σχέση με την εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εκκινούν όχι από τις διαφορετικές ανάγκες των παιδιών αυτών αλλά από τους περιορισμούς που δημιουργεί η έλλειψη πόρων, υποδομών, κατάρτισης, υποστηρικτικών δομών και προσωπικού. Ιδιαίτερα σε πολυπληθή τμήματα και σε κτίρια που δεν έχουν τις κατάλληλες υποδομές η υποστήριξη της ενταξιακής εκπαίδευσης όλων των παιδιών αποτελεί έναν άνισο αγώνα (Γελαστοπούλου & Μουταβέλης, 2017· Δημοπούλου & Ντεροπούλου-Ντέρου, 2015).

Γ.Πλαίσιο εκπαίδευσης για την αναπηρία και τις ειδικές ανάγκες

Πέρα από τις όποιες δυσκολίες, οι οποίες είναι πολλές και απαιτούν συχνά επένδυση γνώσεων, χρόνου και ψυχικού σθένους, τα οφέλη από την ενταξιακή εκπαίδευση είναι πολλαπλά για τα παιδιά χωρίς και με αναπηρίες ή και διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Έρευνες έχουν δείξει ότι το πλαίσιο της ενταξιακής εκπαίδευσης στη γενική τάξη έχει σημαντικά οφέλη για όλα τα παιδιά, ιδιαίτερα σε ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ συνομηλίκων, την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και τη θετική στάση απέναντι στη μάθηση, αλλά κυρίως αναδεικνύουν το γεγονός ότι η συνεκπαίδευση οδηγεί σε καλύτερα αποτελέσματα στην ανάπτυξη σχετικών ικανοτήτων για τα παιδιά χωρίς αναπηρίες ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, συγκριτικά με εκείνα που παρακολουθούν προγράμματα μόνο γενικής εκπαίδευσης (βλ. Ogelman & Secer, 2012).

Συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών για την υλοποίηση προγραμμάτων συνεκπαίδευσης-συνδιδασκαλίας και ένταξης

Η ανάπτυξη συνεργατικών πρακτικών ανάμεσα στις/στους νηπιαγωγούς και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό, εντός και εκτός της τάξης, αλλά και με τους γονείς και τους φορείς που λειτουργούν υποστηρικτικά, αποτελεί ουσιαστικά το κλειδί της επιτυχίας για την προώθηση και την εφαρμογή της ενταξιακής εκπαίδευσης. Το συνεργατικό κλίμα που δημιουργείται στο νηπιαγωγείο και ο τρόπος που εφαρμόζονται οι πρακτικές της συνεργασίας αποτελούν κομβικό παράγοντα για την προαγωγή της ενταξιακής εκπαίδευσης, η οποία έχει τη δύναμη να συμπεριλάβει όλες τις διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ικανότητες των συμμετεχόντων στην τάξη με ισότιμο και δημοκρατικό τρόπο δίχως να αποκλείονται παιδιά και εκπαιδευτικοί από τη μαθησιακή διαδικασία (Ainscow, Muijs & West, 2006· Barton et al., 2019· Βλάχου & Σιδέρη, 2010).

Για τη δημιουργία ενός υγιούς κλίματος συνεργασίας μέσα στην τάξη και μεταξύ των εκπαιδευτικών είναι σημαντικό να αναθεωρηθούν αξίες και «μαθημένοι» ρόλοι, να διαμοιραστούν αρμοδιότητες και να καταρριφθούν τα στερεότυπα, ώστε **όλοι/-ες οι εκπαιδευτικοί** να είναι συνυπεύθυνοι/-ες για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της διδασκαλίας (Corbet, 2001· Friend & Cook, 2003· Vlachou, 2004).

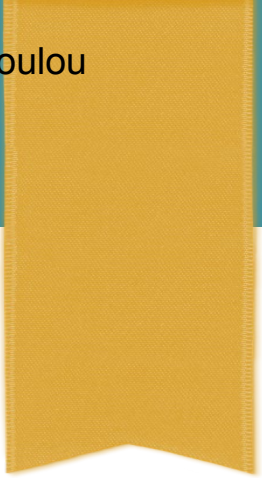
Συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών για την υλοποίηση προγραμμάτων συνεκπαίδευσης-συνδιδασκαλίας και ένταξης

Πίνακας 39. Μοντέλα συνδιδασκαλίας: Προσαρμογή από Γελαστοπούλου & Μουταδέλης (2017)

1. Ένας διδάσκει, ένας παρατηρεί (One teach– One observe) Διδασκαλία και υποστήριξη	Η/Ο μια/ένας νηπιαγωγός διδάσκει και η/ο άλλη/-ος παρατηρεί ώστε να υποστηρίξει τα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Επίσης αναλαμβάνει να λύσει και να διαχειριστεί τα προβλήματα που προκύπτουν στη συμπεριφορά των παιδιών, όταν χρειαστεί. Κρίσιμο είναι να εναλλάσσονται οι ρόλοι μεταξύ των εκπαιδευτικών για να μην είναι ο ένας βοηθός του άλλου.
2. Ένας διδάσκει, ένας βοηθάει (One teach – One assist).	Σε αυτό το μοντέλο η/ο μια/ένας νηπιαγωγός αναλαμβάνει την ευθύνη της τάξης και της διδασκαλίας και η/ο άλλη/-ος υποστηρίζει την εκπαιδευτική και μαθησιακή διαδικασία. Η/Ο νηπιαγωγός που βοηθάει προσπαθεί την ώρα της διδασκαλίας να βρίσκεται δίπλα στα παιδιά, να απαντάει στις απορίες και τις ερωτήσεις τους ή να τα βοηθάει όπου χρειάζεται. Αυτό το μοντέλο μοιάζει με τον θεσμό της παράλληλης στήριξης που εφαρμόζεται στην Ελλάδα. Είναι κρίσιμο επίσης να εναλλάσσονται οι ρόλοι μεταξύ των εκπαιδευτικών για να υπάρχει ουσιαστική συνεργασία μεταξύ τους.
3. Ομαδική διδασκαλία (Team teaching)	Στο μοντέλο της ομαδικής διδασκαλίας οι δύο νηπιαγωγοί συνεργάζονται ισότιμα και μοιράζονται όλες τις ευθύνες της συνδιδασκαλίας σε επίπεδο σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης του προγράμματος.
4. Εναλλακτική διδασκαλία (Alternative teaching)	Στο μοντέλο της εναλλακτικής διδασκαλίας η/ο μια/ένας νηπιαγωγός εργάζεται με την ολομέλεια της τάξης, ενώ η/ο άλλη/-ος με μια μικρή ομάδα παιδιών, η οποία έχει είτε κάποιες συγκεκριμένες δυσκολίες είτε παρουσιάζει αυξημένες ανάγκες διαφοροποίησης. Παρότι το μοντέλο αυτό είναι αρκετά ευέλικτο και παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα, χρειάζεται αρκετή προσοχή, ώστε να μη στιγματίζονται ή απομονώνονται κάποια παιδιά.
5. Παράλληλη διδασκαλία (Parallel teaching)	Στο μοντέλο της παράλληλης διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται ώστε να σχεδιάσουν από κοινού το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Όμως κατά την εφαρμογή του εργάζονται με ετερογενείς ομάδες παιδιών. Συγκεκριμένα οι δύο εκπαιδευτικοί δουλεύουν με σταθερές ομάδες στις ιδέες θεματικές Ενότητες αξιοποιώντας διαφορετικές στρατηγικές και τεχνικές ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών. Κατά την εφαρμογή της παράλληλης διδασκαλίας δίνεται η δυνατότητα στις/στους εκπαιδευτικούς να εργάζονται με μικρές ομάδες ώστε να παρέχουν στα παιδιά με αναστηρίες όλες τις εξειδικευμένες πρακτικές και την υποστήριξη που τους είναι απαραίτητες.
6. Διδασκαλία σε κέντρα/σταθμούς μάθησης (Station teaching)	Οι νηπιαγωγοί σχεδιάζουν συνεργατικά το πρόγραμμα και τις διαφορετικές δραστηριότητες που θα εφαρμόσουν στις διαφορετικές ομάδες των παιδιών. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων έχει σκοπό να καλύψει διαφορετικές παραμέτρους μιας θεματικής Ενότητας ανάλογα με τις ανάγκες των διαφορετικών ομάδων των παιδιών. Η οργάνωση των δραστηριοτήτων στα κέντρα μάθησης βασίζεται στα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των παιδιών. Πρόκειται ουσιαστικά για περιοχές (σταθμούς) μελέτης και δράσης με συγκεκριμένους πόρους που έχουν καθορισμένη θέση στην τάξη.
7. Ένας διδάσκει, ένας περιφέρεται (One teach – One drift)	Σε αυτό το μοντέλο, όπως και στο πρώτο μοντέλο συνδιδασκαλίας, ο/η ένας/μία εκπαιδευτικός αναλαμβάνει τη διδασκαλία και ο/η άλλος/-η κυκλοφορεί μέσα στην τάξη ώστε να υποστηρίξει τους/τις μαθητές/-τριες που χρειάζονται βοήθεια σε συγκεκριμένες έννοιες ή δραστηριότητες. Σε αυτό το μοντέλο υπάρχει δυνατότητα εξατομικευμένης διδασκαλίας και αξιολόγησης των παιδιών που το έχουν ανάγκη.
8. Ευέλικτη ομαδοποίηση	Οι εκπαιδευτικοί δημιουργούν μικρές ομάδες ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Τόσο οι διαφορετικές ομάδες των παιδιών όσο και οι εκπαιδευτικοί μπορεί να εργάζονται ανεξάρτητα και αυτόνομα μεταξύ τους. Επίσης οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δουλεύουν εκ περιτροπής με τις διαφορετικές ομάδες, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν.

ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

https://www.youtube.com/watch?v=H-1f_tLsGno&t=1s

Δαδ

Ευχαριστούμε

